

Päivi Nurmi

OLISIKO SE YKSI AIKUINEN KORVAPARI LISÄÄ

Rauman kaupungin perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen päiväkotien sosiaaliohjauksen kehittämisehdotus

Sosiaalialan koulutusohjelma

Ylempi AMK

2013

OLISIKO SE YKSI AIKUINEN KORVAPARI LISÄÄ

Nurmi, Päivi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Maaliskuu 2013
Ohjaaja: Majuri-Kylväjä, Marjatta
Sivumäärä: 85
Liitteitä: 1

Asiasanat: Varhainen tuki, lastensuojelu, oppilashuolto, varhaiskasvatus, sosiaaliohjaus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella luokan- ja lastentarhanopettajien käsityksiä siitä mitä sosiaaliohjaus on ja sen tarpeellisuudesta perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen arjessa sekä, jos he katsovat sen tarpeelliseksi, niin kuinka se heidän mielestään tulisi toteuttaa ja kenen toimesta.

Opinnäytetyön tavoitteena oli saadun tutkimustiedon pohjalta luoda kehittämis ehdotus siitä, kuinka sosiaaliohjaus voisi tulla osaksi perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen arjen toimintaa.

Tutkimuksen kohdejoukkona olivat Rauman kaupungin kasvatus- ja opetustoimen, perusopetuksen luokanopettajat ja lastentarhanopettajat.

Opinnäytteen tutkimusosuus perustui laadulliseen tapaustutkimukseen, jota ohjasi löyhästi fenomenografinen lähestymistapa ja tutkimusaineisto analysoitiin sisällön analyysiä hyväksi käyttäen. Tutkimusaineisto kerättiin temaattisesti jäsennellyn tutkimuslomakkeen avulla, jossa oli vain avoimia kysymyksiä ja joihin pyydettiin vastaamaan esseemäisesti.

Tutkimuksesta ilmeni, että niin luokanopettajilla, kuin lastentarhanopettajillakin on hyvä käsitys siitä, mitä sosiaaliohjaus on. Lisäksi he olivat pääosin samanmielisiä katsoessaan sosiaaliohjauksen tarpeelliseksi oman työnsä tukena, mutta selkeä ero syntyi siinä, miten sosiaaliohjausta tulisi toteuttaa.

Niin luokanopettajien kuin lastentarhanopettajienkin enemmistö toivoi koulutukseen sa sisällytettävän lisää sosiaaliohjauksellisia aineksia.

Kehittämis ehdotus on, että perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 toimintaan lisätään sosiaaliohjaaja. Toiminnan aloitus tapahtuisi kiertävän sosiaaliohjaajan toimesta, kunnes työn vaikuttavuudesta saadaan selkeä kuva. Lisäksi sosiaalitoimen osallistumista oppilashuoltoryhmän toimintaan tulisi tiivistää.

Varhaiskasvatuksen sosiaaliohjauksen järjestämisen kehittämis ehdotus koskee lähinnä lastentarhanopettajille suunnattavaa lisä- ja/tai jatkokoulutusta, jossa korostuvat kasvatuskumppanuus sekä lasten ja perheiden palveluvalikon tuntemus.

WOULD ONE MORE PAIR OF ADULT EARS BE NECESSARY

Nurmi, Päivi
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
March 2013
Supervisor: Majuri-Kylväjä, Marjatta
Number of pages: 85
Appendices: 1

Keywords: Early intervention, child protection, student welfare services, early childhood education, social guidance

The purpose of this study was to examine class and kindergarten teachers' perceptions of what social guidance is and whether there is need for social guidance in basic education in grades 1 to 6 and in early childhood education. Moreover, if they consider it necessary, how do they think it should be done and by whom.

The aim of this study was to create a development proposal on how social guidance could become a part of basic education in grades 1 to 6 and in early childhood education everyday activities.

The targets of this study were class teachers and early kindergarten teachers in the City of Rauma.

The research was carried out as a qualitative case study, which was loosely controlled by phenomenographic approach, and the data was analyzed by using content analysis. The data was collected with the help of a thematically structured survey that only had open-ended questions, to be responded in essay format.

The research revealed that the class teachers and the kindergarten teachers have a good understanding of what social guidance is. In addition, they mostly agree on the importance of social guidance to support their own work. However, there is disagreement on how it should be implemented.

The majority of both class teachers and kindergarten teachers hoped that their training would include more elements of social guidance.

The development proposal is to add a social instructor to primary education in grades 1 to 6. The guidance would be carried out by a circulating social instructor, until a clear picture of the effects was to be achieved. In addition, the involvement of the social service sector in the activities of student support groups should be intensified.

The development proposal for kindergarten teachers includes mainly additional and/or further education that reinforces educational partnership and knowledge of the service menu provided for families.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
1.1	Lasten ja lapsiperheiden nykytila Raumalla	11
1.1.1	Perusopetuksen toteuttaminen Raumalla.....	13
1.1.2	Varhaiskasvatuksen toteuttaminen Raumalla.....	16
1.2	Opinnäytteen rakenne ja eteneminen	17
2	VARHAINEN TUKE.....	19
2.1	Varhainen tuki ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa.....	21
2.2	Perusopetuksen oppilashuolto ja varhainen tuki.....	22
2.2.1	Oppilashuollon palvelut.....	24
2.3	Varhaiskasvatus ja varhainen tuki	27
3	KASVATUKUMPPANUUS	30
4	SOSIAALIOHJAUS JA PERHETYÖ	32
4.1	Koulujen ennaltaehkäisevä perhetyö	36
4.2	Päivähoidon ennaltaehkäisevä perhetyö	37
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	39
5.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	39
5.2	Opinnäytetyön aikataulu	40
5.3	Tutkimuskonteksti.....	41
5.4	Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	42
5.5	Tutkimusaineiston analyysi	46
5.5.1	Kuvaus analyysin toteuttamisesta.....	47
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	52
6.1	Luokanopettajat.....	53
6.2	Mistä tukea vaikeiden tilanteiden hoitamiseen	55
6.3	Luokanopettajien käsityksiä sosiaaliohjauksesta.....	55
6.4	Sosiaaliohjaus perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 arjessa.....	56
6.5	Sosiaaliohjauksen järjestäminen perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 6.....	57
6.6	Lastentarhanopettajat	59
6.7	Mistä tukea vaikeiden tilanteiden hoitamiseen	60
6.8	Lastentarhanopettajien käsityksiä sosiaaliohjauksesta	60
6.9	Sosiaaliohjaus varhaiskasvatuksen arjessa	61
6.10	Sosiaaliohjauksen järjestäminen varhaiskasvatuksessa	61
7	YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUS.....	62

7.1	Kehittämisehdotus perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 sosiaalihjauksen järjestämiseksi	63
7.2	Kehittämisehdotus varhaiskasvatuksen sosiaalihjauksen järjestämiseksi	63
8	KEHITTÄMISEHDOTUKSEN ARVIOINTIA	64
8.1	Rauman Sosiaalipalvelujen johtaja Kivimäen asiantuntijakommentti	65
8.2	Asiantuntijamielipide, KT Yliopistolehtori Korhonen	66
9	POHDINTA.....	68
9.1	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	76
9.2	Jatkotutkimusehdotuksia.....	79
	LÄHTEET.....	81
	LIITTEET 1	

1 JOHDANTO

Vaikka pääosa suomalaislapsista ja –nuorista voi hyvin ja on terveitä, ollaan opetus- ja kasvatusalalla huolissaan lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja terveydestä (Honkanen & Suomala 2009, 11). Julkisessa keskustelussa erityistä huolta aiheuttavat yhä rajummin esiin tulevat väkivaltaiset yksittäistapaukset ja esimerkiksi se, että yhä nuoremmilla lapsilla esiintyy suuria sosioemotionaalisia ongelmia. Vaikka päävastuu lasten ja nuorten kasvatuksesta yhä edelleen on lasten ja nuorten vanhemmilla, on esiin noussut myös pohdintoja koulun mahdollisuuksista edesauttaa lasten ja nuorten hyvinvointia.

Perheiden arkielämässä selviytymisen ongelmat ovat huomattavasti lisääntyneet johtaen lasten ja nuorten syrjäytymisen riskin lisääntymiseen. Tästä kertoo osaltaan lastensuojelun tarpeen kasvu koko 1990 – luvun ajan, kasvun jatkuessa edelleen 2000-luvulla. Vanhempien lapsiin kohdistuvat huolenpidon laiminlyönnit ja kaltoinkohtelu ovat lisänneet vuosittain huostaan otettujen lasten määrää 2 – 5 prosenttia. (Huhtanen 2011, 33; Raunio 2006, 99.)

Yleisessä keskustelussa lasten sosiaalisen pahoinvoinnin taustalla nähdään usein kodin aineellinen huono-osaisuus, näinhän ei välttämättä aina ole, vaan kuten Marjatta Bardy (2009) toteaa, ei aineellinen vauraus aina muutukaan hyvinvoinniksi, vaan sen kartuttaminen vie tilaa muilta hyvinvoinnin ulottuvuuksilta. (Bardy 2009, 231).

On siis huomioitava, että myös aineellisesta hyvinvoinnista nauttivissa perheissä voi esiintyä lapsilla sosiaalista pahoinvointia. Esimerkiksi työmarkkinat Suomessa ovat viime vuosina muuttuneet niin, ettei toisilla ole työtä lainkaan ja toiset tekevät työtä niin paljon, ettei juuri aikaa, eikä jaksamistakaan perheelle tahdo riittää. Toisaalta on siis selkeästi nähtävissä, että perheiden mahdollisuuksiin vastata lasten normaalista kasvusta ja kehityksestä vaikuttaa työmarkkinoiden kiristyneet vaatimukset ja aikuisten urasuuntautuneisuus, mutta usein taustalla on kuitenkin perheen syrjäytyminen normaalista toimeentulosta, elinoloista ja elämänhallinnasta.

1990-luvulla toteutetut supistukset lapsiperheiden sosiaaliturvassa ja palveluissa ovat vaikeuttaneet useiden perheiden tilannetta entisestään. Lasten sosiaalisen pahoinvoinnin taustalla ovat pääasiassa vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ja riittämätön vanhemmuus, perheiden ristiriidat sekä hoidon laiminlyöntiä. Lasten hoidon laiminlyönti ja puutteellinen vanhemmuus ovat kasvava ongelma. (Huhtanen 2011, 34 – 35; Raunio 2006, 96 - 99.)

Edellä kuvatun kaltaiset perheiden ongelmat heijastuvat lapsiin ja nuoriin aiheuttaen turvattomuutta ja ahdistuneisuutta, jotka puolestaan saattavat ilmetä levottomuutena ja kiukkuna, toisaalta myös syrjään vetäytymisenä. Pitkään jatkuessaan ongelmat voivat johtaa esimerkiksi koulunkäyntivaikeuksiin, masentuneisuuteen tai muihin mielenterveyden häiriöihin.

Tilannetta pahentaa myös se, että sosiaaliset ongelmat voivat siirtyä sukupolvelta toiselle, tällöin puhutaan sosiaalisesta periytyvyydestä tai huono-osaisuuden kehästä. Huono-osaisuuden periytymisestä kertovat monet kasvatustieteen ja psykologian alalla toteutetut tutkimukset, jotka osoittavat kodin sosiaalisten ongelmien ja epäsuotuisten kasvuolojen olevan yhteydessä lapsen heikkoon kehitykseen. Tämän voidaan katsoa aiheuttavan selvää syrjäytymisriskiä jo lapsuudessa sekä myöhemmin aikuisena. (Huhtanen 2011, 36; Laine 2002, 1.)

Lasten kehityksen häiriintymistä ilmentää fyysisten ja psyykkisten oireiden lisääntyminen. Eniten ovat lisääntyneet käyttäytymishäiriöt, jotka voidaan jakaa emotionaalisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Emotionaalisissa ongelmissa negatiivinen käyttäytyminen suuntautuu sisäänpäin ja sosiaalisissa ongelmissa ulospäin. On myös monia lapsia ja nuoria joilla esiintyy samanaikaisesti molempia ongelmia. Lisäksi on käyttäytymishäiriöitä, joita voidaan kutsua käyttäytymishäiriöiden pedagogis-sosiaaliseksi ulottuvuudeksi. Kuvattaessa oppilaita, joiden käyttäytyminen ei ole taroituksenmukaista tai on ikätasoaan vastaamaton, käytetään vakiintunutta ilmaisua ”sosiaalisesti sopeutumaton”. Edellä kuvatun kaltaisissa käyttäytymisongelmissa sosiaalisten taitojen ja tunteiden säätely vaikeutuu, jolloin tarvitaan intensiivistä ja selkeää harjoittelua, erityistä tukea, jolla voidaan tukea lapsia ja nuoria tulemaan toimeen vertaisryhmissä. Tukea tulisikin tarjota tällaiselle oppilaalle yleisopetuksessa tai erityisopetuksessa. (Huhtanen 2011, 26 – 28.)

Vaikka opettajien työ oppilaiden kanssa on parhaimmillaan erittäin palkitsevaa, voi esimerkiksi käyttäytymisongelmista kärsivien lasten sijoittaminen yleisopetuksen normaaliluokille kuormittaa luokanopettajien työskentelyä. Kuormittuneisuus voi jatkuessaan johtaa työuupumukseen, mikä vaikuttaa opettajan hyvinvointiin ja edelleen myös oppilaiden hyvinvointiin sekä oppimistuloksiin. (Pahkin, Vanhala & Lindström 2007. 29.)

Osittain siksi erityisopetuksen tarve onkin kasvanut ja siirtoja erityisopetukseen tehdään lukuvuosittain yhä enemmän, mutta kuten Huhtanen (2011) toteaa, enää edes erityisopetus ei voi vastata näiden oppilaiden opetuksesta. Terveystieteiden alaan ei pysty tällä hetkellä tarjoamaan hoitoa kaikille tarvitseville, vaan oppilaat ovat ”odotuspaikoilla”. (Huhtanen 2011, 18.)

Myös varhaiskasvatuksen mahdollisuudet vastata lasten ongelmiin ovat heikentyneet, koska lapsiryhmien koot ovat kasvaneet huolestuttavasti ja ryhmät ovat entistä vaativampia. Ryhmissä on myös useita eri-ikäisiä, monikulttuurisia ja erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia. Päivittäinen, edes viikoittainen, työaika ei tahdo riittää kaikkiin lastentarhanopettajan tehtäviin, saati sitten lastentarhanopettajille erikseen määrättyihin opetuksen suunnittelu-, valmistelu- ja arviointitehtäviin. (OAJ Pääkaupunkiseudun lastentarhanopettajajäjestön www-sivut 2012.)

Itse lisäisin edelliseen listaan myös ammattitaitoisen henkilöstön saatavuuden ongelmat, sillä henkilöstön vähyys voi vaikeuttaa esimerkiksi riittävää puuttumista esiin tuleviin ongelmiin. Esimerkiksi häiriökäyttäytyminen vie henkilöstön aikaa muilta lapsilta, jolloin muut lapset eivät saa ansaitsemaansa huomiota ja voivat puolestaan alkaa käyttäytymään levottomasti. Tämä kuormittaa henkilöstöä ja kuormittanut henkilöstö ei ehkä jaksa panostaa riittävästi lasten huomioimiseen ja näin saattaa syntyä ikään kuin itseään ruokkiva kehä.

Heinämäki (2005) onkin todennut, että: ”Kun lapsilla on vaikeuksia kouluiässä, usein todetaan niistä olleen merkkejä jo päivähoidossa” (Heinämäki 2005, 3).

Erityisopetus (ja -kasvatus) voi vastata näiden oppilaiden opetuksesta, mutta oppilaan kokonaistilannetta ei pedagogisilla keinoilla voida ratkaista, lisäksi tarvitaan laa-

ja-alaista, ennaltaehkäisevää ja intensiivistä perhetyötä. Painopisteen tulisi suuntautua ennen kaikkea ennaltaehkäisevään perhetyöhön. (Huhtanen 2011, 34 – 36.)

Oma mielenkiintoni perusopetuksen vuosiluokkien 1- 6 ja varhaiskasvatuksen sosiaali-ohjauksen (perhetyön) kehittämiseen heräsi jo muutamia vuosia sitten, kun valmistuttuani sosionomiksi työskentelin määräaikaisena kouluavustajana. Tänä aikana minulle syntyi käsitys siitä, että sosiaali-ohjauksen keinoin olisi ehkä mahdollista helpottaa perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 oppilaiden ja luokanopettajien arjen sujuvuutta. Käsitykseni perustuu niihin lukuisiin kysymyksiin, joita opettajat minulle esittivät niistä mahdollisuuksista ja tavoista, joilla koulussa voisi puuttua esimerkiksi jo olemassa oleviin sosiaalisiin ongelmiin tai ehkäistä niiden syntyä. Lisäksi mielestäni myös varhaiskasvatusikäisten lasten ja heidän perheidensä parissa työskentely olisi varhaisen tuen ja sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisevästä näkökulmasta tärkeää, jotta esimerkiksi kouluikässä mahdollisesti eteen tulevilta ongelmilta vältyttäisiin.

Lasten ja nuorten sosiaaliset ongelmat liittyvät siis usein vanhempien päihde-, mielenterveys- ja/tai taloudellisiin ongelmiin. Nämä ongelmat ovat myös usein luonteeltaan osallistumista ehkäiseviä ja nähdäkseni juuri siksi vain opetus- ja kasvatustalouden toiminnoissa tapahtuva kehittäminen ei riitä lasten ja nuorten varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän toiminnan kehittämiseksi, vaan on kiinnitettävä huomiota koko perheen tukemiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa onkin viime vuosina kiinnitetty erityistä huomiota sosiaalisten ongelmien perhekohtaiseen ennaltaehkäisyyn siten, että palveluja pyritään tarjoamaan lähellä ihmisten arjen toimintaympäristöjä, peruspalveluissa kuten neuvoloissa, perusterveyden huollossa, kouluissa ja päivähoitossa.

Näenkin sosiaali-ohjauksen tässä opinnäytteessä lähinnä perusopetuksen vuosiluokkien 1 – 6 ja varhaiskasvatuksen päiväkotien arjessa toteutuvana ennaltaehkäisevänä perhetyön orientaationa, jossa toiminnan keskiössä ei olisi vain lapsi, vaan koko hänen perheensä. Sosiaali-ohjaaja toimisi yhdessä perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Näin sosiaali-ohjaus tukisi ennaltaehkäisevän perhetyön keinoin perusopetuksen 1 - 6 luokilla ja varhaiskasvatuksessa toteutettavaa kasvatuskumppanuutta. Sosiaali-ohjaaja toimisi kuitenkin lastensuojelun alaisuudessa,

työskentelyn jakaantuessa yksilö-, ryhmä- ja perhetyöhön sekä moniammatilliseen yhteistyöhön (Varjonen, Hannula & Varjonen 2006, 12).

Raumalla perusopetuksen vuosiluokilla 7- 9 on sosiaaliohjaajia työskennellyt jo useiden vuosien ajan. Sosiaaliohjaaja on lastensuojelun edustaja ja asiantuntija koulussa ja kuuluu hallinnollisesti sosiaalipalvelujen lastensuojelun alaisuuteen. Noin puolet sosiaaliohjaajan työajasta keskittyy ehkäisevään lastensuojeluun ja loppu työajasta kuluu korjaavan lastensuojelun työtehtäviin. Sosiaaliohjaajien toimipiste on ensisijaisesti koulussa, mutta sosiaalityöntekijän työparina työskentely useissa lastensuojelun sosiaalityön tehtävissä edellyttää sosiaaliohjaajilta läsnäoloa myös sosiaalitoimistossa. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Sosiaaliohjaaja toimii yhteistyössä vanhempien, lasten ja koulun henkilökunnan kanssa. Hänen tehtävänä on tukea lapsen koulunkäynnin onnistumista, etsiä ratkaisuja mahdollisiin lapsen koulukäynnin esteisiin tai muihin huolenaiheisiin, joita lapsella tai lapsesta esiintyy kotona tai koulussa. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

”Muiden koulujen osalta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osallisuus oppilashuoltoon on jaettu ja määritelty erikseen.” (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

On siis syytä huomioida, ettei Raumalla perusopetuksen vuosiluokilla 1- 9 toimi koulukuraattoreja, vaan koulun sosiaalityötä toteutetaan sosiaalitoimistossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kautta. Koulun sosiaalityö sosiaalityöntekijän osalta, toteutuu siten, että sosiaalityöntekijä osallistuu säännöllisesti tai tarvittaessa oppilashuoltoryhmiin. Tästä johtuen tässä opinnäytteessä ei paneuduta niinkään esimerkiksi perinteiseen koulun sosiaalityöhön, vaan näkökulmaa perusopetuksen vuosiluokkien 1- 6 ja varhaiskasvatuksen sosiaaliohjauksen osalta on pyritty siirtämään enemmän perhetyön suuntaan, jolloin sosiaaliohjaaja/perhetyöntekijä työskentelisi sosiaalityöntekijän työparina kouluissa ja varhaiskasvatuksessa.

Edellä kuvatun, perusopetuksen vuosiluokkien 7- 9, kaltaisen sosiaaliohjauksen toimintamuodon soveltaminen myös perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 6 ja varhaiskasvatuksessa voisi parantaa ennaltaehkäisevän toiminnan edellytyksiä silloin, kun ongelmia ei vielä ole ja samalla se voisi mahdollistaa entistä varhaisemman puuttumi-

sen jo olemassa oleviin sosiaalisiin ongelmiin. Nähdäkseni toiminnan tulisi kuitenkin olla mahdollisimman lähellä lapsia, nuoria ja heidän perheitään sekä koulun ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Näin sosiaaliohjaaja olisi tuttu entuudestaan, jolloin hän olisi helposti tavoitettavissa ja ehkä myös helpommin lähestyttävissä. Lisäksi lapset saisivat mahdollisuuden tutustua tämän tyyppiseen toimintaan jo varhain, jolloin heidän olisi tarvittaessa myöhemminkin, esimerkiksi perusopetuksen vuosiluokilla 7- 9, ehkä helpompi kääntyä sosiaaliohjaajan puoleen.

Tämän opinnäytteen tavoitteena onkin luoda kehittämis ehdotus sosiaaliohjauksen toteuttamiseksi Rauman perusopetuksen vuosiluokilla 1- 6 ja varhaiskasvatuksen päiväkodeissa. Tarkastelen tässä opinnäytteessä luokan- ja lastentarhanopettajien käsityksiä siitä, mitä sosiaaliohjaus on ja katsovatko he sosiaaliohjauksen tarpeelliseksi perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen arjessa. Jos he katsovat sen tarpeelliseksi, niin kuinka se heidän mielestään tulisi toteuttaa ja kenen toimesta.

Raportin sanoman oikein ymmärtämiseksi on huomioitava, että tässä opinnäytteessä kirjoitan lapsista ja nuorista, jolloin ikähaarukka on noin yhdestä ikävuodesta noin kolmeentoista vuotta. Kirjoitan myös varhaiskasvatuksesta, jolla tässä opinnäytteessä tarkoitetaan päiväkodeissa tapahtuvaa toimintaa. Raportissa esiintyy myös, lähteestä riippuen, käsitteitä alakoulu ja ala-aste, joilla tarkoitetaan perusopetuksen vuosiluokkia 1 - 6 sekä yläkoulu ja yläaste, joilla puolestaan tarkoitetaan perusopetuksen vuosiluokkia 7 - 9. On myös syytä huomioida, että sosiaaliohjaus nähdään tässä opinnäytteessä, lähinnä luokan- ja lastentarhanopettajan, koulusosiaalityön, koulupsykologin, erityisopetuksen ja erityisvarhaiskasvatuksen tukitoiminnaksi.

Seuraavaksi tarkastelen tiivistetysti lasten ja nuorten tilannetta Raumalla, jotta olisi mahdollista hahmottaa tarkemmin se, millaisessa tilanteessa tämän opinnäytteen tutkimukseen osallistuneet luokan- ja lastentarhanopettajat työskentelevät.

1.1 Lasten ja lapsiperheiden nykytila Raumalla

Raumalla lastensuojelun arvoina nähdään lapsilähtöisyys, hyvän kehitysympäristön turvaaminen, oikea-aikaisuus ja lastensuojelun laaja-alainen vastuu. Työskentelyssä

korostuu ennaltaehkäisevä työ, jolloin varhaisen tuen sekä palvelujen tulee olla käytettävissä silloin, kun tarve palveluun ilmenee. Panostus peruspalveluihin tuo säästöä korjaavilta ja kalliilta erityispalveluilta. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Lastensuojelulain 12 § velvoittaa kuntia laatimaan suunnitelman lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi. Suunnitelman kunta voi laatia yksin tai useamman kunnan kanssa yhdessä. Kunnanvaltuuston tulee hyväksyä suunnitelma ja tarkistaa se vähintään kerran neljässä vuodessa. Se on myös otettava huomioon laadittaessa talousarvioita ja -suunnitelmaa. Suunnitelman tulisi sisältää tiedot lasten ja nuorten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista. Suunnitelmasta tulisi käydä ilmi myös tiedot lastensuojelun tarpeesta kunnassa, lastensuojeluun varattavista voimavaroista, käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä, yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä sekä suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta. (Uotinen 2007.)

Rauman kaupunki on laatinut lastensuojelun suunnitelman vuonna 2008, vuosille 2009 - 2012. Koska Rauma – Lappi kuntaliitos toteutui vuoden 2009 alusta, lastensuojelun suunnitelmassa on tiedot osin eritelty silloin, jos ne poikkeavat selvästi toisistaan. Suunnitelmassa todetaan, että Raumalla on varsin kattava ja kehittynyt lasten ja lapsiperheiden palvelujärjestelmä ja, että Raumalla halutaan lasten hyvinvointi yhteiseksi toiminnan tavoitteeksi. Suunnitelmassa lastensuojelu määritellään toiminnaksi, joka voi toteutua yleisenä kasvuolojen turvaamisena, ongelmien ennaltaehkäisyä ja lapsinäkökulmien huomioon ottamisena omassa työssä, tai se voi olla ehkäisevää lastensuojelua peruspalveluissa, jolloin kiinnitetään erityistä huomiota yksittäisen lapsen tai nuoren hyvinvointiin. Lapsen tulee saada tukea riittävän varhain omaan kehitys- ja kasvuympäristöönsä, kuten koti, koulu tai päivähoito. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Rauman kaupungin lastensuojelusuunnitelma on osa vuonna 2003 valmistunutta lapsipoliittista ohjelmaa, jonka toteutumista on arvioitu vuosittain. Lastensuojelusuunnitelma työssä on otettu huomioon myös vuonna 2009 hyväksytyin lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveysstrategian tavoitteet ja toimenpiteet. Lastensuojelusuunni-

telmassa painotetaan ja tarkennetaan erityisesti lastensuojelun näkökulmaa lasten-, nuorten- ja lapsiperheiden hyvinvoinnin parantamiseksi. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Seuraavaksi esitettävät tilastotiedot lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanteesta Raumalla perustuvat Rauman kaupungin lastensuojelusuunnitelmassa esitettyihin tietoihin, jotka ovat vuosilta 1998 – 2007 sekä tilastokeskuksen esittämiin vuoden 2011 tietoihin.

Lastensuojelun sosiaalityössä asiakasmäärät ovat kasvaneet kymmenessä vuodessa n. 54 % ja samaan aikaan mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneiden määrä 0-17-vuotiaiden kohdalla 1000 vastaavan ikäistä kohden on noussut yli 100 %. Myös alkoholijuomien myynti Raumalla on noussut kymmenen vuoden aikana, ylittäen koko maan tason (100 % alkoholia/litra). Kaikista lapsiperheistä pienituloisten lapsiperheiden osuus on noussut Raumalla vuodesta 1998, ollen kuitenkin selkeästi koko maan tasoa alhaisempi. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Perheiden hyvinvoinnin lisääntymistä kuvaavia kehitystrendejä ovat muun muassa: Koulutustason parantuminen, nuorisotyöttömyyden väheneminen ja toimeentulotukea saaneiden perheiden osuuden pieneneminen kymmenessä vuodessa suhteessa kaikkiin tukea saaneisiin. Lisäksi nuorten päihteiden käyttö ja tupakointi on vuoden 2007 kouluterveyskyselyn perusteella laskenut, myös ahtaasti asuvien lapsiperheiden osuus kaikista lapsiperheistä on vähentynyt. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Rauman väkiluku oli 31.12.2011, 39 820 henkeä, josta 0 - 14-vuotiaiden osuus oli 15,2 % ja perheiden lukumäärä Raumalla oli 31.12.2011, 11 236 perhettä (Rauman väkiluku 2011 2012).

1.1.1 Perusopetuksen toteuttaminen Raumalla

Lasten, nuorten ja heidän perheidensä elämässä keskeisellä sijalla olevia kuntien järjestämiä lakisääteisiä palveluja ovat perusopetus ja varhaiskasvatus. Raumalla on kuusitoista perusopetusta antavaa koulua, oppilasmäärän ollessa noin 3500 oppilasta.

(Rauman kaupunki 2009, 10.) Lukuvuonna 2012 – 2013 vuosiluokkien 1 -6 oppilasmäärä on koulun alettua 1883, luokkia on yhteensä 104. (Rauman kaupungin www-sivut 2012).

Sekä perusopetuslaissa (perusopetuslaki 1998/628), että Rauman kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelman kuntaperusteissa (2004) määrätään opiskelun yleisestä tuesta, sekä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä. Koulu tekee yhteistyötä huoltajien ja vanhempien kanssa, sekä tarvittaessa verkostotyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Moniammatillista oppilashuoltotyötä (perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 6 lähinnä terveydenhoitaja, erityisopettaja, rehtori, koulupsykologi sekä alueen sosiaalityöntekijä ja tarvittaessa luokanopettaja) koordinoidaan koulujen oppilashuoltoryhmissä, joiden kokoonkutsujana toimii rehtori. Oppilashuoltoryhmät toimivat Raumalla kaikissa kouluissa, kokoontumistiheyden vaihdellessa kouluittain. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Jos lapsi tai nuori tarvitsee tukea oppimisessa tai koulunkäynnissä, hänellä on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta. Tällöin opetus tapahtuu pääasiassa koulupäivän aikana pienryhmä-, yksilö- tai samanaikaisopetuksena sekä rinnakkain opetuksena. Opetusta voidaan antaa myös jaksoittaisesti tai erilaisin pienluokkamuodoin. Osa-aikaiseen erityisopetukseen on mahdollisuus, kun apua tarvitaan puheen oppimisessa, lukemisessa ja kirjoittamisessa sekä vieraan kielen opiskelussa ja matematiikassa. Myös avun tarve tarkkaavaisuudessa, keskittymisessä, motoriikassa, toiminnan ohjauksessa, hahmottamisessa ja aistitoiminnoissa sekä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja tunne-elämän taidoissa ovat osa-aikaisen erityisopetuksen syitä. Osa-aikaista erityisopetusta tai klinikkaopetusta annetaan kaikissa Rauman kaupungin kouluissa. (Rauman kaupungin www-sivut 2012).

Jos oppilaan erityisen tuen tarve on sellainen, ettei opetusta voida järjestää lähikoulussa, on oppilaalla mahdollisuus aloittaa tai siirtyä luokkamuotoiseen erityisopetukseen, tällöin tarvitaan erityisen tuen päätös. Luokkamuotoista erityisopetusta Raumalla järjestetään perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 6 viidessä koulussa. (Rauman kaupungin www-sivut 2012).

Raumalla ja yli kahdessasadassa muussa kunnassa keväällä 2008 käynnistyi Tehostetun ja erityisen tuen kehittämishanke, johon vuoden 2010 perusopetuslain muutos velvoittaa (laki perusopetuslain muuttamisesta 2010/642). Hankkeen taustalla on tieto siitä, että erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden määrä on jatkuvasti kasvanut viime vuosina. (peda.net www-sivut 2012.)

Lukuvuonna 2011- 2012 Rauman peruskoulujen oppilasmäärästä 3409 oli 299 (8,8 %) oppilaan kohdalla olemassa päätös erityisestä tuesta. 199 (5,8 %) oppilasta oli erityisopetusryhmissä ja sata oppilasta (3 %) integroituna yleisopetuksen opetusryhmiin. Erityisoppilaiden % -osuus on ollut nousussa Raumalla samoin kuin valtakunnallisesti tarkastellen. Vuonna 2008 erityisopetukseen siirrettyjen oppilaiden osuus Raumalla oli 7,7 % ja koko maassa 8,4 %. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Ajantasaista tilastotietoa sain Rauman perusopetusjohtaja, Viljanen - Lehdolta. Tilastointipäivänä 20.9.2012 on Raumalla erityisen tuen piirissä alakouluikäisiä oppilaita 148, mikä on 7 % alakoulujen oppilaista ja yleisopetuksen luokissa on noin 50 oppilasta, joilla on erityisen tuen päätös, mutta tilanne vaihtelee lukuvuoden aikana melko paljon. (Viljanen – Lehto sähköposti 17.12.2012.)

Viljanen – Lehto korostaa, että perusopetuslain mukaan erityisen tuen päätökset ovat määräaikaaisia, ne tarkistetaan aina ennen kolmannen ja seitsemannen luokan alkamista tai, kun oppilaan tilanteessa tapahtuu olennainen muutos. Näin ollen päätösten kokonaismäärä ei ole olennainen. (Viljanen – Lehto sähköposti 17.12.2012.)

Rauman kaupungin kasvatus- ja opetustoimen sivuilta on löydettävissä oppilashuollon palveluvalikko, jossa eri oppilashuollon palvelut ja toiminnot on eritelty ja niiden sisältöä avattu pääpiirteissään (Rauman kaupungin www-sivut 2012). Kuten aiemmin totesin, merkille pantavaa oppilashuollon palveluvalikossa on se, ettei Raumalla toimi koulukuraattoreja perusopetuksessa. Perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 oppilaiden ja henkilöstön tukena työskentelee kuitenkin kolme koulupsykologia.

YLPPÖ - hankkeessa (Yhdessä Lapsen ja Perheen Parhaaksi) onkin kehitetty lastenneuvola- ja kouluterveydenhuollon toimintaa. Kehittämisen tavoitteena on lastenpsykiatriin toimiminen osana lastenneuvolan ja perusopetuksen kouluterveydenhuollon

työntekijätiimiä. Tiimin toiminnan tavoitteena on perheen ja moniammatillisen yhteistyöverkoston kanssa lisätä lasten psykososiaalisten ongelmien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

1.1.2 Varhaiskasvatuksen toteuttaminen Raumalla

Varhaiskasvatuksen päivähoito on siirtynyt sosiaalitoimesta opetustoimeen 1.1.2009 alkaen, jolloin opetustoimen nimi muuttui kasvatus- ja opetustoimeksi. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Varhaiskasvatus järjestää lasten päivähoitoa Raumalla neljässäkymmenessä toimipisteessä päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja avoimena toimintana. Päivähoidon lisäksi varhaiskasvatus järjestää 6 -vuotiaiden lasten maksutonta esiopetusta. Rauman kaupunki tukee myös tarjolla olevaa yksityistä päivähoitoa kuntalisällä. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.) Päiväkoteja Raumalla on seitsemäntoista.

Erityistä tukea tarvitseville lapsille on tarjolla kolmekymmentä - kolmekymmentäviisi paikkaa integroiduissa erityisryhmissä, joiden toiminnasta vastaa erityislastentarhanopettaja. Lisäksi erityisvarhaiskasvatuksen avustaja, joka voi toimia lapsen henkilökohtaisena avustajana tai ryhmäavustajana, työskentelee kahdessakymmenessäyhdessä – kahdessakymmenessäviidessä päiväkotiryhmässä. Edellisten lisäksi päivähoidolla on käytettävissä kolme kiertävää erityislastentarhanopettajaa ja seitsemän erityislastentarhanopettajaa. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Lapsen tuen tarpeesta on oltava erikoislääkärin tai muun asiantuntijan lausunto ja lapselle on laadittava kuntoutussuunnitelma (Asetus lasten päivähoitosta 239/1973 2§).

Vuonna 1996 päivähoitossa olevista lapsista erityisen tuen tarpeessa oli 7 % ja vuonna 2010 luku oli kasvanut 11,5 %:iin. 161:stä erityistä tukea tarvitsevasta lapsesta, 84:llä oli jokin diagnoosi ja lopuilla 77 lapsella oli jonkin ulkopuolisen asiantuntijan lausunto. Kasvatushenkilöstön määrittelemiä ”huolilapsia” arvioitiin olevan 79. Näillä huolilapsilla on parhaimmat edellytykset selvitä ilman erityistä tukea, jos

huolen aiheisiin paneudutaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kun huolen aiheet ovat vielä pienimuotoisia. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Sain, Rauman Varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö Koskiselta tiedon, että vuonna 2012 Raumalla kaikista päivähoitossa ja esiopetuksessa olevista lapsista tukea tarvitsevia oli noin 120 – 130, eli noin 10 %. (Koskinen sähköposti 21.12.2012.)

Varhaiskasvatus tekee paljon yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat perusopetus, sosiaalityö ja lastenneuvola. Perusopetuksen kanssa tehtävä yhteistyö tähtää esikoululaisten sujuvaan koulun aloitukseen ja tarvittaessa oikean koulumuodon löytymiseen. Jos lapsi tarvitsee erityistä tukea, yhteistyöverkosto on silloin laajempi. Se voi muodostua edellisten lisäksi erityisvarhaiskasvatuksen, perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon asiantuntijoista. Lastenneuvolan kanssa tehtävä yhteistyö liittyy ensisijaisesti lasten viisivuotisuusneuvolakäynteihin. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

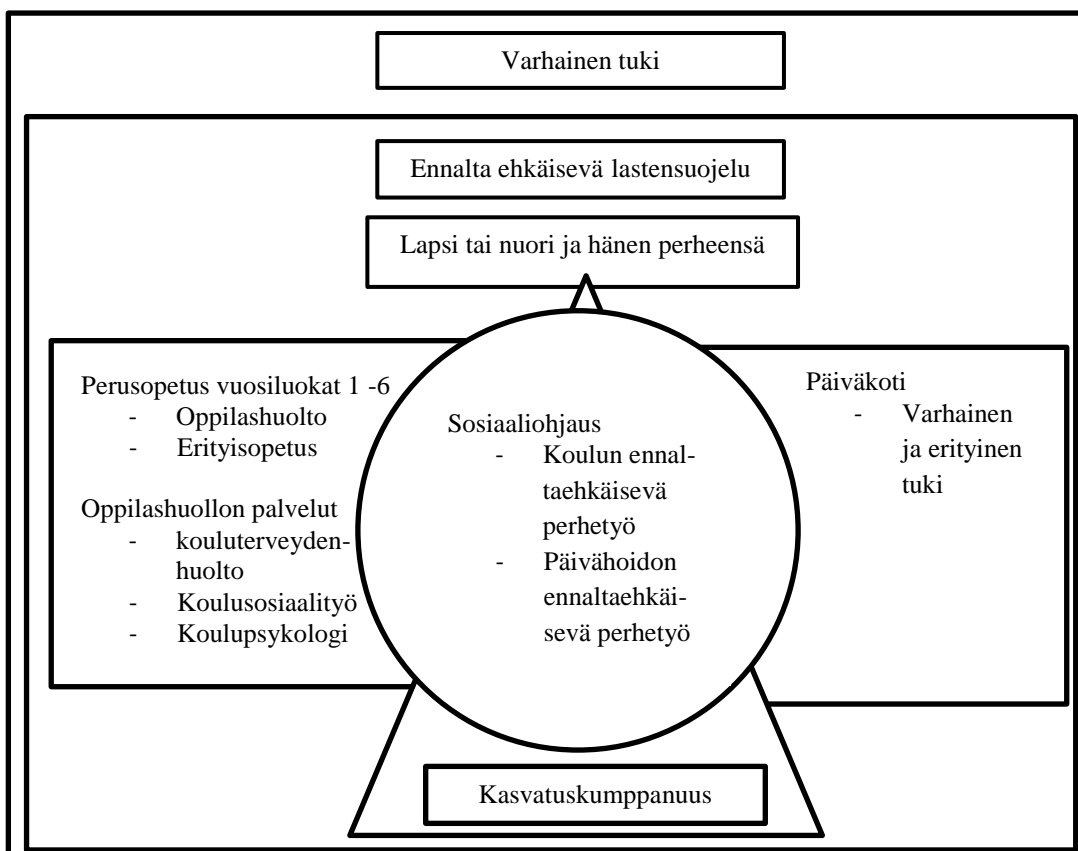
Raumalla on tällä hetkellä käynnissä Remontti hankkeeseen kuuluva Rauman LaNu, Lasten, nuorten ja lapsiperheiden psykososiaalisen hyvinvoinnin palvelujen kehittäminen Raumalla ja Pyhäjärvisseudulla. Hankkeen tarkoituksena on lasten, nuorten ja perheiden psykososiaalisten palvelujen kehittäminen ja päämääränä on hyvinvointineuvolan mallin laajentaminen verkostomaiseksi perheneuvolaksi. (Tanhuanpää 2011; Aitonurmi 2011.)

1.2 Opinnäytteen rakenne ja eteneminen

Myös tässä opinnäytteessä tavoitellaan lasten, nuorten ja lapsiperheiden psykososiaalisten palvelujen kehittämistä, sillä opinnäytetyön tavoitteena on saadun tutkimustiedon pohjalta luoda kehittämis ehdotus siitä, kuinka sosiaaliohjaus voisi tulla osaksi perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen arjen toimintaa. Opinnäytetyön tutkimuksen avulla esille tuodut luokanopettajien ja lastentarhanopettajien käsitykset sosiaaliohjauksesta ja sosiaaliohjauksen tarpeellisuudesta heidän työnsä tukena luovat pohjaa opinnäytteen tavoitteen saavuttamiselle.

Opinnäytteeni tutkimuksen kohdejoukkona ovat Rauman kaupungin kasvatus- ja opetustoimen, luokanopettajat ja lastentarhanopettajat. Opinnäytteeseeni liittyvän tutkimustuloksen arviointiin asiantuntijamielipiteensä antavat Rauman sosiaalipalvelujen johtaja Leena Kivimäki ja Turun yliopistosta, Rauman opettajankoulutuslaitokselta KT, Yliopistolehtori Riitta Korhonen.

Tässä opinnäytteessä liikutaan varhaisen tuen, ennaltaehkäisevän lastensuojelun, terveydenhuollon, sosiaali- ja koulutoimen, sosiaaliohjauksen sekä varhaiskasvatuksen ja kasvatuskumppanuuden rajapinnoilla. Tämä toiminta-alojen moninaisuus luo oman haasteensa opinnäytteen raportoinnille. Sillä kaikkien näiden opinnäytteeseen liittyvien alueiden tyhjentävä esille tuominen aiheuttaisi työmäärän kasvamisen kohtuuttomaksi. Siksi olenkin teoriaosuudessa tyytynyt kuvailemaan kutakin osa-aluetta vain pääpiirteissään, jotta olisi mahdollista luoda edes jonkinlainen kuva siitä teoreettisesta ja käytännön työn kentästä, jolla tässä opinnäytteessä tarkoitettu sosiaaliohjaaja toimisi (kuvio1).

Kuvio1. Tässä opinnäytteessä tarkoitettun sosiaaliohjaajan toimintaympäristö

Lisävaikeutensa raportointiin tuo myös se, ettei perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen sosiaalihojauksesta ole juurikaan omaa tutkimusta olemassa. Siksi teoriaosuus koostuu lähinnä tässä opinnäytteessä tarkoitettua sosiaalihojaajan toimintaympäristön kuvailusta. Vaikka lapset ja nuoret ja heidän perheensä ovat kyseisen toiminnan keskiössä, olen tehnyt tietoisesti rajauksen, jossa keskityn vain tukipalvelujen kuvaukseen, sillä katson, että perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen sosiaalihojauksen ja perhetyön toiminta ja sen vaikutukset tarkasteltuna lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä näkökulmasta olisi jo uuden tutkimuksen arvoinen.

Opinnäytteen tutkimusosuus perustuu laadulliseen tapaustutkimukseen, jota ohjaa löyhästi fenomenografinen lähestymistapa ja aineiston analysointi sisällön analyysiä hyväksi käyttäen. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu teemojen oppilashuolto ja varhainen tuki, varhaiskasvatus ja varhainen tuki, kasvatuskumppanuus sekä sosiaalihojaus ja perhetyö varaan. Edellä mainittuja teemoja raamittavat varhaisen tuen ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun käsitteet. Tutkimusaineiston kerään teemaattisesti jäsenneellyn tutkimuslomakkeen avulla, jossa on vain avoimia kysymyksiä ja joihin pyydän vastamaan esseemäisesti.

Opinnäytetyö etenee siten, että aluksi tarkastelen tiivistetysti eri varhaisen tuen muotoja perusopetuksen 1 - 6 vuosiluokilla ja varhaiskasvatuksessa. Tutkimustulosten yhteenvedon ja kehittämisehdotuksen, sekä arvioinnin asiantuntijalausuntoineen esittän raportin lopuksi, ennen pohdinta osuutta.

2 VARHAINEN TUKI

Varhainen tuki (tai varhainen puuttuminen) käsitteenä ei ole aivan yksiselitteinen. Se voidaan nähdä esimerkiksi ihmisen ikäkauteen tai tuen tarjoamisen varhaisuuteen liittyvänä, suhteessa ongelmien syntyhistoriaan.

Varhainen puuttuminen voidaan ymmärtää esimerkiksi varhaisten oppimisvaikeuksien tai oireiden tunnistamiseksi tai tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi, poikkeavuuden kontrolloimiseksi tai toiminnaksi, jossa huolet otetaan varhain ja kunnioittavasti esille hyvään yhteistyöhön pyrkien. Varhaisessa puuttumisessa onkin olennaista toimia silloin, kun auttamismahdollisuuksia on vielä laajasti käytettävissä. Toiminnassa korostuu perheiden aito osallisuus ja joustavat, sektorirajat ylittävä yhteistyö, jonka lähtökohtana on tarjota perheille avointa asioiden käsittelyä varhain, kunnioittavassa ja vastavuoroisessa ilmapiirissä. (Pyhäjoki & Koskimies 2009, 187-189.)

Huhtanen (2011) toteaa tuen tarpeen havaitsemisen ja siihen vastaamisen liittyvän varhaisen puuttumisen prosessiin ja jatkaa, että siihen halutaan kyllä panostaa, mutta käytännössä puuttuminen koetaan vaikeaksi ja aikaa vieväksi prosessiksi. Huhtanen kirjoittaa, että ehkä prosessin haastavin vaihe on lasten ja nuorten ongelmien puheeksi ottaminen, sillä aina ei päästä puheeksi ottamisesta huolimatta eteenpäin. Näin varhaisesta puuttumisesta on tullut ”punainen vaate” lasten ja nuorten kanssa työskentelevien keskuudessa, niin päivähoitossa kuin koulussa. Puuttuessamme toisten asioihin, meidän tulisi luoda positiivinen vaihtoehto, luvattava parempaa ja rakennettava uutta valoisampaa näkökulmaa ongelmatilanteeseen. (Huhtanen 2011, 11 – 12.)

Ideaalitilanteessa varhainen puuttuminen on puuttumista ennen kuin ongelmia edes on olemassa. Tämä puoli usein unohtuu, sillä käytännössä usein pelkkä ongelmien puheeksi otto koetaan varhaiseksi puuttumiseksi, mutta se on todellisuudessa varhaisen puuttumisen prosessin alkuvaihe ja prosessi jatkuu erilaisten interventioiden muodossa. (Huhtanen 2011, 40.)

Varhaisen tuen tai -puuttumisen jaottelu edellä kuvatulla tavalla on mielestäni melko turhaa, varsinkin silloin, kun kyse on lapsista ja nuorista. Tukea tulisi tarjota mahdollisimman varhain sekä ikäkausittaisesti, että ongelmien syntyhistoriaan nähden, jotta voidaan ylipäättään puhua varhaisesta tuesta tai puuttumisesta. Varhainen tuki- ja puuttuminen ovatkin ennaltaehkäisevän lastensuojelun toiminnan perusta.

2.1 Varhainen tuki ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa

Suomen lainsäädännössä lasten ja nuorten hyvinvointia pyritään turvaamaan esimerkiksi lastensuojelulailla. Lastensuojelulaki (417/2007, 2§), toteaa vastuun lapsen hyvinvoinnista olevan ensisijaisesti vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lisäksi lasten ja nuorten kanssa toimivien viranomaisten on tuettava heitä kasvatustehtävässä, sekä tarjottava perheille tarpeellista apua riittävän ajoissa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 2§.)

Lastensuojelulakia uudistettiin vuonna 2008 (417/2007), nyt laissa painotetaan ehkäisevää lastensuojelua aiempaa enemmän. ”Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.” (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§).

Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan lastensuojelulaissa suunnitelmallista ja tavoitteellista lastensuojelun toimintamuotoa, mutta mahdolliset konkreettiset toimet perustuvat kuitenkin täysin asiakkaiden ja vanhempien vapaaehtoisuuteen. Siksi käytännön työn haasteena on, kuinka saada vapaaehtoinen osallistuminen koskettamaan nimenomaan riskialttiita perheitä. (Saarela ja Viheriävaara 2000, 28 – 29.) Tämän vuoksi viime vuosina onkin pyritty lisäämään ja kehittämään ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimintamuotoja peruspalveluissa, joita lähes kaikki perheet käyttävät jossain elämänsä vaiheessa.

Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä kunnan peruspalveluissa on esimerkiksi, kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä opetuksessa ja muissa peruspalveluissa annettava erityinen tuki. Tällöin ei edellytetä lastensuojelun asiakkuutta vaan työtä tehdään osana lapsille, nuorille ja perheille tarkoitettuja palveluja.” (Berg – Toroi 2011, 254; Lastensuojelulaki 417/2007, 3a§.)

Lastensuojelulain 8 §:n mukaan kunnan on muutoinkin tuettava lasten kasvatusta järjestäessään ja kehittäessään lapsille, nuorille ja lapsiperheille suunnattuja palveluja. Kunnan on myös huolehdittava siitä, että näiden palvelujen avulla saadaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Myös koulunkäyntiin annettavan tuen katsotaan kuuluvan ehkäisevään lastensuojeluun. Lastensuojelulain koulun-

käynnin tukea koskeva 9§ on muuttunut aiempaa velvoittavammaksi, siinä ei esimerkiksi enää säädetä koulupsykologin ja kuraattorin viroista vaan vastaavista palveluista. Kunnan tulee siis huolehtia koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluista, jotka antavat esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaan kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. (Uotinen 2007.)

Ennaltaehkäisevää lastensuojelua toteutetaan myös varhaiskasvatuksessa ja vaikka varhaiskasvatuksen ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on nähtävissä pääasiassa lapsen hyvän arjen tukemisena, voidaan päivähoitoa käyttää myös lastensuojelun avoimuuden tukitoimena. Lapsilla, jotka tarvitsevat päivähoitoa sosiaalisista tai kasvatuksellisista syistä, on erityinen oikeus päivähoitopaikkaan, jolloin päivähoidossa voidaan huomioida ne erityiset tarpeet, jotka on kirjattu lastensuojelun asiakassuunnitelmaan. (Asetus lasten päivähoidosta 2 § 882/1995; Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Ennaltaehkäisevän lastensuojelun varhainen tuki toteutuukin mielestäni parhaiten silloin, kun se tapahtuu osana lasten ja nuorten arjen toimintaa, lasten ja nuorten omassa ympäristössä koulussa ja päiväkodissa.

2.2 Perusopetuksen oppilashuolto ja varhainen tuki

Perusopetuslaki (628/1998; muutokset 477/2003, 642/2010 ja 1352/2010) säätelee lasten ja nuorten perusopetusta. Laissa todetaan, että opetus tulee järjestää oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti. Perusopetuslain 31a § toteaa oppilashuollon olevan opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukaista oppilashuoltoa sekä oppilashuollon palveluita, jotka ovat terveydenhuoltolaissa (1326/2010, 16§) tarkoitettua kouluterveydenhuoltoa sekä lastensuojelulaissa (417/2007, 9§) tarkoitettua koulunkäynnin tukemista. (Laitinen & Hallantie 2011, 26; Perusopetuslaki 628/1998, 31a§.)

Koulujen oppilashuoltotoiminnan tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimisympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä, sekä edistää kouluyhteisön hyvinvointia. Oppilashuollon tarkoituksena on edistää lapsen ja nuoren

ren oppimista ja tasapainoista kasvua sekä kehitystä. Keskeisenä tavoitteena on oppimisesteiden ja muiden ongelmien ehkäiseminen sekä varhainen tunnistaminen. (Gråsten-Salonen. & Mehtiö 2012; Sosiaaliportin www-sivut 2012.) Oppilashuolto-työn tavoitteet ja keskeiset periaatteet määritellään perusopetussuunnitelman perusteissa (Katso lisää: <http://www.oph.fi>).

Perusopetuksen oppilashuolto koostuu pääasiassa normaalien arjen asioiden huolehtimisesta. Mutta, jos lapsella tai nuorella esiintyy oppimisen vaikeuksia, voidaan häntä tukea esimerkiksi kolmeportaisen tuen avulla.

Ensimmäisen askelman yleinen tuki tarkoittaa tukimuotoja silloin, kun oppilaalla on tilapäisiä tai lyhytaikaisia oppimisen vaikeuksia. Oppilaan tueksi voidaan tehdä myös oppimissuunnitelma. Tuen keinoja ovat esimerkiksi tukiopetus, eriyttäminen, osaaikainen erityisopetus, luokan kertaus, avustajan käyttö, konsultaatiot, kodin ja koulun yhteistyö, kerhotoiminta ja monet muut menetelmät sekä materiaalit. (Peda.net www-sivut 2012.)

Tehostettu tuki tarkoittaa vahvempaa, säännöllisempää ja pitkäjänteisempää tukea. Ennen oppilashuoltoryhmän tekemää päätöstä tehostetun tuen antamisesta, tehdään aina pedagoginen arvio. Oppilaalle tehdään myös aina oppimissuunnitelma. Tehostettuun tukeen kuuluvat kaikki esi- ja perusopetuksessa käytettävät tukimuodot, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksellä annettavaa erityisopetusta. (Peda.net www-sivut 2012.)

Erityinen tuki on kaikkein kokonaisvaltaisimmin tukimuoto ja sen saaminen edellyttää pedagogista selvitystä ja usein myös asiantuntijalausuntoa sekä perusopetusjohtajan tekemää erityisen tuen päätöstä. Erityiseen tukeen siirtyneelle oppilaalle tehdään aina HOJKS (Henkilökohtainen opetuksen järjestämisen suunnitelma). Erityinen tuki sisältää erityisopetusta sekä mahdollisesti muita alempien portaiden tukikeinoja. (Peda.net www-sivut 2012.)

Tuen kohdentaminkaan ei aina ole helppoa. Jos tarkastelemme erityisopetusta, sen rajallisuus tulee vastaan siinä, että koulussa ilmenevät ongelmat eivät useinkaan ole syntyneet koulussa, mutta koulun on opetustehtävänsä hoitamiseksi huolehdittava

myös ongelmien ratkaisusta. Pedagogisilla menetelmillä voidaan tukea oppimista, mutta niiden avulla ei voida poistaa niitä yhteiskunnallisia tai perhelähtöisiä syitä, jotka ilmenevät oppimisen ongelmina koulussa. Opetus- ja hoitoprosesseihin tarvitaan moniammatillista asiantuntemusta sosiaali- ja terveydenhuollosta (oppilashuollon palvelut), mutta yhteistyötä ei ole tehty riittävästi, jolloin oppilaiden avun saanti on viivästynyt ja ongelmat ovat vaikeutuneet. Näin tarvitaan pitempiä ja kalliimpia hoito-, kuntoutus- ja opetusketjuja. (Huhtanen 2011, 19, 22.)

Suomessa lähes kaikki oppivelvollisuusikäiset lapset ja nuoret käyvät koulua, jolloin koulun henkilöstö on vanhempien lisäksi, avainasemassa havainnoimassa lasten ja nuorten tilannetta. Näin myös varhaisen psykososiaalisen tuen tulee olla luonnollinen osa kouluyhteisön toimintaa. Tällöin tuen tarpeessa olevan lapsen tai nuoren on nähdäkseni helpompi hakea tukea, kuin jos tuki tuodaan täysin ulkopuolisen toimijan toteuttamana erillisenä ja yksittäisenä toimintona kouluyhteisöön. Oppilashuollon palveluihin kuuluvien kouluterveydenhuollon, koulukuraattori ja koulupsykologin toiminta vastaa osaltaan niihin ongelmiin kouluympäristössä, joita pedagogisilla keinoilla ei voida auttaa.

2.2.1 Oppilashuollon palvelut

Kouluterveydenhuollon henkilöstöön kuuluu terveydenhoitaja, koululääkäri ja lastenpsykiatri. Lastenpsykiatria voi pyytää arvioimaan oppilaan tai/ja perheen tilannetta. Aloitteen voi tehdä kuka tahansa oppilaan psyykkisestä tilanteesta huolestunut oppilashuollon henkilö tai lapsen vanhemmat. Terveyskeskuksessa toimii moniammatillinen lasten kuntoutusryhmä, jossa terveydenhoitaja toimii lapsen asioiden esittelijänä. Ryhmässä käsitellään ja suunnitellaan lapsen lääkinnälliseen kuntoutukseen liittyviä asioita. Raumalla toimii myös Satakunnan sairaanhoitopiirin lastenpsykiatrien poliklinikka, jonne ohjataan lääkärin läheteellä. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

”Kouluterveydenhoitajan tehtävänä on kouluympäristön terveellisyyden, turvallisuuden ja kouluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä oppilaan

kasvun, kehityksen ja terveyden seuraaminen ja edistäminen vuosiluokittain.” (Laitinen & Hallantie 2011, 34).

Perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 oppilaat voivat tulla kouluterveydenhoitajan vastaanotolle aikaa varaamatta keskustelemaan oireistaan ja mieltä painavista asioista. Terveystenhoitaja arvioi yhteistyössä oppilaan kanssa lisätuen tarpeen ja ohjaa hänet oikeaan palveluun. Usein kuitenkin riittää, kun lapsi saa puhua terveydenhoitajan kanssa. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Näkisin kouluterveydenhoitajan työn olevan sen ensisijaisen toiminnan koululla, jonka vanhemmat mieltävät oppilashuolloksi. Toki vanhemmat tietävät, että oppilashuolto sisältää muutakin, mutta kouluterveydenhuolto on se näkyvin toimintamuoto, kaikkine määräaikaistarkastuksineen ja rokotuksineen. Valitettavasti kouluterveydenhoitajat ovat joutuneet ottamaan vastuuta myös koulun psykososiaalisen tuen toteuttamisesta, mielestäni jo siinä määrin, että se saattaa haitata jo perustehtävän toteuttamista. Perinteisesti koulun psykososiaalisesta tuesta on vastannut koulun sosiaalityö.

Psykososiaalisen oppilashuollon näkökulma korostuukin koulun sosiaalityössä, jossa pyritään asiakkaiden tilanteita jäsentämällä lisäämään heidän voimavarojaan ja etsimään myönteisiä ratkaisuja. Tällöin oppilaan opiskelu- ja elämäntilannetta tarkastellaan yksilö-, perhe- ja kouluyhteisön kannalta. Huomiota kiinnitetään erityisesti oppilaiden arjen sujumiseen, toimintakykyyn ja vuorovaikutussuhteisiin. (Gråsten-Salonen & Mehtiö, 3.) Sosiaalityön osaaminen näkyekin yksilöiden ja yhteisöjen vuorovaikutuksen ja osallistumisen lisääntymisenä (Wallin 2011, 104).

Koulukuraattorin työtä on myös aina määrittänyt yhteiskunnallinen tarve kasvattaa lapsista ja nuorista yhteiskuntakelpoisia kansalaisia. Työ on pohjimmiltaan sosiaalistamistyötä, jonka tarkoituksena on koulunkäynnin turvaaminen, näin kuraattoreiden työn voidaan määritellä olevan koulun perustehtävää täydentävää. (Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi. 2006, 20.) Koulun sosiaalityötä (kuraattorityötä) ovat perinteisesti toteuttaneet sosiaalityöntekijät, mutta nykyisin myös koulujen sosiaaliohjaajat toimivat koulun sosiaalityön tehtävissä.

Valitettavasti vain on niin, että vaikka vuonna 2007 lastensuojelulakia tarkennettiin säädöksellä, jonka mukaan kunnan tulee järjestää koulun sosiaalityöntekijän palveluita oppilaille, voidaan valtakunnallisten tilastojen perusteella arvioida, että vain joka kolmannessa suomalaisessa peruskoulussa on todellisuudessa käytettävissä koulusosiaalityön palveluita (Wallin 2011, 48 - 52).

Huhtanen (2011) toteaaakin, olevan tosiasian, että oppilashuollon palvelujen saatavuudessa on koko maassa puutteita ja lisäksi oppilaat ovat oppilashuollon saatavuuden suhteen epätasa-arvoisessa asemassa, riippuen siitä missä päin Suomea he asuvat. Erityisesti koulupsykologi ja kuraattoripalveluja on oppilaiden tarpeisiin nähden liian vähän. (Huhtanen 2011, 38.)

Koulun sosiaalityö sisältää sekä sosiaalipalvelujen, että sosiaalityön muotoja. Sosiaalipalvelun keinoja apuna käyttäen asiakasta autetaan selviytymään arkielämän haasteista, sekä tuetaan oman elämän hallinnassa. Sosiaalityöllä pyritään ihmisen ja ympäristön välisessä häiriötilanteessa vaikuttamaan ihmisen sosiaalisiin toimintaedellytyksiin. Tällöin se voi tarkoittaa yhteiskunnallista ja lainsäädännöllistä väliintuloa, kontrollia ja varhaista tukea. Koulun sosiaalityö toimii monialaisesti yhteistyössä verkostojen kanssa, pyrkien vaikuttamaan yksilöllisiin, yhteisöllisiin ja yhteiskunnallisiin toimintaedellytyksiin lasten ja nuorten kasvun edistämiseksi. (Gråsten-Salonen, & Mehtiö 2012, 2; Wallin 2011, 87 – 88.)

Koulukuraattorin ja koulupsykologin työn lähtökohtana on varhainen tuki ja ongelmien kasautumisen ehkäiseminen yhteistyössä oppilaan, vanhempien, koulun ja muun yhteistyöverkoston kanssa. Keskeisenä tehtävänä on tukea oppilaan koulunkäyntiä ja edistää oppilaan hyvinvointia, kasvua ja kehitystä. (Tourunen & Tilli 2012.)

Koulupsykologin työnkuvaan kuuluvat esimerkiksi oppimisvaikeuksien tai psyykkisen tilan selvittäminen, erityisopetuksen ja tukitoimenpiteiden tarpeellisuuden arviointi sekä suunnitteluun osallistuminen. Koulupsykologi voi myös tarjota tukea antavia keskusteluja oppilaille ja konsultoida opettajia. Lisäksi psykologi on osa oppilashuoltoryhmää. (peda.net www-sivut, 2012.)

Oppilaiden ja perheiden tukemiseen tarvitaan myös moniammatillista ja laaja-alaista yhteistyötä. Tästä esimerkkinä on kouluavustajien ja sosionomien (AMK) tulo kouluun. Ennaltaehkäisevä työote ja oppilaiden arjen tukeminen ovat sosionomin (AMK) keskeistä työtä. Kouluun kaivattaisiinkin erityistä työntekijää (sosiaaliohjaaja/perhetyöntekijä?) joka voisi huolehtia oppilaista, joilla on tarve purkaa tunteitaan, kun taas opettaja voisi keskittyä opetukseen. Lapset tarvitsevat arkeensa aikuisia, jotka jaksavat jakaa lasten ilot ja surut. (Pesonen 2006, 84 - 88.)

Myös varhaiskasvatuksessa lapset tarvitsevat lisää aikuisia ympärilleen, joilla on aikaa ja halua kuunnella pienten ihmisten tärkeäkin tärkeämpiä asioita. Mitä varhaiskasvatus on ja millaisia tukimuotoja varhaiskasvatus tarjoaa lapsille, siitä seuraavassa.

2.3 Varhaiskasvatus ja varhainen tuki

Lastensuojelulain lisäksi lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten lakisääteistä velvollisuutta tukea perheitä määrittelee myös päivähoitolaki (Laki lasten päivähoitosta 36/1973.) Lisäksi varhaiskasvatustoimintaa koskevia keskeisiä valtakunnallisia asiakirjoja ovat varhaiskasvatuksen perusteet ja esiopetuksen perusteet. Näiden asiakirjojen pohjalta laaditaan kuntakohtainen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetussuunnitelma sekä edelleen yksikkökohtaiset suunnitelmat. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Yhteiskunnan järjestämä, valvoma ja tukema varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluissa, joista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. Esiopetus on vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista tarjottavaa suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat myös varhaiskasvatuspalveluja käyttävät oppivelvollisuusikäiset lapset. (Heikkilä & Puro. 2005, 11 – 12.)

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja

oppimista. Tarvitaan vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta, jotta perheiden ja kasvattajien yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. (Heikkilä & Puro. 2005, 11 – 12.)

Myös avoin varhaiskasvatus on lapsiperheille suunnattua palvelua. Kuntien lisäksi avoimia varhaiskasvatuspalveluja tarjoavat seurakunnat ja erilaiset järjestöt. Palveluja voivat olla esimerkiksi avoimet päiväkodit, kerho- ja leikkitoiminta, leikkipuisto- ja perhekerhot sekä perhekahvilat ja asukaspuistotoiminta. Palvelujen tavoitteena on tarjota sosiaalisia kontakteja, toimintaa yhdessä muiden lasten ja vanhempien kanssa sekä kasvatuksellista tukea kotihoidossa oleville tai vähän päivähoitoa tarvitseville lapsille ja heidän vanhemmilleen. Avoimet varhaiskasvatuspalvelut ennaltaehkäisevät osaltaan perheiden ongelmia, koska palveluita käyttäessään vanhemmat saavat samalla vertaistukea. Jos perheessä ilmenee ongelmia, hyvin järjestetyt avoimet varhaiskasvatuspalvelut voivat helpottaa hakeutumista erityispalveluiden asiakkaaksi. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Varhainen tuki onkin osa varhaiskasvatuksen perustehtävää. Varhaiseen tukeen liittyy ennaltaehkäisevä, lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöiden näkökulma, jolloin hyödynnetään moniammatillista osaamista lapsen parhaaksi yhdessä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityinen tuki antaa puolestaan mahdollisuuden vastata tukea tarvitsevien lasten kasvatuksellisiin ja kuntoutuksellisiin tarpeisiin päivähoitossa. Kun lapselle järjestetään erityistä tukea, ei tarkoiteta välttämättä mitään erillisiä toimenpiteitä, vaan kyse voi olla varhaiskasvatukseen liitetystä yksilöllisistä tavoitteista. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Varhainen tuki onkin toteutunut hyvin varhaiskasvatuksessa osana arjen toimintaa, niin lastentarhanopettajien, kuin erityislastentarhanopettajien toimesta, mutta pelkään, että ammattitaitoisen henkilöstön saatavuusongelmat vaarantavat olemassa olevan hyvän toimintamuodon, jolloin joudumme lisääntyvissä määrin panostamaan erityispäivähoitoon.

Heinämäen (2005) mukaan lapsen tuen tarve onkin päivähoitossa yleensä määritelty liittyväksi erityispäivähoitoon. Lasten tuen tarpeet ovat kuitenkin lisääntyneet ja mo-

ninaistuneet niin, ettei rajaa tavallisen ja erityisen välillä voi enää piirtää. Lasten tuen tarvetta ei voida enää tunnistaa vain lääketieteellisellä yksilödiagnostiikalla, sillä tuen tarve liittyy yhä useammin tilanteisiin ja olosuhteisiin, joissa lapsi tarvitsee tukea esimerkiksi ryhmään liittymisessä ja ryhmässä toimimisen oppimiseksi. Lisäksi tulevat muut sosiaalis- emotionaalisen kehityksen tuen tarpeet ja esimerkiksi perheen muutostilanteissa tai perheen voimavarojen heikentyessä esiin tulevat tarpeet. (Heinämäki 2005, 8 – 9.)

Varhaiskasvatuksen tukitoimien lähtökohtana on vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön yhteinen tarkastelu havainnoista lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Tuki muodostuu ympäristön ja toiminnan mukauttamisesta lapsen tarpeiden mukaisesti ja samalla käytetään varhaiskasvatuksen kuntouttavia elementtejä suunnitelmallisesti lapsen hyväksi. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2012.)

Edellä mainitut kuntouttavat elementit toteutuvat varhaiskasvatuksessa, ohjaamalla lasta tunnistamaan ja hallitsemaan sosiaalisen käyttäytymisen perustaitoja ja tuemalla hyvässä vuorovaikutuksessa sekä ryhmän sääntöjen ja tapojen omaksumisessa, mahdollistaen samalla lapsen vertaistoimintaa ja leikkiä. Struktuurin avulla jäsennetään lapsen päivittäistä toimintaa. Lisäksi lapselle opetetaan toimintaa helpottavia tottumuksia, päivittäisiin toimiin liittyviä taitoja ja ohjataan asettamaan tavoitteita, ajattelemaan ja tekemään päätöksiä sekä tunnistamaan osaamistaan ja onnistumistaan. Lapsen kehityksen osa-alueiden tukeminen liitetään muuhun toimintaan yhteisten tavoitteiden suuntaisesti ja niitä tuetaan kasvatuksen menetelmien ja sisältöjen valinnalla. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut, 2012.)

Lapsen vasussa (varhaiskasvatussuunnitelma), määritellään tuen tarve ja luodaan suunnitelma sen toteuttamiseksi, tällöin luodaan päivähoitolain tarkoittama kuntoutussuunnitelma erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle. Erityisen tuen tarpeen arviointi ja tuen suunnittelu edellyttävät lapsen kehityksen ja pedagogisen toiminnan tuntemusta. Lisäksi tarvitaan erityisen ohjauksen ja opetuksen menetelmien tuntemista sekä erityisosaamista, kun eri asiantuntijatahojen tukipalveluita kytketään varhaiskasvatukseen. Eri tahojen määrittelemät tavoitteet ja menetelmät nivotaan toiminnalliseksi kokonaisuudeksi ja samalla selkiytetään eri tahojen vastuut. Niiden

toteuttaminen varhaiskasvatuksessa edellyttää moniammatillista yhteistyötä ja kasvatuskumppanuutta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut, 2012.)

Niin perusopetuksen kuin varhaiskasvatuksenkin varhaisen tuen toteutuminen toivottulla tavalla edellyttää myös vanhempien osallisuutta toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Tämä puolestaan edellyttää perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteistyöhalukkuutta ja -osaamista. Tähän tarpeeseen on viime vuosina pyritty vastaamaan kasvatuskumppanuuskäsitteen avulla, jolla tarkoitetaan koulun ja varhaiskasvatuksen, eri yhteistyötahojen ja vanhempien yhteistä toimintaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämiseksi.

3 KASVATUKUMPPANUUS

Yhdysvalloissa kasvatuskumppanuuden voidaan katsoa alkaneen jo 60-luvulla, jolloin Yhdysvalloissa oli julistettu ”Sota köyhyyttä vastaan”. Tällöin tahdottiin myös vahvistaa vanhempien osallistumismahdollisuuksia lastensa koulunkäyntiin, luotiin erityinen Head Start - ohjelma, joka sai alkunsa yhtenä maan varhaiskasvatusmenetelmistä. Zigler ja Muenchow (1967) loivat ohjeistuksen jossa mainittiin Head Start-varhaiskasvatusyksiköille neljä tavoitetta vanhempien osallisuuden lisäämiseksi. Vanhempia voitaisiin osallistaa joko palkkaamalla heitä ryhmään työntekijöiksi tai toimimaan vapaaehtoisina luokassa ja lisäksi korostettiin vanhempien osallistumista menetelmää koskevaan päätöksentekoon sekä suositeltiin, että Head Start työntekijät tekevät kotikäyntejä. (Hamilton, Roach & Riley 2003, 226.)

Myös Suomessa on viime aikoina noussut esille käsite kasvatuskumppanuus, niin peruskouluissa kuin varhaiskasvatuksessakin. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan lasten ja nuorten vanhempien sekä muiden yhteistyötahojen kanssa yhdessä tehtävää työtä lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämiseksi. Ja vaikka tämän kappaleen lähteenä käytin varhaiskasvatussuunnitelman perusteita (ks. lisää www.thl.fi), luo se laajemminkin käsitystä siitä, mitä kasvatuskumppanuus on, myös kouluissa.

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa, jossa lähtökohtana ovat lapsen tarpeet ja jota määrittää lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen. Kumppanuus edellyttää kumppaneiden välistä luottamusta, tasa-vertaisuutta ja kunnioitusta, ensisijaisen kasvatustavasta ja – oikeuden sekä lapsensa tuntemuksen ollessa vanhemmilla. Henkilöstöllä on koulutuksensa tuoma ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kumppanuuden ja yhteistyön edellytysten järjestämisestä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2012.)

Kasvatuskumppanuudessa on kysymys vanhempien ja henkilöstön asennoitumisesta yhteiseen kasvatustehtävään sekä sen organisoimisen sopimisesta molemmille osapuolille sopivalla tavalla. Kasvatuskumppanuuteen liittyvistä arvoista, näkemyksistä ja vastuista tulee keskustella niin kasvattajayhteisön keskuudessa kuin vanhempienkin kanssa. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on edistää vanhempien keskinäistä yhteistyötä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2012.)

Varhaiskasvatuksen arjessa toteutettavaa kasvatuskumppanuutta on järjestää vanhemmille tilaisuuksia keskustella oman lapsensa kasvatuksesta henkilökunnan kanssa sekä yleisemmin kasvatukseen ja päiväkotiin liittyvistä asioista yhdessä muiden vanhempien ja henkilökunnan kanssa. Vanhemmilla tulee olla myös mahdollisuus vaikuttaa varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön sekä arvioida suunnitelmaa ja tarvittaessa muokata sitä omien, lastensa, sekä henkilökunnan arvioinnin pohjalta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2012.)

Yhdysvaltalainen Don Davies (1997) nostaa kuitenkin esiin tärkeän asian tarkasteltaessa vanhempien osallistumismahdollisuuksia kasvatuskumppanuuteen. Daviesin mielestä kasvatuskumppanuutta ei tulisi harjoittaa vain muutoinkin aktiivisten perheiden kanssa, vaan tulisi keskittää huomio sellaisten perheiden mukaan saamiseen, jotka koetaan hankalammiksi tavoittaa. (Davies 1997, 74.)

Myös Suomessa on nähtävissä samankaltaista kehitystä, jossa aktiiviset vanhemmat hyötyvät kasvatuskumppanuuden tarjoamista mahdollisuuksista ja heikommassa asemassa olevat vanhemmat jäävät ulkopuolelle. Tällöin tarvitaan aktiivisempaa toi-

mintaa heidänkin mukaan saamiseksi. Tällainen aktivointi on osa sosiaaliohjaajan/perhetyöntekijän työkenttää.

4 SOSIAALIOHJAUS JA PERHETYÖ

”Sosiaaliohjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja ryhmien elämänhallinnan ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen tähtäävää ehkäisevää ja kuntouttavaa ohjausta, neuvontaa ja tukea. Sosiaaliohjauksen tavoitteena on tukea niiden ihmisten yhteiskuntaan osallistumista, joilla on puutteita oman elämänsä hallinnassa ja yhteiskunnan toimintakäytännöistä selviämisessä.” (Horsma & Jauhiainen 2004, 42.)

Sosiaaliohjaaja toimii sosiaalityön ja sen eri yhteistyökumppaneiden muodostamassa verkostossa. Sosiaaliohjaajat luovat yhteistyösuhteen esimerkiksi päivähoiton, koulujen tai neuvoloiden kanssa. Sosiaaliohjaajat osallistuvat edellä mainittujen yksiköiden palavereihin sekä toimivat tarvittaessa näiden yksiköiden työntekijöiden työparina silloin, kun työskennellään riskiperheiden kanssa. (Horsma & Jauhiainen 2004, 27.)

Vaikka sosiaaliohjaaja työskentelee aktiivisesti yhteistyökumppaneiden kanssa, se ei tarkoita, että yhteistyö tapahtuisi vain sosiaaliohjaajan kautta tai, että sosiaalityöntekijän yhteistyö näiden tahojen kanssa kävisi tarpeettomaksi. Niin kutsutut moniammatilliset työryhmät toimivat edelleen sosiaalityöntekijän vastuulla. Myös sosiaalityöntekijän suorat kontaktit päivähoiton, koulujen, neuvoloiden ja muiden yksiköiden työntekijöihin ovat tarpeen silloin, kun selvitetään asiakkaan tilannetta ja mietitään erilaisia tukitoimia tai palvelujen tarkoituksenmukaista järjestämistä. Sosiaaliohjaajan ammattitaidon hyödyntäminen luo kuitenkin mahdollisuuden niukkojen sosiaalityöntekijäresurssien kohdentamisen vaikeimpiin ja monimutkaisimpiin tilanteisiin. (Horsma & Jauhiainen 2004, 27- 28.)

Sosiaalihjaaja onkin usein ainoana oman alansa edustajana moniammatillisessa työympäristössä, jolloin hän edustaa monelle yhteistyökumppanille ja asiakkaalle koko sosiaalialan mahdollisuuksien kirjoa. Yhteistä näille moniammatillisille työympäristöille on, että sosiaalihjaaja tuo niihin sosiaalisen näkökulman ja esimerkiksi sosiaalipedagogisen työtteen ja osaamisen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka, & Saarnio 2009, 88.)

Sosiaalihjauksen rooli lapsiperheiden sosiaalisten ongelmien ehkäisijänä toteutuu luontevasti silloin, kun sosiaalihjaajia sijoittuu riittävästi sosiaalipalvelujen tai muiden lapsiperheiden käyttämien palvelujen kuten, koulujen ja neuvoloiden yhteyteen (Horsma & Jauhiainen 2004, 27). Raumalla toimii sosiaalihjaajia vuosiluokilla 7- 9, seuraavassa on kuvaus heidän työnsä toteutustavasta.

”Rauman kolmessa yläkoulussa sekä Ankkurin peruskoulussa, toimii sosiaalihjaaja, joka kuuluu sosiaalitoimen lastensuojelun alaisuuteen. Sosiaalihjaajat kuuluvat koulujen oppilashuoltotyöryhmiin ja toimivat näin linkkinä koulun ja sosiaalitoimen lastensuojelun välillä. Oppilashuoltotyöryhmään kuuluvat opetushenkilöstön lisäksi koulupsykologi ja kouluterveydenhoitaja. Sosiaalihjaajat toimivat sosiaalitoimen kanssa yhteistyössä niiden koulun oppilaiden ja heidän perheidensä kanssa, jotka kuuluvat lastensuojelun piiriin. Sosiaalihjaajat myös oman työnsä kautta arvioivat, onko tarvetta oppilaan ja hänen perheensä kohdalla aloittaa yhteistyö sosiaalitoimen lastensuojelun kanssa. Sosiaalihjaajia sitoo vaitiolovelvollisuus.

Oppilaat ohjautuvat sosiaalihjaajan luokse joko itsenäisesti, vanhempien yhteydenoton, oppilashuoltojen, koulujen opettajien, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sekä muiden yhteistyökumppaneiden kautta. Sosiaalihjaajat keskustelevat, neuvovat ja ohjaavat nuoren elämäntilanteisiin liittyvissä asioissa. Sosiaalihjaajan puoleen on käännytty muun muassa koulunkäyntiin liittyvissä asioissa, kaveri- ja ihmissuhdeongelmissa, päihteisiin ja mielen terveyteen liittyvissä kysymyksissä tai kotihuolien ja perheiden kriisitilanteiden kohdatessa.

Sosiaaliohjaajat toimivat näissä tilanteissa yhteistyössä oppilaan ja hänen perheensä kanssa ja ohjaavat perheen tarvittaessa tukipalvelujen piiriin.” (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Myös perhetyö on yksi esimerkki toiminnasta, joka sijoittuu sosiaaliohjaukseksi nimetyille uudelle sosiaalihuollon tehtävälueelle. Perhetyössä korostuvat lastenkasvatukseen ja – hoitoon liittyvän tuen lisäksi perheen muun elämänhallinnan kysymyksiin vastaaminen, sekä ohjaus- ja tuki asiakkaan omassa elämänympäristössä. (Horsma & Jauhiainen 2004, 27 - 28.)

Perhetyössä lapsen ja hänen perheenjäsentensä tapaamisia, vaihtelevissa kokoonpanoissa, voidaan toteuttaa useita kertoja viikossa tai harvemmin, kerran tai kaksi kuukaudessa. Perhetyötä käytetään usein lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä, jolloin asiakkaat tulevat perhetyöntekijälle sosiaalityöntekijän kautta. Toisaalta perhetyötä voidaan käyttää myös ongelmia ehkäisevänä lapsiperheiden palveluna, jolloin perhetyössä voi olla asiakkaina sellaisia, jotka eivät ole sosiaalityön asiakkaita. Ennaltaehkäisevä perhetyö voi olla esimerkiksi äitiys- tai lastenneuvolan omaa perhetyötä. (Berg – Toroi 2012, 257; Horsma & Jauhiainen 2004, 29.)

Perheen tarpeet voivat vaihdella eri ajankohtina tukemisesta vahvaan puuttumiseen ja kuntoutukseen. On siis tarpeen muistaa, että perhe voi olla aina välillä lastensuojelun perhetyön ja taas välillä ennaltaehkäisevän perhetyön asiakas. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2007, 33.)

Perheitä autetaan kokonaisuutena, mutta myös eri perheenjäsenten yksilöllisiin tarpeisiin tulee vastata. Tuen tavoitteena on perheiden elämänhallinnan ja omien voimavarojen käyttöönotto sekä perheen arjessa selviytymisen vahvistaminen. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Perhetyöntekijän työvälineitä ovat usein muutokseen motivoivat keskustelut tai ohjaus, jossa perhetyöntekijä voi toimia konkreettisena mallina perheelle. Työvälineiden avulla perhettä motivoidaan muutokseen, autetaan näkemään perheen tilanne eri näkökulmasta ja suunnataan toimintaa laajemmalle perheen verkostoihin ja yhteiskuntaan. Toiminnan tavoitteena on tukea perhettä selviytymään itsenäisesti erilaisista

yhteiskuntamme toimintakäytännöistä. Jos tilanne perheessä on vaikea, voi samassa perheessä työskennellä sekä perhetyöntekijä että kodinhoitaja. Tällöin perhetyöntekijä toimii kodinhoitajan työparina, lähityönohjaajana, joka tukee myös kodinhoitajaa vaikeassa ja usein raskaassa perheen tilanteessa. (Horsma & Jauhiainen 2004, 29 – 30.)

Perhetyötä voidaan jäsentää perheen elämän tilanteen mukaan prosessikuvauksena, jonka mukaan perhetyö voidaan jakaa ehkäisevään, kriisivaiheen ja korjaavaan perhetyöhön. On olemassa perheitä, jotka tarvitsevat varhaisen puuttumisen työmuotojen tarjoamaa tukea ja perheitä joiden elämää on järkyttänyt jokin kriisi sekä perheitä, joissa on pitkään ollut ongelmia ja lasten ja vanhempien turvallisuuden takaaminen vaatii puuttumista ja pysäyttämistä. (Rönkkö & Rytönen. 2010. 29.)

Ehkäisevä perhetyö voidaan myös jakaa työmuodoiltaan eri vaiheisiin, neuvontaan ja opastukseen sekä erilaisten tukimuotojen käyttöön, joilla tuetaan perheitä saamaan arkensa sujuvammaksi. Samalla pyritään tunnistamaan mahdolliset aluillaan olevat ongelmat ja ottamaan ne esille perheiden kanssa. Perheille annetaan tukea esiin tulleiden riskien ja haittojen selvittelyssä ja perheiden kanssa luodaan uusia toimintatapoja, joilla voidaan lisätä perheiden toimintavalmiutta ja selvittää haittoja. Lisäksi pyritään ehkäisemään jo olemassa olevien haittojen ja ongelmien aiheuttamia uusia ongelmia. (Rönkkö & Rytönen. 2010. 32.)

Uusimäki (2006) määrittelee ennaltaehkäisevän perhetyön nykytilanteen paremmin perhepalveluksi, kuin varsinaiseksi perhetyöksi. Perhetyössä painopiste siirtyy perheeseen kohdistettavan intervention suuntaan. (Uusimäki 2006, 12.) Tämän määritelmän mukaan tässä opinnäytteessä tarkoitettu perhetyö, olisi siis pääasiassa lähinnä perhepalvelua, muuttuen vain tarvittaessa perhetyöksi.

Raumalla ehkäisevä perhetyö on kaikille lapsiperheille suunnattua sosiaalityötä, joka tukee perheiden omaa selviytymistä erilaisissa elämäntilanteissa. Perhetyö on asiakkaalle maksutonta ja asiakkaaksi tulo tapahtuu lähetteen kautta, jonka tekijänä voi toimia sosiaali- ja terveysalan eri ammattilaiset. Perhetyö on tavoitteellista toimintaa, jonka tavoitteet ja kesto (maksimissaan kuusi viikkoa), määritellään yhdessä perheen kanssa työskentelyprosessin alkaessa. Ehkäisevän perhetyön tehtävänä on perheiden

elämänhallinnan ja omien voimavarojen käyttöönoton tukeminen sekä arjessa selviytymisen vahvistaminen. On huomioitava, ettei sosiaaliohjaajan ensisijainen työ ole lastenhoitopalvelua tai kodinhoitoa. Tarvittaessa sosiaaliohjaajat tekevät yhteistyötä perhettä tukevien eri ammattiryhmien kanssa. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Perhetyötä tehdään lasten kotien lisäksi usein myös peruspalveluissa, kuten kouluissa ja päiväkodeissa.

4.1 Koulujen ennaltaehkäisevä perhetyö

Kouluissa opetushenkilökunnan tekemää yhteistyötä perheiden kanssa ei tulisi mielestäni rinnastaa perhetyöhön. Yhteistyö perheiden kanssa perustuu lähinnä opetustavoitteiden saavuttamiseen kasvatuskumppanuuden keinoin, kun taas perhetyö on lastensuojelullista, laajempialaista, intensiivisempää ja tavoitteellisempaa työskentelyä joka kohdistuu koko perheen hyvinvoinnin tukemiseen lapsen tukemisen ohessa.

Uusimäen tutkimuksen (2006) mukaan perhetyö koulussa nähdäänkin erityisesti muiden kuin opettajien tekemäksi työksi. Työtä tekevät tukihenkilöt, kuraattorit, terveydenhoitajat, psykologit ja avustajat, kaiken kaikkiaan koulun oppilashuollolliset toimet katsotaan perhetyöksi. Opettajat kuitenkin vievät lapsen asioita eteenpäin ja tekevät yhteistyötä perheiden kanssa, tarkoituksenaan lapsen kasvun ja oppimisen edistäminen. (Uusimäki 2006, 9.) Perheiden lisäksi koulun henkilöstö tekee yhteistyötä monien eri tahojen kanssa, joista mielestäni eräs tärkeimmistä on sosiaalitoimen lastensuojelu.

Lastensuojelun ja koulun välinen yhteistyö on ollut kuitenkin melko vähäistä, toteutuen lähinnä kuraattorin tai rehtorin toimesta, silloin kun lapsella tai nuorella on ollut vaikeuksia koulunkäynnissä, rajoittuen tällöinkin lähinnä puhelinkeskusteluihin. Lastensuojelulain muutoksen jälkeen yhteistyökynnys on madaltunut huomattavasti. Myös opettajat ja muu henkilökunta ovat aktivoituneet hakeutumaan yhteistyöhön lastensuojelun kanssa. (Berg- Toroi 2012, 261, 264.)

Vähäisestä yhteistyöstä huolimatta lastensuojelun ja koulun tavoite on kuitenkin yhteinen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen. Toiminta perustuu kumppanu-

teen ja yhteistyöhön. Koulun henkilökunta on iso osa lasten arkipäivää ja lisäksi opettajilla voi olla useiden vuosien opetussuhde oppilaaseen. (Berg- Toroi 2012, 253.) Tällöin opettaja tuntee oppilaansa ja hänen perheensä mielestäni yleensä melko hyvin ja on näin avainasemassa silloin, kun tulisi kiinnittää huomiota lapsella tai perheellä ilmeneviin ongelmiin. Perhetyö ennaltaehkäisevän tai lastensuojelun avohuollon tukitoimena tuo tuen koko perheelle, jolloin työskentely on kokonaisvaltaista ja toteutuu lapsen arjen ympäristöissä.

Koulun ennaltaehkäisevästä perhetyöstä on erinomainen esimerkki Tampereen Peltolammin koululla toimiva Perhepiste Nopea, joka on toiminut jo vuodesta 2004 alkaen. Aluksi toiminta oli suunnattu 12 – 17 -vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen, mutta helmikuussa 2011 käynnistyi Pikku- Nopea – hanke, jossa toimintaa laajennettiin ja sovellettiin alakouluikäisille ja heidän perheilleen. Pikku- Nopean toiminta vakinaistettiin vuoden 2012 alusta. (Tampereen kaupungin www-sivut, 2012.)

Palvelu on matalan kynnyksen palvelua perheille, jotka haluavat tukea kasvatukseen ja perhesuhteisiin liittyen. Vaikka Perhepiste Nopean toimipiste on Peltolammin koululla, ohjaajat tapaavat asiakkaita myös kotikäynneillä ja muilla lähialueen kouluilla. Työ sisältää perhetapaamisten sekä vanhempien ja lasten omien käyntien lisäksi myös neuvotteluja yhteistyökumppaneiden kanssa. (Piiroinen 2012, 6.) Myös varhaiskasvatuksessa perhetyötä on toteutettu jo jonkin aikaa.

4.2 Päivähoidon ennaltaehkäisevä perhetyö

Päivähoidon perhetyö on erityisen tuen muoto, joka voi olla esimerkiksi nopean ja matalan kynnyksen puuttumista perheiden ongelmallisiin elämäntilanteisiin tai vanhempien ja työntekijöiden yksilöllistä tai yhteisöllistä tukemista. Päivähoidon työntekijät voivat konsultoida päivähoidon perhetyöntekijää tarpeen mukaan, asiakkaalta luvan saatuaan tai niin, ettei asiakas ole tunnistettavissa. Perhetyöntekijä voi tarvittaessa työskennellä päivähoidon työntekijän työparina perheen asioissa. Perhekohtaisen työn lisäksi perhetyöntekijä voi tarpeen mukaan järjestää erilaisia vertaisryhmiä, joissa voidaan tarjota tukea useammalle perheelle yhtä aikaa. Päivähoidon perhetyö

on asiakkaalle aina luottamuksellista ja maksutonta. (Sosiaaliportin www-sivut 2012.)

Toiminta-ajatus perhetyössä perustuu perheen kanssa tehtävään suunnitelmaan yhteistyön toteuttamisesta, sekä lisäksi kartoitetaan muut mahdolliset yhteistyötahot. Perheet voivat olla yhteydessä perhetyöntekijään kaikissa lapsen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Olennaista perhetyöntekijän työssä on, että lapselle annetaan yksilöllistä aikaa ja tukea, jolloin lapsen tarpeisiin voidaan vastata tehokkaammin kuin perinteisessä päivähoitotoiminnassa. (Järvinen ym. 2007, 40 – 43.)

Kaukoluodon väitöskirjassa (Kaukoluoto 2010) lähestytään varhaista tukea päiväkodeissa, Kieku-kokeilun pohjalta. Kokeilussa Helsingin Länsi-Herttoniemessä sijaitseviin päiväkotit Siilitielle ja Leikkipuisto Hilleriin sijoitettiin perhetyöntekijä. Sijoitusta perusteltiin puistossa olevan perhetyöntekijän olevan mahdollisimman matala kynnyksellä vastaan ammattiapua. Perhetyöntekijä pystyisi myös ohjaamaan apua tarvitsevia perheitä oikeisiin osoitteisiin jo alkuvaiheessa ja lisäksi perhetyöntekijä pystyisi tukemaan henkilökuntaa sekä päiväkodeissa että puistossa. (Kaukoluoto 2010, 193.)

Tutkimuspäiväkodissa 1990-luvulla käynnistynyt eriyttävä ekonomistihuollollinen toimintakonsepti ja sen mukana kasvatusyhteistyö lasten vanhempien kanssa näytti joutuneen ongelmiin, joiden ratkaiseminen koettiin tärkeäksi. Monipuolisemman yhteistyön kehittäminen kaikkien vanhempien kanssa nähtiin tarpeelliseksi. Kehittäminen tuntui vaativan koko työyhteisön työn. Se vaati työntekijöiden taitojen lisäämistä ja asenteiden muokkaamista sekä yhteistyöhön kohdistettavien aika- ja työvoimaresurssien lisäämistä. (Kaukoluoto 2010, 194.)

Ajatus päiväkodin perhetyöntekijästä nousi juuri tästä päiväkodin ennaltaehkäisevän lastensuojelun tehostamisen tarpeesta. Keskusteluissa kehkeytyi idea kokeiluun palkattavan perhetyöntekijän kolmoisroolista.

- apua tarvitsevien vanhempien välittömänä tukena
- kiinteästi päiväkotiyhteisön jäsenenä

- yhteistyöntekijänä eri alojen erityisasiantuntijoiden kuten terveydenhoidon, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden, poliisin, oikeuslaitoksen ym. kanssa. (Kaukoluoto 2010, 194.)

Kokeilun tulokset olivat myönteisiä. Toiminnalla todettiin, kaikkien osallisten itse esiin tuomana, olevan heidän elämää, hyvinvointia ja työtä positiivisella tavalla edesauttava ja ruokkiva merkitys. Myös ohjaus- ja tukiryhmän ja alueen luottamuselimen arvion mukaan oli onnistuttu luomaan varhaispedagogisen ja aikuissosiaalityön ammatillisuuden mielekäs yhteistyömalli. (Kaukoluoto 2010, 196.)

Kaukoluodon (2010) tutkimuskokeilu ja varsinkin sen positiiviset tulokset, sekä tässä edellä esitelty Tampereen malli koulun perhetyöstä, kannustivat minua toteuttamaan oman opinnäytteeni.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyön hahmottelu alkoi kohdallani oikeastaan jo ennen Sosionomi (YAMK) opintoja, sillä jo opintojen sisäänpääsykokeisiin mennessä kehoitettiin hakijoita miettimään opinnäytteen aihetta. Minulla aihe oli ollut valmiina jo jonkin aikaa ja olin sitä mielessäni kehitellyt jo jonkinlaisen suunnitelman tasolle saakka.

5.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella luokan- ja lastentarhanopettajien käsityksiä siitä, mitä sosiaalihojaus on, sekä heidän käsityksiään sosiaalihojauksen tarpeellisuudesta perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen arjessa. Jos he katsovat sen tarpeelliseksi, niin kuinka se heidän mielestään tulisi toteuttaa ja kenen toimesta.

Opinnäytetyön tavoitteena on saadun tutkimustiedon pohjalta luoda kehittämis ehdotus siitä, kuinka sosiaali ohjaus voisi tulla osaksi perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen arjen toimintaa.

5.2 Opinnäytetyön aikataulu

Aikataulullisesti opinnäytteeni eteni siten, että syksyllä 2011 kirjoitin opinnäytetyön suunnitelman, jonka annoin luettavaksi kahdelle luokanopettajalle, saadakseni selville onko heidän mielestään perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen sosiaali ohjauksen kehittämiseksi tarvetta ja voisiko suunnitelmani mukaisesti saada riittävästi tietoa suunnitelmaan sisältyvän kehittämis ehdotuksen laatimiseksi. He kannattivat suunnitelmani toteuttamista ja olivat luottavaisia sen suhteen, että suunnitelmani mukainen tutkimus todennäköisesti tuottaisi tarvittavan määrän tietoa, jotta kehittämis ehdotus voidaan laatia.

Opinnäytetyönsuunnitelman toimitin Rauman kaupungin kasvatus- ja opetusjohtaja Vesa Lakaniemelle syksyllä 2011 ja sopimus opinnäytteen toteuttamisesta solmittiin 18.12.2011.

Tämän jälkeen jouduin perehtymään itselleni vieraisiin aiheisiin, sillä perusopetuksen oppilashuolto kaikkine toimintoineen sekä varhaiskasvatuksen varhainen ja erityinen tuki ovat minulle täysin vieraita asioita.

Opinnäytettäni voidaan luonnehtia tapaustutkimukseksi, jossa aineisto kerätään teemaattisesti jäsenneiltyjen kyselylomakkeiden avulla. Kyselylomake lähetettiin keuhälä 2012 viidelle koulun rehtorille ja viidelle varhaiskasvatusaluejohtajalle, joita pyydettiin jakamaan tutkimuslomake omien vastuualueidensa luokan- ja lastentarhanopettajille. Syksyllä 2012 pyrin laajentamaan tutkimusta lähettämällä saman lomakkeen vielä seitsemälle rehtorille ja kolmelle varhaiskasvatusaluejohtajalle.

Tutkimustulosten pohjalta loin kehittämis ehdotuksen, jonka lähetin tutkimukseen osallistuneille lastentarhan- ja luokanopettajille arvioitavaksi marraskuussa 2012. Myös Turun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan, opettajankoulutuslaitoksen

Rauman yksiköstä, KT yliopistolehtori Riitta Korhosen, tutkimustulosten arviointiin pohjautuvan asiantuntijalausannon sain marraskuussa 2012 ja Rauman Sosiaalipalvelujen johtaja Leena Kivimäen asiantuntijakommentin joulukuussa 2012.

Opinnäytetyö esiteltiin helmikuussa 2013 sekä raportti luovutettiin Rauman kaupungin kasvatus- ja opetusjohtaja Lakaniemelle maaliskuussa 2013.

5.3 Tutkimuskonteksti

Rauman kaupungin kasvatus- ja opetustoimi muodostuu kaupunginvaltuuston valitsemasta yksitoistajäsenisestä kasvatus- ja opetuslautakunnasta, kasvatus- ja opetusvirastosta ja eri varhaiskasvatus- ja opetusyksiköistä, joita ovat: Päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit, perhepäiväkodit, esiopetusryhmät, leikkitoiminnan yksiköt, koulut, oppilaitokset ja aamu- ja iltapäiväkerhot. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Rauman kaupungin kasvatus- ja opetustoimi vastaa kaupungin varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, aamu- ja iltapäiväkerhotoiminnan, perus- ja lukiokoulutuksen sekä ammatillisen koulutuksen ja aikuiskoulutuksen yleisestä toteuttamisesta, järjestämisestä ja kehittämisestä. Raumalla myös päivähoito siirtyi sosiaalitoimesta opetustoimeen 1.1.2009 alkaen. (Rauman kaupungin www-sivut 2012.)

Tutkimuksen kohdejoukkona ovat Rauman kaupungin kasvatus- ja opetustoimen, perusopetuksen luokanopettajat ja lastentarhanopettajat. Luokanopettajia heistä oli yksitoista, lastentarhanopettajia neljä ja lisäksi kyselyyn vastasivat erityisopettaja ja erityislastentarhanopettaja. Tutkimustuloksissa rinnastan erityisopettajan ja erityislastentarhanopettajan vastaukset, luokan- ja lastentarhanopettajien vastauksiin.

Otin tutkimussuunnitelmassa huomioon myös sen, että tutkimustulos voisi osoittaa, luokanopettajien ja lastentarhanopettajien katsovan tarpeelliseksi sosiaaliohjauksellisten aineksien lisäämisen lastentarhan- ja luokanopettajien koulutukseen. Siksi myös Turun yliopiston, kasvatustieteellisen tiedekunnan, opettajan koulutuslaitoksen, Rauman yksikön edustajalle suunnattu kysely tuli osaksi tutkimusta. Kyselyn tarkoi-

tuksena oli luoda kuvaa siitä, olisiko tarvittaessa luokanopettajien ja lastentarhanopettajien koulutukseen mahdollista lisätä sosiaali-ohjauksellisia aineksia.

Mahdollisimman usean yksikön mukaan ottamisella tutkimukseen pyrin saamaan, paitsi mahdollisimman runsaan osallistujamäärän ja monipuolisen näkemyksen tutkittavasta aiheesta, pyrin myös huomioimaan ympäröivän yhteisön vaikutuksen tutkimuksen tulokseen. Vaikka jokainen vastaaja vastaakin yksilönä annettuihin kysymyksiin, ei ympäröivän yhteisön kulttuurin vaikutusta voine välttää. Näin ollen eri yksiköiden vastaajat, edustaessaan erilaisia työyhteisöjä, tuovat vastauksissaan esille työyksikkönsä kulttuurin hiomia käsityksiä. Tämän katson rikastuttavan tutkimusaineistoa.

5.4 Tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Koska tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella luokan- ja lastentarhanopettajien käsityksiä, niiden eroja ja samanlaisuuksia, kooten niistä yhteinen näkemys sosiaali-ohjauksen toteuttamiseksi, ohjaa opinnäytettäni, tosin melko löyhästi, fenomenografinen lähestymistapa. Esitän fenomenografian olevan tässä opinnäytteessä tutkimuksen lähestymistavan, sillä en tahdo tehdä tiukkoja sitoumuksia fenomenografisen tutkimusotteen mukaiseen aineiston- tai tutkimustulosten käsittelytapaan. Lähestymistapa ohjaa vain ajatteluani aineistoa lähestyessäni.

Lähestymistapana fenomenografia ohjaa ajatteluani suuntaan jossa tarkastelun alla ei ole se, kuinka asiat ovat, vaan kuinka luokan- ja lastentarhanopettajat käsittävät niiden olevan (Kakkori & Huttunen 2010, 9).

Fenomenografia on laadullinen tutkimussuuntaus, jonka tutkimusotteen tavoitteena on tuoda julki ihmisten erilaisia käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Fenomenografia pohjautuu ajatukseen, että ihmisillä on erilaisia ja toisistaan poikkeavia käsityksiä kulloinkin tutkittavasta asiasta. Fenomenografisessa tutkimusotteessa on tärkeää tutkittavan ilmiön kontekstin tunnistaminen, sillä juuri ilmiön ”taustamaailma” kiinnittää erilaiset käsitykset kohdeilmiöön. (Rissanen 2006.)

Olenkin tässä opinnäytteessä pyrkinyt kuvailemaan melko laajasti sitä konkreettista toimintaympäristöä, jossa tutkimukseen osallistuvat luokan- ja lastentarhanopettajat työskentelevät ja josta heidän käsityksensä sosiaaliohjauksen tarpeellisuudesta heidän työnsä tukena ja sen mahdollisesta toteuttamisen tavasta nousevat.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on saada esille ja kuvata sellaista tietoa, joka auttaa ilmiön tai asian ymmärtämisessä. Ymmärtäminen tarkoittaa tässä sitä, että tutkimuksessa on tarkoitus etsiä merkityksiä joita ihmiset toiminnalleen antavat. Tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöillä joilta tietoa kerätään, on asiasta kokemusta tai heille on muodostunut tutkittavasta asiasta jonkinlainen käsitys. Käsitysten ei välttämättä ole tarvinnut syntyä omakohtaisesta kokemuksesta. (Vilkkä 2005, 49 – 50, 114.)

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetun tutkimuksen tavoite ei ole olla samalla tavalla objektiivinen kuin määrällisellä tavalla toteutetun. Lähtökohtana on, että tutkijan omat halut, uskomukset, ihanteet, arvot ja käsitykset vaikuttavat tutkimuksessa tehtyihin valintoihin, tulkintoihin ja johtopäätöksiin. (Varto 1992, 56 – 57; Vilkkä 2005, 50 – 51.)

Siksi myös minä olen pyrkinyt tuomaan selkeästi esille ne ennakkoajatukset ja käsitykset joita itselläni on tämän opinnäytteen aiheeseen liittyen. Tämän toivon edesauttavan lukijaa hahmottamaan sen, miten omat ennakkoajatukseni ja käsitykseni ovat voineet vaikuttaa tutkimustuloksen tulkinnassa.

Juha Varto (1992) toteaa myös, että tutkimustyön tehtävänä on järjestelmällisesti ja seikkaperäisesti saada vastaus johonkin toiminnalliseen kysymykseen tai ajattelussa syntyneeseen probleemaan. Tutkimustyötä on mahdollista tehdä joko niin, että tuloksena on käytännöllinen ratkaisu tai niin, että päämääränä on yleistettävä tutkimustulos. (Varto 1992, 11.)

Käytännölliseen ratkaisuun pyrittäessä, on hyvä huomioida, että työelämän tutkimustarpeita säätelevät käytännön läheisyys, työelämälähtöisyys ja ajankohtaisuus. Tutkimuskohteina ovat työelämän käytännöt, jotka kaipaavat kehittämistä, muuttamista, ylläpitämistä, tai uusien käytäntöjen luomista, siten mielenkiinnon kohteena ovat

esimerkiksi tuotetun tiedon soveltuvuuden tutkiminen käytännössä, uusien sovellusten luominen tutkimusten avulla tai miten jo olemassa olevien tietojen yhdistäminen käytännössä onnistuu uudella tavalla. (Vilkkä 2005, 13.)

Tässä opinnäytteessä pyritään luomaan käytännöllinen ratkaisu, uusi sovellus, kehittämissuositus sosiaaliohjauksen toteuttamiseksi perusopetuksen vuosiluokilla 1- 6 ja varhaiskasvatuksessa, joka luodaan opinnäytteen tutkimustulosten pohjalta. Tutkimustieto kehittämissuosituksen luomiseksi kerätään käytännön työssä olevilta luokan- ja lastentarhanopettajilta, näin opinnäytetyö on tutkimuksellinen, mutta samalla myös työelämään kytkeytyvä.

Työelämälähtöisyyden vuoksi valitsin tähän opinnäytteeseen tiedonhankinta strategiseksi tapaustutkimuksen. Sillä kvalitatiivinen tapaustutkimus kohdistuu enemmänkin prosessiin kuin tuotteeseen ja siinä kiinnostus kohdistuu myös ympäristöön eikä siitä erotettuihin yksittäisiin muuttujiin. Sen tavoitteena ei ole aikaisempien tutkimusten todentaminen, vaan uuden oivaltaminen. Tapaustutkimus on myös joustava, sillä tietoa etsitään sieltä, mistä sitä voidaan saada. Myös tutkimus voi monin tavoin muuttua niin toteutukseltaan kuin tavoitteiltaan, aina kulloisenkin todellisen tilanteen mukaan. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 13- 15.)

Tapaustutkimuksen tutkimuskohde on joko yksittäinen tapaus, tilanne, tapahtuma, tai joukko tapauksia. Tärkeää on kuitenkin, että tutkittava tapaus muodostaa jonkinlaisen kokonaisuuden. Tapaustutkimus on laaja käsite, jolla ei tarkoiteta vain tiettyjä tutkimuksia, vaan myös projektit, arviointi- ja kehittämistehtävät voidaan lukea kuuluviksi tapaustutkimusten laajaan kirjoon. Tapaustutkimusta ei voi tehdä irrallaan yksittäisestä tilanteesta tai tapahtumasta, se on siis kontekstisidonnaista. Vaikka yhden tapauksen tutkimisen pohjalta ei voi esittää yleistyksiä, voi se huolellisesti toteutettuna tarjota yksittäistapauksen ylittävää tietoa. (Metsämuuronen 2003, 169 – 170; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tapaustutkimus voidaan ymmärtää kvalitatiivisen metodologian keskeiseksi tiedon hankintastrategiaksi, koska useat strategiat käyttävät lähestymistapana tapaustutkimusta. Kvalitatiivisen tiedonhankinnan strategioiden erot ilmenevät siinä, kuinka tietoa hankitaan ja mikä on tutkimuksen kohde. (Metsämuuronen 2003, 171.)

Tässä opinnäytteessä tietoa hankittiin kyselylomakkeella. Laitimallani kyselylomakkeella (liite 1.) on seitsemän avointa kysymystä apukysymyksineen. Kaikille osallistujille lähetettiin kyselylomake, jossa toistuivat samat kysymykset apukysymyksineen, samassa järjestyksessä. Kysymyksiin pyysin vastaamaan esseemäisesti. Kysymykset olivat avoimia ja mahdollisimman vähän vastaajaa ohjaavia, jotta ne sallivat vastaajan kertoa vapaasti omista käsityksistään. Olenkin luonnehtinut lomaketta temaattisesti jäsennellyksi lomakkeeksi, joka olisi voinut toimia myös teemahaastattelun runkona.

Teemahaastattelurunkoa laadittaessa teema-alueet edustavat teoreettisten pääkäsitteiden alakäsitteitä tai luokkia, ne ovat siis yksityiskohtaisempia kuin tutkimusongelmat ja ovat niitä alueita, joihin haastattelukysymykset varsinaisesti kohdistuvat (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66).

Laitimani kysymykset jakautuivat seuraavalla tavalla, eri teemojen mukaan:

- Kysymykset 1 – 3 kartoittivat niitä asioita, joiden pohjalta luokan- ja lastentarhanopettajat muodostivat käsityksensä siitä, onko sosiaaliohjaus tarpeellista heidän työnsä tukena
- Kysymys 4 kartoittaa käsityksiä sosiaaliohjauksesta ja siitä mitä se voisi olla vastaajan työympäristössä
- kysymykset 5 – 7 antavat vastaajille mahdollisuuden luoda sosiaaliohjauksen toteuttamisehdotuksen perusopetuksen vuosiluokille 1- 6 ja varhaiskasvatukseen

Kyselylomakkeissa olevien kysymysten tarkoituksena oli siis selvittää, tunnistavatko luokan- ja lastentarhanopettajat kohdanneensa tilanteita, joissa sosiaaliohjauksellisesta toiminnasta olisi ollut apua. Samalla oli tarkoitus kartoittaa heidän käsityksiään sosiaaliohjauksesta ja sosiaaliohjauksen tarpeellisuudesta perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen arjessa, sekä millä keinoin ja kenen toimesta sosiaaliohjausta tarvittaessa tulisi toteuttaa.

Pyysin vastaajia ottamaan kantaa myös siihen, onko lasten sosiaalinen pahoinvointi heidän käsityksensä mukaan kouluissa ja päiväkodeissa lisääntynyt, sekä vaikeuttavatko mahdolliset ongelmat perustehtävään paneutumista. Lisäksi kysyin mistä vastaajat ovat saaneet tukea vaikeissa tilanteissa. Näiden kysymysten tarkoituksena oli ”taustoittaa” jatkossa esiintyviä mahdollisia käsityksiä siitä, miksi sosiaaliohjausta joko katsotaan tarvittavan tai sitten ei.

5.5 Tutkimusaineiston analyysi

Tässä opinnäytteessä tutkimusaineisto analysoidaan induktiivista sisällönanalyysiä käyttäen. Sisällönanalyysi voi olla joko aineistolähtöistä, teorialähtöistä tai teoriasidonnaista. Aineistolähtöinen eli induktiivinen sisällönanalyysi toteutetaan irrallaan kaikesta tutkimusaiheesta aiemmin tiedetystä ja sen tarkoituksena on luoda aineistosta teoreettinen kokonaisuus. Analyysiä tehdessä tulee varmistua siitä, ettei analyysiin vaikuta aikaisempi tutkimustieto, vaan analyysi tapahtuu puhtaasti aineiston pohjalta. Teorialähtöinen analyysi puolestaan pohjautuu tiettyyn teoriaan tai aiempaan malliin aiheesta, jolloin aikaisempi tieto määrittää sitä, kuinka tutkimusaineisto hankitaan ja analysoidaan. Teoriasidonnainen analyysi voidaan tehdä yhdistäen aineisto- ja teorialähtöistä analyysiä, näin voidaan hyödyntää teorian antamia valmiita kategorioita ja tietoja suhteuttaen saatuja tutkimustuloksia niihin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97 -102.)

Sisällönanalyysi on myös mahdollista nähdä kahdella eri tavalla, yksittäisenä metodina tutkimusaineiston purkamiseksi sekä laajempaa viitekehyksenä, jolloin se toimii erilaisten kirjoitettujen, nähtyjen ja kuultujen aineistojen analyysitapana. Useat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat osittain sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.)

Induktiivinen sisällönanalyysi sopii nähdäkseni hyvin tämän löyhästi fenomenografian ohjaaman tutkimuksen analyysitavaksi. Nähdäkseni juuri induktiivisen sisällönanalyysin avulla voin nostaa esiin vastaajien yksittäisiä käsityksiä ja luoda niistä yhden kokonaisuuden kehittämisehdotukseksi.

Sillä Induktio on päättelytapa, jossa yhdestä tai useammasta yksittäistapauksesta johdetaan yleistys, se on myös operaatio, jonka perusteella yleensä hyväksytään tulkinta laadullisesta aineistosta esiin nousevasta piirteestä. Tulkintaehdotus on vielä tässä vaiheessa alustava, joka voidaan analyysin avulla myöhemmin vahvistaa. (Suomen virtuaaliammattikorkeakoulun www-sivut 2012.)

Induktiivinen sisällön analyysi on siis aineistosta lähtevä analyysiprosessi, jossa aineistoa pelkistetään, ryhmitellään ja käsitteellistetään. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 136; Vilka 2005, 140.)

5.5.1 Kuvaus analyysin toteuttamisesta

Ennen analyysin aloittamista nimesin kunkin vastaajan kirjain- ja numerokoodilla. Luokanopettajien koodi on LO - ja numerot 1. - 12. Lastentarhanopettajilla koodi on LTO ja numerot 1. - 5. Nämä koodit erottavat esimerkiksi tutkimusvastausten tulkinassa kunkin vastaajan vastauksia toisistaan.

Käsittelin luokan- ja lastentarhanopettajilta saamiani aineistoja erillisinä aineistokokonaisuuksina siten, että luokanopettajien vastaukset muodostivat oman ryhmänsä ja lastentarhanopettajien vastaukset omansa. Näin minulla oli luonnollisesti jo kaksi aineiston luokitteluryhmää valmiina, luokanopettajat ja lastentarhanopettajat.

Ennen varsinaisen analysointivaiheen aloittamista luin saamiani vastauksia useaan otteeseen. Näin sain jo lukiessani luotua kokonaiskuvaa siitä, miten voin lähestyä tutkimusmateriaalia, saadakseni mahdollisimman tarkan kuvan kyselyyn vastanneiden käsityksistä.

Tämän jälkeen muokkasin aineistoa yksinkertaisempaan muotoon, poistamalla aineistosta tutkimuksen kannalta ei-oleelliset asiat. Muokatut lauseet kokosin tutkimuslomakkeella olleiden jokaisen seitsemän kysymyksen alle siten, että kysymykseen yksi saamani vastaukset muodostivat yhden kokonaisuuden ja kysymykseen kaksi saamani vastaukset toisen kokonaisuuden, jatkaen kaikkien seitsemän kysymyksen

kohdalla samalla tavalla. Näin tutkimuskysymykset tulivat kukin yhden teeman otsakkeiksi.

Nämä teemat kokosin teemakokonaisuuksiksi kolmen pääotsakkeen alle, joita ovat:

1. Taustaa (teemat 1 – 3)
 - 1.1 Lasten sosiaalinen pahoinvointi
 - 1.2 Perustehtävään paneutuminen
 - 1.3 Tuen saaminen vaikeissa tilanteissa

2. Sosiaalihojaus (teema 4)
 - 2.1 Mitä se on?
 - 2.2 Mitä se voisi olla vuosiluokilla 1 – 6 ja varhaiskasvatuksessa

3. Sosiaalihojauksen toteuttaminen (teemat 5 – 7)
 - 3.1 Sosiaalihojaaja henkilöstöön
 - 3.2 Sosiaalihojauksellisia aineksia luokan- ja lastentarhanopettajan koulutukseen
 - 3.3 Ehdotus sosiaalihojauksen toteuttamiseksi

Seuraavassa esimerkissä (taulukko 1) on luokanopettajien aineiston teemakokonaisuuden teemalle 1. esitetty kysymys: Näkyykö lasten sosiaalinen pahoinvointi luokanopettajien työssä? Vastauksien erot ja samanlaisuudet sain esille, merkitsemällä aineistoon vaaleanpunaisella ”kyllä vastaukset”, mustalla ”ei vastaukset” ja vaaleanpuna – mustalla ”ei kantaa” ja ”kyllä/ei” vastaukset. Tässä vaiheessa merkitsin taulukkoon vain lukumäärän, montako kertaa suhtautumistapa ilmeni, luodakseni yleiskäsityksen aiheesta.

Taulukko1. Esimerkki tutkimusanalyysin etenemisestä

VAIHE 1. Pääotsake: Taustaa. Teema 1.1 (Lasten sosiaalinen pahoinvointi)		
Näkykö lasten sosiaalinen pahoinvointi luokanopettajien työssä?		
Vaaleanpunainen = Kyllä Musta = Ei Vaaleanpunainen/musta = ei kantaa ja kyllä/ei		
Luokanopettajat (12 henkilöä)		
Väri	Vastaajaa	
	10	
	1	
		1

Seuraavaksi, vaiheessa 2. luokittelin samasta teemakokonaisuudesta, teemasta 1.1 (Lasten sosiaalinen pahoinvointi) nousseet luokanopettajien käsitykset. Esitin aineistolle kysymykset: Miten se näkyy? Miksi ei näy? Muut huomionarvoiset asiat? Käytin jälleen eri värejä merkityksellisten asioiden merkitsemiseen siten, että poimin teema-alueesta sanoja ja lauseita, jotka sisälsivät saman ajatuksen, näin sain muodostettua eri luokkia (taulukko 2.) Taulukossa on eritelty myös se, montako vastaajaa on vastannut siten, että luokka on syntynyt. Vastaajien lukumäärällä koetan hahmottaa käsitysten eroja ja samankaltaisuuksia, suhteessa vastaajien kokonaismäärään.

Taulukko 2. Esimerkki analyysivaiheesta kaksi

VAIHE 2. Pääotsake: Taustaa.		
Miten näkyy? Miksi ei näy? Muut huomionarvoiset asiat?		
Luokanopettajat		
Alkuperäiset lauseet	vastaajaa	Pelkistys
<ul style="list-style-type: none"> - Myös keskittymiskyky on yhä useammalla kateissa - Kyllä näkyy. Lapset ovat levottomia, sosiaaliset taidot ovat hukassa - Rauhattomuuden lisääntyminen 	3/12	Rauhattomuus: <ul style="list-style-type: none"> - Keskittymiskyky on yhä useammalla hukassa - Lapset ovat levottomia - Rauhattomuus

<ul style="list-style-type: none"> - Vaikeutena toimia ryhmässä, ystävyys-suhteissa - Jossain määrin näkyy, kaverisuhteiden ulkopuolelle jää oppilaita - Lasten keskinäistä työskentelyä ja välitunteja täytyy seurata enemmän, ja opettaa ja ohjata normaaliin kanssakäymiseen. - Sosiaaliset taidot ovat hukassa 	4/12	Sosiaaliset suhteet: <ul style="list-style-type: none"> - Vaikeus toimia ryhmässä, ystävyys-suhteissa - Kaverisuhteiden ulkopuolisuus - Lasten keskinäisen työskentelyn ohjaus - Ohjaus normaaliin kanssakäymiseen - Sosiaalisten taitojen puute
<ul style="list-style-type: none"> - Opiskelumotivaation puutteena - Lapset ovat välillä välinpitämättömiä ja hakevat rajoja äärimmäisillä keinoilla. - Kaikki eivät kykene hoitamaan kunnolla koulutehtäviään 	3/12	Opiskelumotivaatio: <ul style="list-style-type: none"> - Opiskelumotivaation puute - Lapset ovat välinpitämättömiä - Ei huolehdi tehtävistä
<ul style="list-style-type: none"> - Kodit välittävät joskus tosi vähän oppilaistaan - Vanhemmat ovat kiireisiä, lapsen läksyistä ja kouluasioista ei huolehdi. Vanhemmat mielellään syyttävät koulua ongelmista. - Minusta on huolestuttavaa, että 3. luokkalaiset jo ovat (muutamat) niin mahdottomia, että on jouduttu (kotonakin) luovuttamaan. - Koulussa tuntuu mahdottomalta paikata sitä vajetta, joka kotoa on jostain syystä lapsen hartioille tullut. Vajeella tarkoitan tunneköyhyyttä tai ihan rakkauden ja rajojen puutetta - Yksinäisyys ja aikuisen ikävä näkyvät huomion hakuna ja joskus jopa masentuneisuutena. - Lapsista näkyvät perheiden huonot olosuhteet ja pahoinvointi. 	4/12	Kotien rooli: <ul style="list-style-type: none"> - Kodit välittävät vähän oppilaitaan - Syyttävät koulua ongelmista - Lapsen läksyistä ja koulu asioista huolehtiminen heikkoa - Lapsi on mahdoton – kotonakin luovutettu - Rakkauden ja rajojen puute - aikuisen ikävä - Yksinäisyys - Perheiden huonot olot
<ul style="list-style-type: none"> - Lapset kaipaavat huomiota hinnalla millä hyvänsä - Lapset ovat välillä välinpitämättömiä ja hakevat rajoja äärimmäisillä keinoilla. - 3. luokkalaiset jo ovat (muutamat) niin mahdottomia, että on jouduttu (kotonakin) luovuttamaan. - Yksinäisyys ja aikuisen ikävä näkyvät huomion hakuna - ison koulun ongelmat näkyvät käytöshäiriöinä 	5/12	Käytöshäiriöt: <ul style="list-style-type: none"> - Huomion haku - Rajojen hakeminen - Tunneköyhyys - käytöshäiriöt
<ul style="list-style-type: none"> - Joku oppilaistani tuntuu sairaalta ja muissakin luokissa olen tavannut mm. narsisteja - Myös keskittymiskyky on yhä useammalla kateissa (adhd). - Yksinäisyys ja aikuisen ikävä 	3/12	Mielenterveyden ongelmat: <ul style="list-style-type: none"> - Jotkut tuntuvat sairailta - Narsismi - Adhd - Masentuneisuus

näkyvät huomion hakuna ja joskus jopa masentuneisuutena		
<ul style="list-style-type: none"> - Ei ole mielestäni lisääntynyt - Muutos ei ole näkynyt kauhean selvästi. Oma käsitykseni on, että sosiaalista pahoinvointia on ennenkin ollut, mutta puuttumiskynnys on laskenut ja havainnointi lisääntynyt. 	2/12	Ei huomiota lasten sosiaalisen pahoinvoinnin kasvusta <ul style="list-style-type: none"> - Pahoinvointi ei ole lisääntynyt - Muutos ei ole kauhean selvästi näkynyt - Puuttumiskynnys on madaltunut - Havainnointi on lisääntynyt
<ul style="list-style-type: none"> - Minusta kehitys on menossa koko ajan huonompaan suuntaan. - Erityisluokille on niin pitkät jonot, että väkisinkin näitä haasteellisia lapsia on ihan normiluokilla. 	1/12	Muut <ul style="list-style-type: none"> - Kehitys menossa huonompaan suuntaan - Erityisluokille niin pitkät jonot, että väkisinkin näitä haasteellisia lapsia on ihan normiluokilla

Näin taulukon 1. vastaukset tulevat perustelluiksi vaiheen kaksi luokittelujen avulla.

Käsittelin kaikki kolme teemakokonaisuutta, teema-alueineen edellä taulukoissa 1. ja 2. kuvatulla tavalla, niin luokan- kuin lastentarhanopettajienkin aineistosta, vain teemakokonaisuuteen ja teema-alueisiin kohdistuneet kysymykset vaihtuivat, samoin tietenkin sanat ja lauseet, jotka määrittelivät luokkien syntymistä.

Tämän jälkeen kokosin luokitelluista teemoista ja teemakokonaisuuksista syntyneet luokat pääotsakkeiden alle niin, että sain tutkimuskysymyksiini vastaukset siten, että vastauksien erot ja samanlaisuudet ovat nähtävissä, kuten seuraavassa esimerkissä (taulukko 3.)

Taulukko 3. Esimerkki analyysivaiheesta kolme.

VAIHE 3.	
Pääotsake: Taustaa. Teema 1.1	
Luokanopettajat	Vastaaaja
Rauhattomuus	3/12
Sosiaaliset suhteet	4/12
opiskelumotivaatio	3/12
Kotien rooli	4/12
Käytöshäiriöt	5/12
Mielenterveyden ongelmat	3/12
Ei huomiota lasten sosiaalisen pahoinvoinnin kasvusta	2/12
Muut	1/12

”Erilaisuuksien etsintä kannattaa jo senkin takia, että sen jälkeen samanlaisuus on rikkaammin jäsentynyt. Erilaisuuksien hakeminen ei nimittäin tarkoita kunkin kohteen ainutkertaisuuden tyhjentävää kuvaamista vaan tutkimuskohteen ja sille likeistä sukua olevien ilmiöiden systemaattista ja käsitteellisesti jäsentynyttä vertailemistä. Aina ei vertailuasetelmaa voi lyödä lukkoon suunnitteluvaiheessa, vaan vertailukohteet täsmentyvät tutkimuksen kuluessa. Jo tutkimussuunnitelmassa ja myöhemmin tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa tutkijan kannattaa kuitenkin muistaa aina silloin tällöin kysyä itseltään, mitä hän vertailee mihin.” (Mäkelä 1990, 45.)

Tämän tutkimuksen vertailukohteina olivat luokanopettajat keskenään, samoin kuin lastentarhanopettajat keskenään, mutta lopullinen vertailu tapahtui tutkimustulosten perusteella luokanopettajien ja lastentarhanopettajien välillä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselyyn vastasi yksitoista luokanopettajaa ja neljä lastentarhanopettajaa. Lisäksi kyselyyn vastasi yksi erityisopettaja ja yksi erityislastentarhanopettaja. Alkuperäisen rajauksen mukaan erityisopettajat ja erityislastentarhanopettajat olisivat rajautuneet pois tutkimusmateriaalista, mutta erittäin vähäisen kyselyyn osallistumisen vuoksi otan heidän vastauksensa myös huomioon tutkimuksessa. Tutkimustuloksissa rinnastan erityisopettajan ja erityislastentarhanopettajan vastaukset, luokan- ja lastentarhanopettajien vastauksiin.

Kyselylomakkeella en pyytänyt muita henkilöä personoivia tietoja, kuin tiedon siitä onko kyseessä oleva henkilö luokan- vai lastentarhanopettaja. Vastaajan iällä tai sukupuolella tai muulla vastaavalla tiedolla, en katsonut olevan merkitystä opinnäytteen tarkoituksen ja tavoitteen kannalta.

Tutkimustulosten kuvauksessa pyrin antamaan mahdollisimman paljon tilaa tutkimukseen osallistuneiden äänelle, sillä vain he osaavat kertoa opinnäytteeni kannalta oleellisista asioista, heidän omista käsityksistään.

6.1 Luokanopettajat

Luokanopettajien vastauksista kävi ilmi, että lasten ja nuorten sosiaalisen pahoinvoinnin lisääntyminen näkyy kouluissa lisääntyneenä rauhattomuutena ja keskittymiskyvyn puutteena. Opiskelumotivaation puute ja välinpitämättömyys, esimerkiksi tehtävien suorittamisen suhteen, on myös lisääntynyt.

Lapsilla ja nuorilla on vaikeuksia toimia ryhmissä ja ystävyys-suhteissa, jolloin kavereisuhteiden ulkopuolelle jää oppilaita. Yksinäisyys ja aikuisen ikävä näkyy lapsissa joko masentuneisuutena tai huomion hakemisena keinolla millä hyvänsä. Joskus lapsi voi käyttäytyä niin hallitsemattomasti, että keinot normaalilla luokalla ovat lopussa.

”Minusta on huolestuttavaa, että kolmasluokkalaiset jo ovat (muutamat) niin mahdottomia, että on jouduttu (kotonakin) luovuttamaan. Erityisluokille on niin pitkät jonot, että väkisinkin näitä haasteellisia lapsia on ihan normiluokilla.” (LO4)

Välillä tarvitaan jopa kaksi miesopettajaa rauhoittamaan riehuvaa lasta. Eikä haukkuminen, sylkeminen, lyöminen ja potkiminenkaan ole enää vierasta edes perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 6.

Opettajien pitää kiinnittää huomiota yhä enemmän lasten keskinäiseen työskentelyyn sekä opettaa ja ohjata normaaliin kanssakäymiseen. Luokissa on myös entistä enemmän oppilaita, jotka tarvitsevat henkilökohtaista ohjausta. Opettajat kokevatkin, ettei ole riittävästi aikaa paneutua perustehtävään, opettamiseen, sillä ristiriitojen sovittelut, kurinpidolliset toimet, sosiaaliset ongelmat sekä käyttäytymiseen ja muihin asioihin liittyvät toimet vievät paljon aikaa oppitunneista. Lisäksi keskittymisvaikeudet

vaativat erityistä huomiota, jolloin opetettavassa asiassa ei päästä eteenpäin. Myös ristiriitatilanteiden ennaltaehkäisy ja valvonta vie aikaa perustehtävältä.

Annetuissa vastauksissa viitattiin lasten suoranaisiin mielenterveysongelmiin vain kolme kertaa. Tällöin esille nousivat masentuneisuus, adhd ja narsismi, lisäksi oli viittaus yleisesti tehtyyn päätelmään lasten mielenterveyden häiriöistä. Aineistosta esiin nousivatkin suurimpana huolta aiheuttavana luokkana käytöshäiriöt, joita opettajat tulkitsivat lähinnä lasten keinoksi hakea rajoja ja huomiota.

Luokanopettajien vastauksista ilmeni myös, että:

”Kodit välittävät joskus tosi vähän oppilaistaan.” (LO2)

Välinpitämättömyys näkyy esimerkiksi siten, että lasten läksyistä ja kouluasioista ei huolehdi omien kiireiden vuoksi. Monille lapsille ja nuorille arjenhallinta on vaikeaa, niinpä opettajat kokevatkin, että he joutuvat olemaan enemmän kasvattajia lapsille ja nuorille, kuin opettajia. Esille nousi myös näkemys siitä, että vanhemmat syyttävät helposti koulua lastensa erilaisista ongelmista. Lapsista näkyy myös perheiden heikot olosuhteet ja sosiaalinen pahoinvointi. Eräs vastaaja toteaaakin, että:

”Koulussa tuntuu mahdottomalta paikata sitä vajetta, joka kotoa on jostain syystä lapsen harteille tullut. Vajeella tarkoitan tunneköyhyyttä tai ihan rakkauden ja rajojen puutetta.” (LO4)

Kehityksen todetaan olevan menossa huonompaan suuntaan.

”Saattaa olla, että entiset yläasteen murheet alkavat näkyä jo aikaisemmassa vaiheessa. Tosin kyseessä ovat marginaali tapaukset, mutta sekin on liikaa, sillä luokan muut oppilaat kärsivät myös.” (LO4)

Vain kaksi vastaajaa kahdestatoista oli sitä mieltä, ettei sosiaalinen pahoinvointi ole lisääntynyt, vaan selitystä tapausten määrälliseen kasvuun haettiin havainnoinnin lisääntymisestä ja puuttumiskynnyksen madaltumisesta.

6.2 Mistä tukea vaikeiden tilanteiden hoitamiseen

Eniten viittauksia löytyi koulupsykologiaan, erityisopettajaan ja rehtoriin, myös sosiaalitoimi oli hyvin edustettuna. Oppilashuoltoryhmä mainittiin myös, mutta samalla toivottiin sen kokoontuvan useammin. Tukea on haettu myös lasten ja nuorten vanhemmilta, lasten psykiatrilta, terveydenhoitajalta sekä kollegoilta. Erityisopettaja tai kouluavustaja voi joskus ottaa haastavasti käyttäytyvän lapsen tai nuoren erilleen luokasta, esimerkiksi tekemään kotitehtäviä, jolloin muu opetus voi jatkua häiriöttä. Aineistosta nousi esiin myös viittaus jälkipuinnin tarpeeseen rankkojen tapausten jälkeen.

”Itse kaipaan välillä rankkojen tilanteiden jälkeen mahdollisuutta ”priiffinkiin” eli puhumalla jonkun kanssa purkaa tilanne pois mielen päältä.” (LO6)

Tukea ja apua on koettu saadun vaihtelevasti. Järjestetyt palaverit eivät välttämättä johda mihinkään, eivätkä kaikki kodit ole mukana sovituissa säännöissä, joten arki ei välttämättä muutu mitenkään.

6.3 Luokanopettajien käsityksiä sosiaaliohjauksesta

Luokan opettajien mielestä sosiaaliohjaus perusopetuksen 1 - 6 luokilla on: Auttamista, ohjausta ja tukea sekä perhetyötä. Sosiaaliohjaajan tehtävänä on olla lisäaikuisena koulussa, olla kuuntelijana ja keskustelukumppanina lasta askarruttavissa asioissa, lisäksi sosiaaliohjauksen tulisi olla myös palveluohjausta. Se on myös hyvinvoinnin lisäämistä ja arjentaitojen kehittämistä sekä tukiverkon rakentamista lapsille, yhdessä koulun muun henkilöstön kanssa.

”Olisiko se esim. yksi aikuinen korvapari lisää kuuntelemassa levotonta, häiritsevää lasta. Ihminen, jolla olisi matala kynnyks ottaa kotiin yhteyttä ongelmien ilmetessä. Samoin vanhemmat voisivat kertoa murheitaan, pelkojaan.” (LO3)

tai:

”Lienee ohjaamista oikealle luukulle, osin myös sosiaalisten taitojen opettamista ja harjoittelemista (ainakin toivon niin). Soisin sen olevan ryhmän oman aikuisen kanssa vaikuttamista lasten jokapäiväisiin sosiaalisiin taitoihin.” (LO7)

6.4 Sosiaalihojaus perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 arjessa

Kaikista kahdestatoista vastanneesta luokanopettajasta yksitoista katsoi sosiaalihojauksen tarpeelliseksi perusopetuksen 1 - 6 luokilla. Vain yksi vastaaja ei osannut määrittellä, mitä sosiaalihojaus voisi olla, eikä siten näe sosiaalihojausta myöskään tarpeelliseksi koulun arjessa.

Useimmin perusteluna sosiaalihojauksen tarpeellisuudelle esitettiin nopeaa puuttamista erilaisiin haastaviin tilanteisiin. Myös moniammatillisuus koulussa nähtiin hyväksi sillä:

”Työtaakkaa voisi keventää ja saada siihen uusia näkökulmia ja erilaisen koulutuksen omaavan henkilön tietotaitoa.” (LO9)

Ja kuten myös seuraavasta lainauksesta käy ilmi sosiaalihojauksellista lähestymistapaa myös arvostetaan.

”Mielestäni olisi todella tärkeää saada alakouluihin sosiaalihojaajia, koska luokanopettajilla ja erityisopettajilla ei ole kunnan koulutusta eikä aikaa hoitaa paljoa tällaisia asioita. Koulupsykologit ovat todella ylikuormitettuja. Heillä olisi taitoa, mutta ei aikaa. Moniin asioihin voitaisiin puuttua, kun ne vielä ovat melko pieniä, kunhan siihen tartuttaisiin riittävän aikaisin.” (LO10)

6.5 Sosiaaliohjauksen järjestäminen perusopetuksen vuosiluokilla 1 - 6

Kiertävän sosiaaliohjaajan puolesta puhui kolme luokanopettajaa. Koulun koosta ja oppilasaineksesta riippuen sosiaaliohjaajalla voisi olla vastuullaan useampia kouluja. Koulun oma sosiaaliohjaaja sai kannatusta kaikkein eniten. Kahdestatoista vastaajasta kaksi vastaajaa ei ottanut kantaa siihen, miten sosiaaliohjaus tulisi heidän mielestään järjestää, joten kymmenestä vastaajasta viisi oli koulun oman sosiaaliohjaajan kannalla ja lisäksi yksi vastaaja toivoi, että:

”Ainakin OHR (oppilashuoltoryhmiin) toivoisin vakituisempaa osallistujakaartia – myös sosiaalipuolelta. Kaikki palaverit eivät toki edellytä sosiaalitoimen läsnäoloa, mutta tarvitsevien perheiden kohdalla kannattaisin jopa enenevää yhteistyötä koulun/sosiaaliväen kanssa.” (LO4)

Vain yksi vastaus oli kielteinen:

”Tällä hetkellä en kaipaa sosiaaliohjaajaa kouluun. Nykyinen moniammatillinen oppilashuoltomalli on jo toimiva.” (LO11)

Eryityisesti isoissa kouluissa sosiaaliohjaajan läsnäolo koettiin tärkeäksi. Koulun oman sosiaaliohjaajan läsnäolon koululla toivottiin olevan samantyyppistä kuin erityisopettajalla, joka on päivisin paikalla.

”Sosiaaliohjaaja voisi toteuttaa henkilökunnan kanssa periodeittain erilaisia sosiaalisten taitojen juttuja.” (LO7)

Sosiaaliohjaajan läsnäolon koululla todettiin mahdollistavan nopean puuttumisen akuutteihin ja haastaviin tilanteisiin.

”Ohjaaja koululla tavattavissa henk.kohtaisesti. Osallistuisi opettajan rinnalla koulutyöhön, jolloin näkisi/ tunnistaisi avun tarvitsijat. Näin voisi päästä koteihin päin alkuun.” (LO3)

ja:

”Syrjäytymistä on ehkäistävä jo alakoulusta lähtien. Mitä syvemmälle syrjäytyminen tapahtuu, sitä vaikeampi siitä on päästä.” (LO10)

Osa vastaajista toivoi selkeästi apua luokkahuoneessa tapahtuvaan työskentelyyn. He toivoivat mahdollisuutta ryhmän jakamiseen, sillä erityisesti pienet lapset tarvitsevat tukea oppimistilanteissa, näin toimien lapset saisivat henkilökohtaisempaa opetusta. Esimerkiksi erilaisissa taitoaineissa oppilaat tarvitsevat usein aikuista, mutta opettajan aika ja kädet eivät riitä ja oppilaat turhautuvat.

”Haaveilen tilanteesta, jossa opettaja ei opeta yksin luokkaansa vaan sitä tehdään yhteistyössä kuten päiväkodinkin puolella. Oppilaat saisivat enemmän henkilökohtaista opetusta sekä heitä voisi jakaa erilaisiin ryhmiin. Useampi aikuinen toisi keinoja ja uusia näkökulmia haastaviin tilanteisiin ja paljon iloa työhön!” (LO9)

Kysymykseen tulisiko luokanopettajien koulutukseen lisätä sosiaaliohjauksellisia aineksia, sain kolme täysin kieltävää vastausta, joiden perusteluina oli, että työ on jo nyt raskasta ja opettajalle kuuluu ensisijaisesti opettaminen tai, että aihetta käsitellään luokanopettajien koulutuksessa jo aivan riittävästi. Yksi vastaajista ei ottanut kysymykseen kantaa. Neljä vastaajista kannatti suoraan sosiaaliohjauksellisten aineksien lisäämistä luokanopettajan koulutukseen. Perusteluina mainittiin, että arki koulussa vaatii monenlaista osaamista ja että:

”Sosiaalisten taitojen opettamista ja ohjausta tarvitsee jokainen (lapsi) ryhmien kanssa työskentelevä ja paljon.” (LO7)

Yksi heistä lisäsi, että luokanopettajien koulutukseen lisättyjen sosiaaliohjauksellisten aineksien lisäksi, kouluissa tarvitaan myös sosiaaliohjaajia.

Neljä vastaajaa kannatti sosiaaliohjauksellisten aineksien lisäämistä luokanopettajien koulutukseen, mutta he eivät halua työtaakkaansa lisäävän, vaan varsinaisesta sosiaaliohjauksesta tulisi edelleen vastata jonkin muun tahon.

6.6 Lastentarhanopettajat

Myös lastentarhanopettajat löytävät sosiaalisen pahoinvoinnin lisääntymisen merkkejä. Pahoinvoinnin taustalla nähdään päihteiden väärinkäyttöä, työttömyyttä ja köyhyyttä sekä sairautta ja mielenterveysongelmia. Oman lisänsä tuovat myös perheiden muuttuvat tilanteet, esimerkiksi avioerot, perheiden hajoaminen ja näistä johtuvat vauriot lasten suhteissa vanhempiin. Lapsi saattaa olla itkuinen, sulkeutunut tai suuttuu herkästi.

”Perheet eristäytyvät koteihin. Oman elämän ja arjenhallinta on kateissa. Lapset ovat paljon poissa päivähoidosta ja elämä on muutenkin epäsäännöllistä. Usein henkilökunta kantaa huolta, kun lasta ei kuulu päivähoitoon ja soittelemme lasten perään. Myös sovitut asiat unohtuvat usein ja henkilökunta joutuu tekemään erilaisia erikoisjärjestelyjä.” (LTO1)

Lapsilla voi olla oppimis- ja keskittymisvaikeuksia sekä käyttäytymishäiriöitä, perheiden ongelmien ollessa yksilöllisempiä.

”Tapaukset ovat muuttuneet rankemmiksi.” (LTO5)

Yksi vastaaja viidestä oli sitä mieltä, ettei sosiaalinen pahoinvointi vielä näy päiväkodissa, mutta:

”Ehkä vanhempien pahoinvointi näkyy enemmän.” (LTO3)

Samoin yksi vastaaja kyseenalaistaa lasten sosiaalisen pahoinvoinnin kasvun, vaikka toteaakin samalla:

”On toki kasvavassakin määrin yksittäisiä perheitä ja lapsia, joilla on haasteita, vaikeitakin.” (LTO4)

Päivittäisessä toiminnassa pahoinvointi näkyy siten, että erilaiset tilanteet vaikeutuvat, mutta lasten kanssa työskennellessä on varauduttava alati muuttuviin tilanteisiin. Lastentarhanopettajan perustehtävä on lasten kasvatusta sekä kasvatuskumppanuus

perheiden ja huoltajien kanssa. Vuorovaikutusta vanhempien kanssa saisi vain olla enemmän.

6.7 Mistä tukea vaikeiden tilanteiden hoitamiseen

Tukea vaikeiden tilanteiden hoitamiseen lastentarhanopettajat kokevat saaneensa ensisijaisesti esimieheltään ja lastensuojelun sosiaalityöntekijältä. Myös lastenneuvola ja kollegat toimivat lastentarhanopettajien työn tukena vaikeissa tilanteissa. Alueen kiertävä-lastentarhanopettaja mainittiin kerran, samoin työnohjaus.

”Oman esimiehen kanssa keskusteleminen auttaa ja hänen kanssaan neuvotellaan jatkotoimenpiteistä, neuvola ja lastensuojelu ovat myös tällöin yhteistyökumppaneita.” (LTO1)

ja:

Sosiaalityöntekijät ovat avain asemassa ongelmatilanteissa. Valitettavasti työntekijöiden vaihtuvuus on suuri ja tuntuu, että päivähoidon rooli tiedottajana on yksipuolinen.” (LTO3)

6.8 Lastentarhanopettajien käsityksiä sosiaaliohjauksesta

Sosiaaliohjaaja tukee perheitä ja eri-ikäisiä ihmisiä vaikeissa ja haastavissa tilanteissa. Se on ohjaamista, neuvomista ja avunantamista sekä arjenhallintaan liittyvää ohjausta.

”Joskus vaikka esimerkiksi, Kelan lomakkeiden täyttämistä yhdessä vanhempien kanssa.” (LTO1)

Tai:

”Sosiaaliohjaus on mielestäni henkilön elämänhallintaan liittyvää ohjausta.” (LTO3)

Pienten lasten kohdalla se on kasvua, kehitystä ja itsetuntoa vahvistavaa ennaltaehkäisevää toimintaa, se on työtä perheen hyväksi.

6.9 Sosiaaliohjaus varhaiskasvatuksen arjessa

Pääosa vastanneista lastentarhanopettajista oli sitä mieltä, että perheet tarvitsevat enemmän sosiaaliohjausta. Mutta, kaikki vastanneet lastentarhanopettajat olivat sitä mieltä, ettei päiväkodin henkilöstöön tai arkeen tarvita omaa sosiaaliohjaajaa.

”Oman kokemuksen pohjalta sosiaaliohjaajien apu päiväkodissa on tarpeellista, mutta henkilöstöön ei tarvitse lisätä sosiaaliohjaajia, koska apua saadaan kun sitä tarvitaan.” (LTO2)

ja:

”En näe tarpeelliseksi lisätä ainakaan kaikkiin yksiköihin, sosionomeja on jo nyt lastentarhanopettajan tehtäviä tekemässä, joten tietotaitoa on, jos se vaan hyödynnetään.” (LTO3)

6.10 Sosiaaliohjauksen järjestäminen varhaiskasvatuksessa

Lastentarhanopettajien käsityksien mukaan sosiaaliohjaukselliset tarpeet voidaan täyttää kouluttamalla omasta nykyisestä henkilöstöstä joku työntekijä asian tiimoilta tai sitten asian hoitaa joku ulkopuolinen taho, esimerkiksi neuvola. Myös kasvatuskumppanuuden osaamisen vahvistamisen katsottiin vastaavan sosiaaliohjauksellisiin tarpeisiin.

”Mahdollisuus joustavaan yhteistyöhön esimerkiksi neuvolan ja muiden lasten lähellä olevien tahojen kanssa. Ongelmiin pitäisi puuttua heti ja apua tarjota mahdollisimman varhain, jotta ongelmat eivät kasaannu. Henkilökunnalla tulisi olla riittävää rohkeutta puuttua huolenaiheisiin jo varhaisessa vaiheessa. Avointa keskustelua ja välittämistä.” (LTO1)

Lastentarhanopettajien koulutukseen voisi sisällyttää sosiaaliohjauksellisia aineksia, jotta työssä kohdatut tilanteet olisivat helpompia käsitellä, mutta samalla kuitenkin koetaan, että työkenttää on jo nyt tarpeeksi. Vaihtoehtona voisi olla tiedon lisääminen siitä, mihin ottaa yhteyttä ja mihin ohjata perheitä vaikeissa tilanteissa.

”Henkilökunnan osaamista lasten ohjaamiseen liittyen on syytä vahvistaa ja vahvistaa myös kasvatuskumppanuusosaamista, mutta se onnistuu hyvin nykyrakenteella ilman uusia ammattikuntia.” (LTO4)

7 YHTEENVETO JA KEHITTÄMISEHDOTUS

Tutkimuksessani kävi ilmi, että niin luokanopettajilla, kuin lastentarhanopettajillakin on hyvä käsitys siitä, mitä sosiaaliohjaus on. Lisäksi he olivat pääosin samanmielisiä katsoessaan sosiaaliohjauksen tarpeelliseksi oman työnsä tukena, mutta selkeä ero syntyi siinä, miten sosiaaliohjausta tulisi toteuttaa.

Kahdestatoista luokanopettajasta viisi toivoi koulun omaa, päivittäin paikalla olevaa sosiaaliohjaajaa, kolme toivoi kiertävää sosiaaliohjaajaa, yksi tiiviimpää osallistumista oppilashuoltoryhmään, kaksi ei ottanut asiaan kantaa ja vain yksi ei katsonut sosiaaliohjausta koululla tarpeelliseksi.

Lastentarhanopettajat eivät puolestaan kokeneet tarvetta sosiaaliohjauksen toteuttamiseen, siten että yksiköissä olisi oma sosiaaliohjaaja. He kokevat saavansa apua tarvittaessa, nykyisen moniammatillisen yhteistyön kautta.

Niin luokanopettajien kuin lastentarhanopettajienkin enemmistö toivoi koulutukseensa sisällytettävän lisää sosiaaliohjauksellisia aineksia.

7.1 Kehittämisehdotus perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 sosiaalihjauksen järjestämiseksi

Kehittämisehdotukseni on, että perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 toimintaan lisätään sosiaalihjaaja. Toiminnan aloitus tapahtuisi kiertävän sosiaalihjaajan toimesta (2 - 3 koulua), kunnes työn vaikuttavuudesta saadaan selkeä kuva. Työn vaikuttavuuden arvioinnin jälkeen voisi tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan toimintaa laajentaa luokanopettajien toivomaan suuntaan, jossa kouluilla olisi oma sosiaalihjaaja. Sosiaalihjaaja voisi toimia kouluissa vuosiluokkien 1 - 6 tukena samaan tapaan kuin perusopetuksen vuosiluokilla 7 - 9 on jo tapana. Lisäksi sosiaalitoimen osallistumista oppilashuoltoryhmän toimintaan tulisi tiivistää.

Edellisten lisäksi kahdestatoista luokanopettajasta kahdeksan toivoi luokanopettajaopintoihin sosiaalihjauksellisia aineksia. Neljä edellisistä vastaajista totesi kuitenkin tehtävää jo olevan riittävästi olemassa olevilla resursseilla ja opettamisen olevan opettajan perustehtävän, joten sosiaalihjauksellisten ainesten lisääminen luokanopettajien koulutukseen antaisi lähinnä mahdollisuuden ymmärtää ja hallita vaikeita tilanteita paremmin, mutta varsinaisen sosiaalihjauksen vastuu olisi edelleen sosiaalitoimella.

7.2 Kehittämisehdotus varhaiskasvatuksen sosiaalihjauksen järjestämiseksi

Varhaiskasvatuksen, tässä opinnäytteessä päiväkodissa tapahtuvaan sosiaalihjaukseen koettiin tarvetta, mutta sen toteuttamisesta lastentarhanopettajat kokevat selviävänsä lisäkoulutuksella kasvatuskumppanuudesta ja jo lastentarhanopettajien tehtävissä toimivien sosionomien osaamista hyödyntämällä. Myös nykyinen moniammatillinen yhteistyö koettiin toimivaksi.

Varhaiskasvatuksen sosiaalihjauksen järjestämisen kehittämisehdotus koskeekin lähinnä lastentarhanopettajille suunnattavaa lisä- ja/tai jatkokoulutusta, jossa korostuvat kasvatuskumppanuus sekä lasten ja perheiden palveluvalikon tuntemus.

8 KEHITTÄMISEHDOTUKSEN ARVIOINTIA

Kehittämisehdotuksen arviointia suoritettiin siten, että keskeiset tutkimustulokset ja valmis kehittämisehdotus lähetettiin jokaiselle tutkimuskyselyyn vastanneelle luokan- ja lastentarhanopettajalle arvioitavaksi. Arviointia pyytäessäni en rajannut arvioinnin kohdetta tarkasti, vaan pyysin vastaajia arvioimaan niin tutkimustuloksia kuin kehittämisehdotustakin, vapaasti itse haluamallaan tavalla.

Lisäksi pyysin kaksi asiantuntijamielipidettä. Rauman kaupungin sosiaalijohtaja Kivimäen kommentissa pääpaino on kehittämistehtävän toteuttamisen mahdollisuuksissa Raumalla, nykyisellä henkilöstö- ja toimintarakenteella sekä sosiaaliopetuksen tarpeellisuudessa perusopetuksen 1 - 6 vuosiluokilla ja varhaiskasvatuksessa. Turun yliopiston, opettajankoulutuslaitoksen Rauman yksiköstä, KT, yliopistolehtori Korhosen asiantuntijamielipiteessä korostuvat tutkimustuloksen ja kehittämisehdotuksen lisäksi myös hänen näkemyksensä sosiaaliopetuksellisten aineksien lisäämisen mahdollisuuksista luokanopettajan ja lastentarhanopettajan opintoihin, sekä yleisemmin hänen käsityksensä sosiaaliopetuksesta ja sen mahdollisuuksista ja paikasta perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 arjessa ja varhaiskasvatuksessa. Asiantuntija mielipiteitä pyytäessäni, lähetin tiivistelmän tutkimustuloksista ja kehittämisehdotuksesta vastaajille vastausten pohjaksi.

Arviointivastauksia sain luokanopettajilta vain kolme ja arvioinnit olivat lyhyitä, sekä keskittyivät lähinnä tutkimustuloksiin. Arvioinneissa toivotaan edelleen sosiaaliopettajan päivittäistä läsnäoloa kouluissa. Opettajat luonnehtivat tutkimustuloksia melko hyväksi ja mielenkiintoisiksi sekä kehittämisehdotusta varten otettavaksi vaihtoehdoksi.

Nykyinen yhteistyö oppilaiden asioissa tapahtuu pääosin puhelimen välityksellä ja on jäänyt lähinnä osallistujien oman aktiivisuuden varaan, eikä sen katsota vastaavan kasvokkain työskentelyä. Tutkimukseni toivotaan parantavan yhteistyön sujuvuutta. Arvioinnissa todettiin myös, että lisäihmiset ovat koulussa tarpeen ja että:

”Yläkoulusta oli juttua sosiaaliopettajan työstä. Meille myös.” (LO3.)

kehittämisehdotuksen toteuttamismahdollisuuksien osalta toivottiin kaupungilta tarvittavaa taloudellista resursointia.

Lastentarhanopettajat eivät motivoituneet osallistumaan kehittämisehdotuksen arviointiin.

8.1 Rauman Sosiaalipalvelujen johtaja Kivimäen asiantuntijakommentti

Sosiaalipalvelujen johtaja Kivimäki (henkilökohtainen tiedonanto 11.12.2012), vastasi kysymykseen millaista yhteistyötä ennaltaehkäisevän lastensuojelun sosiaalihojajat ja/tai perhetyöntekijät tekevät tällä hetkellä perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 sekä varhaiskasvatuksen (päiväkotien) kanssa, ettei lähetteitä perhetyöhön yleensä tule kouluista tai varhaiskasvatuksesta, vaikka sekin olisi mahdollista, vaan lähetteet tulevat useimmiten neuvolasta. Näissä tapauksissa sosiaalihojajat pyrkivät työskentelynsä aikana ohjaamaan perheet normaalipalveluihin, esimerkiksi varhaiskasvatuksen avoimeen päiväkotiin tai muihin päivähoitopalveluihin.

Sosiaalipalvelujen johtaja Kivimäki totesi (henkilökohtainen tiedonanto 11.12.2012), nykyisen palvelujärjestelmän mahdollisuuksista vastata tutkimustuloksissa kuvattuihin toiveisiin, että kaikissa Rauman yläkouluissa on sosiaalitoimen palkkalistoilla oleva sosiaalihojaja, jonka toimipaikka on kouluissa. Sosiaalityöntekijä osallistuu perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 oppilashuoltotyöryhmiin joko säännöllisesti tai sovitusti. ”Sosiaalihojajaa edes kiertävänä ei ole päiväkoteihin tai ala-asteille harkittu.”

Sosiaalihojauksen tarpeellisuutta alakoulujen ja varhaiskasvatuksen arjessa Sosiaalipalvelujen johtaja Kivimäki kommentoi seuraavasti (henkilökohtainen tiedonanto 11.12.2012.):

”Mielestäni opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstöllä pitää olla niin laaja-alainen koulutus ja osaaminen, ettei ’erillistä’ sosiaalihojajaa tarvita. Lastentarhanopettajakelpoisuudenhan voi nykyään saada myös sosionomi. ”Huoltilanteissa” voidaan vanhempien luvalla koota verkostopalaveri ja

kutsua siihen sosiaalitoimesta tarvittava edustus. Jos huoli on suuri, on syytä tehdä lastensuojeluilmoitus.”

8.2 Asiantuntijamielipide, KT Yliopistolehtori Korhonen

Arvioinnin aluksi pyysin Korhosta kuvailemaan mitä sosiaaliohjaus on hänen mielestään. Lisäksi pyysin arvioimaan kehittämisehdotusta suhteessa hänen omaan näemykseensä perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen arjen tarpeista sekä niitä mahdollisuuksia, joita luokan- ja lastentarhanopettajankoulutus voisi tarjota kehittämisehdotuksessa esiin tuotuun koulutuksen kehittämistarpeeseen.

Korhonen toteaa (henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012), että sosiaaliohjaus on laajaa erilaisten sosiaalisten taitojen opettamista, keskustelua, lapsen ja nuoren kohtaamista sekä kaikenpuolisen hyvinvoinnin turvaamista, avun antamista tarvittaessa ja erilaisiin toimenpiteisiin opastamista ja ohjaamista. Lisäksi sosiaaliohjaus on yksilötasolla lapselle tai nuorelle suoraan tai/ja perheeseen kohdistuvaa tiedottamista, yhteistyötä ja opastamista. Lisäksi sosiaaliohjaajalla on erittäin suuri merkitys asiantuntijana tunnistaa ongelmat ja aloittaa oikeat toimenpiteet. Korhonen toteaa myös, että toiminta auttaa erittäin paljon kaikkia osapuolia, lasta, opettajia ja vanhempia.

Korhosen mielestä (henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012) esittämäni kehittämisehdotus on todella hyvä. Korhonen toteaa itsekin ehdottaneensa tätä asiaa jo aiemmin monissa eri yhteyksissä perustellen ehdotustaan lasten hyvinvoinnilla sekä perheiden ja vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön syventämisellä ja kehittämisellä. Hänen mielestään on tärkeää, että asiantuntija tunnistaa tilanteen ja tuen tarpeen oikein ja on valmis heti tarvittaviin toimenpiteisiin, hyvässä yhteistyössä opettajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

Seuraavassa on Korhosen luokan- ja lastentarhanopettajien koulutusta koskevaa arviointia (henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012.).

”Mikäli ns. uusi asiantuntija-ammatti saataisiin kehitettyä pysyvästi perusopetukseen ja päivähoitoon, niin tämä tuo uusia näkökulmia myös opettajien

ja varhaiskasvatuksen asiantuntijoiden koulutukseen. Mielestäni tässä on kysymys yhteistyön mahdollisuuksien kehittamisestä. Tällöin koulutuksissa olisi mielekästä syventää tällaisen ns. uuden tulevan tiimityön osaamisen mahdollisuuksia. Jokaisella asiantuntijaryhmällä on omat ”alueensa” ja tieto toisen alueesta helpottaa yhteistyötä. Uusien opetussuunnitelmien kehittämisessä tällainen laajentuva yhteistyö olisi hyvä ottaa koulutusten sisältöihin mukaan. Tietenkin pitää ottaa huomioon sisällöt ja kaikki muu, ettei tule kuitenkaan päällekkäisyyttä, jolloin työtehtävien ’haltuun ottaminen’ voi vaikeutua ja tuoda joitakin ns. turhia ristiriitoja kentälle.”

Lopuksi pyysin Korhosta pohtimaan mistä hänen käsityksensä mukaan syntyvät erot luokan- ja lastentarhanopettajien näkemyksissä sosiaaliohjauksen toteuttamistavoissa, sekä pohtimaan sosiaaliohjauksen eroja suhteessa lastentarhanopettajan, erityisopetuksen ja koulukuraattorin tehtäviin.

Korhonen katsoo (henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012), että yksi erottava tekijä on koulutuksen sisältöjen eroissa. Varhaiskasvatuksen koulutuksessa on jonkin verran sosiaalipolitiikka ja muita yhteiskunnallisia opintoja. Tämä varmaan tuo jonkinlaisen tuntuman sosiaaliohjauksen kenttään, vaikei annakaan vielä asiantuntijuutta. Peruskoulunopettajien koulutuksessa puolestaan on vähemmän näitä aineita ja opettajat ovat jo ammattikuntana orientoituneet enemmän pedagogisiin kysymyksiin kuin sosiaalisiin. Lisäksi kouluissa on oppilashuoltoryhmä monine eri asiantuntijoinen ja opettaja on yhtenä osallistujana moniammatillisessa yhteistyössä. Perinteisesti opettajan ammatti on ollut puhtaasti opetustehtävä, siksi nykyiset sosiaalista asiantuntijuutta vaativat tehtävät varmaan tuntuvat vierailta.

Korhonen näkee (henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012) sosiaaliohjauksen ja lastentarhanopettajan yhteistyön olevan tarkoituksenmukaista. Lastentarhanopettaja on varhaispedagogiikan asiantuntija. Tällöin lapsen kehityksen tukeminen sekä oppimisen ja oppimiseen ohjaaminen ovat toiminnan perusta. Tässä kohdassa on paljon yhteistä sosiaaliohjauksen kanssa, pääpainon ollessa lastentarhanopettajan työssä kuitenkin pedagogiikassa. Yhteistyö lasten vanhempien kanssa ja lapsen hyvinvoinnista huolehtiminen ovat tärkeitä osa-alueita. Korhonen täsmentää, että suomalaisen varhaiskasvatukseen on aina yhdistynyt kasvatus ja hoito.(Education ja Childcare on

yhtä kuin Educare.) ”Sosiaaliohjaajan asiantuntijuuden alue on eri asia, yhtymäkoh-
tia on paljon, mutta työnkuva muodostunee erilaiseksi.”

Korhosen näkemyksen mukaan (henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012), erityis-
opetuksen alueella yhteistyö sosiaaliohjauksen kanssa on todella tärkeää. Lapsi tai
nuori on kokonaisuus ja kaikkien osaamista tarvitaan. Erityisopettajan päätehtävänä
on vastata lapselle tai nuorelle sopivan ja tarkoituksenmukaisen opetuksen toteutta-
misesta. On huomioitava, että opettajan työssä on pedagoginen painotus.

Korhonen pohtii (henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012), että koulun sosiaalityön
(kuraattorityön) käytännön alueella tarvitaan selkeää työnjakoa sosiaaliohjauksen ja
sosiaalityön välillä, sillä molempien osaamisalue on samansuuntainen. Korhonen
toivoo, että pienempien oppijoiden päivähoiton, esiopetuksen, erityisopetuksen ja
perusopetuksen alueilla tämä ns. ”uusi alue” tulisi vakiintumaan ja selkiyttäisi yhteis-
työtä ja lisäisi palvelua lapsille, nuorille ja perheille. Koulukuraattoritoiminta on jo
hyvää isompien koululaisten ja nuorten elämässä. Tärkeää on tukea ja lisätä oppi-
mista, koulumenestystä sekä turvata lapsen ja nuoren tulevaisuutta. Tärkeää on myös
esimerkiksi kouluviihtyvyyden tarkastelu ja sen vahvistaminen. ”Sosiaalisia taitoja
on hyvä oppia mahdollisimman varhain, oikeaan aikaan oikeita asioita” tiivistää
Korhonen.

9 POHDINTA

Kuten monissa lastensuojelun alalta tehdyissä tutkimuksissa, myös tässä opinnäyt-
teessä on tullut ilmi, että lasten ja nuorten sosiaalinen pahoinvointi näkyy koulujen ja
päiväkotien arjessa monin tavoin. Lasten ja nuorten sosiaalisen pahoinvoinnin taustalla
vaikuttaa, niin vanhempien huolenpidon laiminlyönnit, kuin myös päihteiden
väärinkäyttö, mielenterveys- sekä taloudelliset ongelmat.

Pienempien lasten kohdalla päiväkodeissa pahoinvointi näkyy itkuisuutena, sulkeu-
tuneisuutena ja ärtyneisyytenä, jolloin lapsi voi suuttua herkästi. Huolestuttavaa mie-

lestäni on se, että tutkimustulosten mukaan ongelmatapausten katsotaan muuttuneen rankemmiksi.

Erään tutkimusvastauksen mukaan, osa perheistä myös eristäytyy, tällöin mielestäni perusopetuksen vuosiluokkien 1- 6 ja varhaiskasvatuksessa toteutettavan perhetyön avulla voitaisiin vahvistaa perheen sosiaalista verkostoa ja parannettaisiin eristäytyneen perheen mahdollisuuksia osallistua lastensa päivähoiton toteuttamiseen ja koulutyöskentelyn tukemiseen. Sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen puolestaan saattaisi tuoda perheen vanhemmille kipeästi kaivattuja vanhempana onnistumisen tunteita, jotka puolestaan edesauttavat itsenäisen osallisuuden prosessia.

Lisäksi, jos lapsen, nuoren tai heidän perheidensä tilanteeseen ei voida puuttua riittävän ajoissa, voi se johtaa suhteellisen nopeastikin lapsen syrjäytymiseen, esimerkiksi kaverisuhteista. Lasten syrjäytymisellä laajasti katsottuna on myös yhteys aikuisiän ongelmiin. Tämän päivän sosiaalityön kentällä tulisikin huomioida myös ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisy. Siksi huono-osaisuuden kasautumiseen tulisi voida puuttua mahdollisimman varhain, myös ikäkausittaisesti jäsennettynä. Ennaltaehkäisevä toiminta näin jäsennettynä on mielestäni tehokkainta ja siksi varhaiskasvatus on nähdäkseni avainasemassa tarjotessaan palveluja alle kouluikäisille lapsille ja heidän perheilleen. Jos varhaiskasvatuksessa olisi riittävästi henkilöstöä, jotta voitaisiin vielä nykyistäkin tehokkaammin puuttua lapsilla esiintyviin sosiaalisiin ongelmiin, se ehkäisisi mahdollisesti ongelmien syventymistä koulumaailmaan siirryttäessä.

Tutkimustulosten mukaan kouluissa sosiaalinen pahoinvointi ilmenee esimerkiksi rauhattomuutena, käyttäytymisongelmina ja opiskelumotivaation puutteina. Edellä kuvatut ongelmat johtavat siihen, että luokanopettajien ajasta kuluu suuri osa erilaisien ongelmatilanteiden selvittelyyn ja ennaltaehkäisyyn, tietenkin opettamisen kustannuksella.

Eräässä tutkimusvastauksessa kehityksen katsotaan myös olevan menossa huonompaan suuntaan, sillä entiset perusopetuksen vuosiluokkien 7 - 9 ongelmat näkyvät jo aikaisemmassa vaiheessa. Eikä tutkimustuloksen mukaan erityisopetus ja koulupsykologit pysty vastaamaan riittävässä määrin oppilaiden tuen tarpeeseen, jolloin häi-

ritsevästi käyttäytyviä oppilaita on niin sanotuilla normiluokilla ja tilanteen jatkuessa häiriökäyttäytymisestä kärsivät myös muut oppilaat.

Tämä opinnäytetyö tarjoaakin vuosiluokkien 1- 6 ja varhaiskasvatuksen sosiaaliohjausta eräänä keinona auttaa ja tukea lapsia, heidän perheitään, sekä koulun ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kokevatko luokanopettajat ja lastentarhanopettajat sosiaaliohjauksen tarpeelliseksi heidän työnsä tukena. Tutkimuksen vastauksien mukaan niin luokanopettajilla, kuin lastentarhanopettajillakin on selkeä käsitys siitä, mitä sosiaaliohjaus on ja miten se voisi olla heidän työnsä tukena. Huomattavan selkeä ero luokanopettajien ja lastentarhanopettajien käsityksissä ilmeni siinä, kuinka sosiaaliohjausta tulisi toteuttaa. Luokanopettajat toivoivat koulun arjessa läsnä olevaa ohjaajaa, kun taas lastentarhanopettajat katsoivat nykyisen moniammatillisen yhteistyön ja mahdollisen lisäkoulutuksen kasvatuskumppanuudesta ja siitä mihin lapsen ja hänen perheensä voi ongelmien ilmaantua ohjata riittävän. Mistä nämä käsityserot voivat johtua?

Kuten Korhonen (2012) toteaa, yksi erottava tekijä voi olla koulutuksen sisältöjen eroissa, sillä opettajat ovat orientoituneet enemmän pedagogisiin kysymyksiin, kun taas lastentarhanopettajilla on opinnoissaan myös yhteiskunnallisia aineita. Itse näkisin taustalla myös jo miltei perinteeksi muodostuneen arvovaltakiistan lastentarhanopettajien ja sosionomien välillä kasvatusammattilaisuudesta ja lastentarhanopettajien työpaikoista. Vaikka tässä opinnäytteessä tarkoitettu sosiaaliohjaaja toimisi päiväkodissa, hän ei missään tilanteessa saisi kilpailla lastentarhanopettajien kanssa kasvatusammattilaisuudesta, vaan hänen tehtävänään olisi tuoda päiväkotiin sosiaalinen näkökulma, sekä sosiaalityön viitekehityksessä perhetyön mahdollisuudet. Näin ollen näkisin lastentarhanopettajien osaamisen ja sosiaaliohjaajan osaamisalueiden täydentävän toisiaan siten, että sekä lapsen kasvatuksellinen, että sosiaalinen hyvinvointi paranisi. Tätä asiaa tarkastellessa on myös syytä huomioida, ettei kaikilla sosiaaliohjaajilla edes ole lastentarhanopettajan pätevyyttä, joten he eivät uhkaa lastentarhanopettajakoulutuksen saaneiden työpaikkoja.

Ehkä luokanopettajien on helpompi nähdä sosiaaliohjaus oman työnsä tukena juuriksi, ettei opetustyötä mielletä aivan samalla tavalla kasvatukselliseksi, kuin lasten-

tarhanopettajien, eivätkä luokanopettajat koe, että sosionomit uhkaisivat heidän työpaikkojaan.

On huomioitava myös se, että luokanopettajat työskentelevät luokkansa kanssa yksin, toisin kuin lastentarhanopettajat, joiden kanssa samassa ryhmässä työskentelee myös esimerkiksi lastenhoitajia. Yksin työskentely kuormittaa opettajaa eritavoin, kuin lastentarhanopettajan työ.

Tehtävien selkeyttäminen eri toimijoiden kesken olisikin erittäin tärkeää, ettei yhteentörmäyksiä syntyisi. Erityisesti tulisi selkeyttää varhaiskasvatushenkilöstön, sosiaaliohjaajien ja koulun sosiaalityöntekijöiden tehtävien jakoa. Tehtävien selkeyttäminen tulisi aloittaa ehkä jo koulutuksen aikana siten, että tietoa toisten toimijoiden osaamisalueista tuotaisiin esiin entistä tehokkaammin, mutta samalla korostaen kunkin koulutuksen ydinosamisalueita, tämä vähentäisi ennakkoluuloja toisten toimijoiden osaamisesta ja loisi mahdollisesti vahvemman ammatti-identiteetin.

Kysyessäni luokan- ja lastentarhanopettajilta kokevatko he tarpeelliseksi lisättävän sosiaaliohjauksellisia aineksia heidän koulutukseensa, sekä luokanopettajat, että lastentarhanopettajat katsoivat lisäkoulutuksen olevan hyväksi. Luokan opettajat kokivat perustehtäväkseen opettamisen, joten sosiaaliohjauksesta tulisi vastata kuitenkin sosiaalitoimen. Lastentarhanopettajat katsoivat lisäkoulutuksen kasvatuskumppanuudesta ja siitä, mihin lapsen ja hänen perheensä voisi ongelmatilanteissa ohjata, riittävän.

Tutkimustuloksista ilmeni, että luokanopettajat toivoivat sosiaaliohjaajien päivittäistä läsnäoloa koululla siten, että sosiaaliohjaaja voisi osallistua myös luokkatyöskentelyyn. Tämä mahdollistaisi mielestäni sosiaaliohjaajan suorittaman lasten ja nuorten havainnoinnin sekä auttaisi näin löytämään mahdolliset tuen tarpeet ja mahdollisimman varhaisen puuttumisen jo olemassa oleviin ongelmiin. Samalla sosiaaliohjaaja voisi olla luokanopettajan kanssa yhteistyössä pohdittaessa lapsen tai nuoren tuen tarvetta. Tämä mahdollisesti myös madaltaisi kynnystä ottaa ongelmatilanteissa yhteyttä lapsen tai nuoren kotiin. Sosiaaliohjaajan osallistuminen luokkatyöskentelyyn mahdollistaisi myös luokan jakamisen pienempiin ryhmiin, jolloin jokainen oppilas

saisi henkilökohtaisempaa ohjaamista, luokanopettajat toivoivat myös sosiaaliopettajan toteuttavan joitain toimintatuokioita oppilaille.

Luokanopettajien vastauksista kävi ilmi myös, että vaikeissa tilanteissa he ovat hakeet ja saaneet tukea koulupsykologilta, erityisopettajalta, rehtorilta ja sosiaalityöntekijöiltä, myös oppilashuoltoryhmä mainittiin, mutta samalla toivottiin sen kokoontuvan useammin ja myös sosiaalitoimen edustusta oppilashuoltoryhmässä toivottiin lisäävän. Opettajat kaipaavat myös joskus rankkojen tapausten jälkeen jälkipuutia. Näkisin, että tällaisissa tilanteissa sosiaaliopettajan kriisityön osaaminen olisi hyödyksi, hän voisi olla se kuunteleva ja tukea antava taho. Lastentarhanopettajat puolestaan ovat kokeneet saaneensa tukea vaikeissa tilanteissa pääasiassa esimieheltään ja lastensuojelun sosiaalityöntekijältä, myös lastenneuvola ja kollegat mainittiin tuenantajina.

Tutkimustuloksista ilmeni myös, että sosiaaliopettajan rooli, työskenneltäessä vuosiluokkien 1- 6 oppilaiden perheiden kanssa, nähtiin kaksisuuntaisena, jolloin sosiaaliopettaja olisi koululla se henkilö, joka ongelmatilanteissa ottaisi yhteyttä kotiin ja toisaalta se henkilö jolle vanhemmat voisivat kertoa murheitaan ja pelkojaan. Tämän kaltainen vastavuoroinen toiminta antaisi nähdäkseni jo jonkin kaltaisen mahdollisuuden syventää perheen kanssa työskentelyä tavoitteellisemmaksi, myös niiden vanhempien kanssa, jotka muutoin eivät motivoitu yhteistyöhön lastensa asioissa.

Oma näkemykseni, jota tämän opinnäytteen tutkimustuloksetkin osaltaan tukevat, olisi perusopetuksen vuosiluokkien 1- 6 sosiaaliopettajan ensisijaisena tehtävänä jalkautua lasten ja luokanopettajien arkeen. Toiseksi sosiaaliopettaja olisi perhetyötä ja kolmanneksi sosiaaliopettaja olisi palveluneuvoja, sekä linkki koulun, perheen ja muiden yhteistyötahojen välillä.

Jalkautumisella tarkoitan, ettei sosiaaliopettaja linnoittautuisi omaan toimistoonsa ja olisi tavattavissa vain tiettyinä kellonaikoina. Sosiaaliopettaja liikkuisi, toimisi ja havainnoisi oppilaiden ja opettajien joukossa mahdollisimman paljon osallistuen täysipainoisesti koulun arkeen. Tämä mahdollistaisi sen, että ongelmatilanteisiin voitaisiin tarttua mahdollisimman pian, samalla se toimisi myös lasten ja nuorten ristiriito-

ja ennaltaehkäisevänä toimintana. Kuten opinnäytetyön nimikin viittaa, sosiaaliohjaaja voisi toimia yhtenä lisäkorvaparina kuunnellen lasten ja nuorten iloja ja suruja. Sosiaaliohjaaja toimisi myös aktiivisesti yhteistyössä muun oppilashuollon kanssa, hyödyntäen koulun sosiaalityön, perhetyön, sekä sosiaaliohjauksen menetelmiä.

Koulun sosiaalityötä toteuttavat koulukuraattorit ovat perinteisesti olleet sosiaalityöntekijän koulutuksen saaneita, mutta viime vuosina myös sosionomit ovat toimineet koulukuraattoreina. Koulukuraattorit ovat toimineet kouluilla vastaten pääasiassa oppilaiden psykososiaalisen tuen tarpeisiin ja he ovat osallistuneet oppilashuolto-ryhmän toimintaan tavoitteenaan oppimisesteiden poistaminen. Koska Raumalla ei perusopetuksessa toimi koulukuraattoreja, olisi mielestäni ensiarvoisen tärkeää saada perusopetusta toteuttaviin kouluihin sosiaalista osaamista. Sillä jos koulun sosiaalinen osaaminen on vain sosiaalitoimistossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden varassa, voi akuutissa ongelmatilanteessa avun ja tuen saaminen viivästyä.

Raumalla perusopetuksen sosiaalityö toteutuu siis sosiaalitoimistossa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden toimesta, tällöin mahdollinen sosiaaliohjaus perusopetuksen 1-6 vuosiluokilla toteutuisi samaan tapaan, kuin se toteutuu nyt perusopetuksen vuosiluokilla 7-9, sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan/perhetyöntekijän yhteistyönä. Tämä mahdollistaisi esimerkiksi heikossa taloudellisessa tilanteessa olevien perheiden palveluohjauksen siten, että sosiaaliohjaaja voisi tukea perhettä saamaan tarvitsemiaan palveluja ja taloudellista tukea, samalla sosiaaliohjaaja voisi toimia linkkinä muussakin viranomaisverkostossa ja esimerkiksi seurakuntien ja erilaisten järjestöjen kanssa. Näin perheille saataisiin kaikki sillä hetkellä käytössä olevat tuen muodot niin, ettei pääsisi syntymään sen enempää turvaverkon aukkoja, kuin tehtävien päällekkäisyyttäkään.

Vuosiluokkien 1-6 sosiaaliohjauksellinen toiminta psykososiaalisia ongelmia omaavien lasten, nuorten ja heidän perheidensä tukena, kiteytyy mielestäni kolmeportaiseen tukeen, sillä nähdäkseni sosiaaliohjauksen ja perhetyön avulla voitaisiin tukea lasta tai nuorta sekä heidän perheitään koko kolmeportaisen tuen alueella.

Yleisen tuen tasolla vuosiluokkien 1-6 sosiaaliohjaus olisi yhteistyötä perheiden kanssa kouluympäristössä, jolloin sosiaaliohjaaja toimisi luokanopettajan työn tuke-

na ja panostaisi yhteistyömahdollisuuksien lisäämiseen ja parantamiseen perheiden kanssa, kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaan, yhteistyössä koulun muun henkilöstön kanssa.

Tehostetun tuen alueella sosiaalihojaus olisi perhetyötä, joka ulotettaisiin koteihin, joissa työskentely toteutuisi perinteisen perhetyön keinoin, yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa ja samalla työskentely muiden yhteistyötahojen kanssa tiivistyisi. Lapsen tai nuoren tilanteesta riippuen yhteistyötahoja voisivat olla esimerkiksi terveydenhuolto, lastensuojelu, järjestöt ja/tai seurakunta. Perhetyönä sosiaalihojaus mahdollistaisi paitsi tuen viemisen kotiin, myös kokonaiskuvan muodostamisen perheen tilanteesta.

Tehostetun tuen alueella on myös hyvä huomioida, että Suomessa kouluterveydenhuolto vastaa hyvin oppilaiden terveyden hoidosta, mutta mielestäni riittämättömän koulusosiaalityön vuoksi terveydenhoitajat ovat joutuneet ottamaan myös suuren vastuun oppilaiden psykososiaalisesta tuesta. Näkisinkin sosiaalihojaajien jalkautumisen lasten ja opettajien joukkoon, ehkäisevän lasten tarvetta kääntyä terveydenhoitajan puoleen kyseisissä asioissa ja näin mahdollistavan terveydenhoitajan keskittymisen ensisijaisesti fyysisen hyvinvoinnin tukemiseen. Ja kuten aiemmin ilmeni, eivät koulupsykologitkaan ehdi ottamaan vastaan kaikkia hieman vahvempaa psykososiaalista tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria. Tällöin sosiaalihojaaja voisi toimia psykologin eräänlaisena yhteistyökumppanina koululla ja tarjota lapsille, nuorille ja heidän perheilleen psykososiaalista tukea.

Erityisen tuen alueella sosiaalihojaaja tiivistäisi työskentelyään erityisopettajan kanssa, tällöin myös perhetyö voisi olla intensiteetiltään tiiviimpää kuin tehostetussa tuessa.

Haluan antaa tunnustusta erityisopetuksen monille tavoille tukea oppimista, mutta lapset ja nuoret elävät kuitenkin omassa sosiaalisessa ympäristössään ja heihin vaikuttavat niin yhteiskunnan kiristyvät vaatimukset, kuin myös perhetilanne, ystävät ja fyysinen hyvinvointi, joten erityisopetukseen ei pysty opetuksellisin keinoin vaikuttamaan niihin seikkoihin, jotka tulevat koulun ulkopuolelta, ja nähdäkseni juuri tässä sosiaalihojaajan osaaminen tukisi erityisopettamisen tavoitteita. Sosiaalihojaukselli-

sin keinoin voisimme tukea lasta ja nuorta ja hänen perhettään siten, että lapsen tai nuoren tilanne mahdollisesti tasapainottuisi ja loisi tilaa erityisopetuksen tavoitteiden saavuttamiselle.

Myös Korhonen (2012) on aiemmin ehdottanut sosiaaliohjauksen lisäämistä peruskoulujen vuosiluokkien 1- 6 ja varhaiskasvatuksen arkeen, perustellen sitä lasten hyvinvoinnin tukemisella sekä perheiden ja vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön syventämisellä ja kehittämällä. Lisäksi hän korostaa, että olisi tärkeää, että asiantuntija tunnistaisi tuen tarpeen oikein ja olisi valmis heti tarvittaviin toimenpiteisiin, tietenkin yhteistyössä opettajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

Selvitellessäni Rauman perusopetuksen vuosiluokkien 1- 6 ja varhaiskasvatuksen mahdollisuuksia saada tällä hetkellä sosiaaliohjauksellisia palveluja, pyysin Rauman sosiaalipalvelujen johtaja, Kivimäen asiantuntija mielipidettä. Valitettavasti, Kivimäen (henkilökohtainen tiedonanto 11.12.2012) kommentista kävi ilmi, ettei Raumalla sosiaaliohjaajia ole, edes kiertävänä, harkittu sen enempää varhaiskasvatukseen kuin perusopetuksen vuosiluokille 1- 6.

Kivimäki toteaa myös (henkilökohtainen tiedonanto 11.12.2012), että vaikka perhetyöhön olisi mahdollisuus antaa koululta lähete, niitä ei ole tullut. Mistä tämä voi johtua?

Onko niin, etteivät opettajat ja koulun muu henkilökunta tiedä tästä mahdollisuudesta tai siitä millaisessa tilanteessa läheteen voisi kirjoittaa. Tulisiko siis tästä informoida kouluja, jotta henkilöstö osaisi hyödyntää tätä mahdollisuutta. Tämä voisi olla tällä hetkellä eräs keino vastata edes osittain luokanopettajien esittämään toiveeseen sosiaaliohjauksesta työnsä tukena, sillä en haluaisi uskoa, että kun koulussa loppuvat pedagogiset keinot auttaa lasta, on luokanopettajan seuraava mahdollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus.

Ei kuitenkaan tule unohtaa, että tämän opinnäytteen tutkimuksen valossa luokanopettajat toivovat, että joskus tulevaisuudessa kouluilla olisi fyysisesti arjessa läsnä oleva sosiaaliohjaaja. Nähdäkseni sosiaaliohjaus ja perhetyö perusopetuksen vuosiluokilla

1- 6 ja varhaiskasvatuksessa olisi ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea, juuri oikeassa ympäristössä, lasten ja nuorten parissa heidän arkisessa ympäristössään.

Niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin korostetaan ennaltaehkäisevän lastensuojelun ja varhaisen tuen inhimillistä ja taloudellista merkitystä. (ks. juuri ilmestynyt selvitys: Heinonen, H. Väisänen, A. & Hipp, T. 2012. Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ja terveyden ja hyvinvoinnin laitos.) Nähdäkseni juuri lasten ja nuorten parissa toteutettuna ennaltaehkäisevä työ ja varhainen tuki edesauttavat ja ohjaavat lasten kehitystä niin, että voidaan tulevaisuudessa välttyä kalliilta ja inhimillisesti rankemmilta toimilta. Näin voidaan myös tehokkaimmin katkaista ylisukupolvinen huono-osaisuuden kasautuminen.

Ennaltaehkäisevän työn toteuttaminen vaatisi kuitenkin sekä taloudellista, että inhimillistä resursointia. Tämä puolestaan tarvitsisi toteutuakseen poliittista tahtoa ja kykyä nähdä kauemmaksi tulevaisuuteen, sillä ennaltaehkäisevän työn tulokset eivät ole nähtävissä kovin nopeasti. Mutta uskon ja toivon, että tämä yhteiskunta tarvitsee vielä tulevaisuudessakin hyvinvoivia kansalaisia, jotka voivat tuottaa lisää hyvinvointia. Sillä hyvinvointia tulisi nähdäkseni lisätä, ettei pahoinvointia pääsisi syntyämään. Emmekö siis voisi kääntää pahoinvoinnin ja huono-osaisuuden kasautumisen kehää, hyvinvoinnin kasautumisen kehäksi.

9.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimustulosta tulee tarkastella kriittisesti, sillä osallistuminen tutkimukseen oli, Rauman kaupungin luokan- ja lastentarhanopettajien määrään nähden vähäistä, mutta nähdäkseni suuntaa antava tämäkin tulos on. Tutkimustulosta tulee myös siksi tarkastella kriittisesti, että alkuperäisen opinnäytetyön suunnitelman mukaisesti tutkimusaineisto oli tarkoitus hankkia opettajien ryhmähaastattelujen kautta, mutta henkilökohtaisista syistä jouduin turvautumaan aineiston hankinnassa sähköpostikyselylomakkeeseen. Vaikka kyselylomakkeessa olikin vain avoimia kysymyksiä apukysymyksineen, joihin toivoin esseemäisiä vastauksia ja niissä käsiteltiin samat teema-alueet kuin olisin käyttänyt ryhmähaastatteluissa, olisi ryhmähaastattelu kuitenkin onnistuessaan tuonut ehkä syvällisempää tietoa esille.

Ryhmähaastatteluilla olisin mahdollisesti tavoittanut myös luokan- ja lastentarhanopettajia enemmän osallistumaan tutkimukseen. Osallistumista rajoittanee myös se, että sähköpostikyselyitä tulee kaikille ammattiryhmille tänä päivänä todella paljon ja sähköpostikysely on todella helppo deletoida. Lastentarhanopettajien vähäisen tutkimukseen osallistumisen taustalla voi olla myös lastentarhanopettajan työn luonne, jossa ei juuri sellaisia taukoja ole, jolloin voisi rauhassa istahtaa tietokoneen äärelle vastaamaan tutkimuskyselyyn, samoista syistä ehkä myöskään arviointiin ei osallistuttu. Toisaalta vähäinen osallistuminen voi kuvastaa myös sitä, ettei sosiaaliohjausta katsota varhaiskasvatuksessa tarpeelliseksi.

Opinnäytetyön toteutuksen kannalta suurimmaksi haasteeksi kuitenkin koin oppilashuollon ja varhaisen tuen laaja-alaisuuden ja hajanaisuuden, sekä sen, että kasvatusta- ja opetusala on itselleni melkoisen vierasta aluetta. Lisähaasteensa toi se, että tutkimuksen kohteena oli kaksi eri ammattiryhmää ja toimintaympäristöä. Tästä johtuen myös raportin kirjoittaminen oli haasteellista. Miten käsitellä kahta toisistaan poikkeavaa ammattiryhmää ja toimintaympäristöä, siten että niiden ominaispiirteet säilyvät, mutta niiden erilaisuus ja niveltyminen toisiinsa käytännön työskentelyssä kuitenkin tulee nähdä. Olenkin joutunut tekemään monia sellaisia rajauksia raporttia kirjoittaessani, jotka tekevät väkivaltaa kyseisten toimintaympäristöjen todellisuuden moninaisuudelle.

Väkivalta alkoi jo silloin, kun jouduin rajaamaan tutkimusaineiston hankkimiseksi tehtävän kyselyn kohdejoukkoa. Opetus- ja kasvatustieteen henkilöstön kirjo on moninainen ja jouduinkin jättämään paljon sellaisia opetus- ja kasvatustieteen ammattilaisia kyselyn ulkopuolelle, joilla olisi aivan varmasti myös ollut tärkeää kerrottavaa opinnäytteen aiheesta. En myöskään onnistunut tavoittamaan aihealueeseen suoraan liittyvää aiempaa teoriaa, joten raporttini teoriaosuus on lähinnä sen toimintaympäristön kuvausta, jossa tässä opinnäytteessä tarkoitettu sosiaaliohjaaja tulisi työskentelemään.

Tutkimuksen luotettavuutta ja siihen liittyviä arvioitavia tekijöitä tarkasteltaessa avainasemassa ovat tutkimuksen teorian valinnan sopivuus tutkimusaiheeseen ja se, kuinka hyvin tutkimukseen valittu mittari mittaa sitä, mitä sen oli tarkoituskin mitata

(Validius). (Metsämuuronen 2003, 35, 86 - 87; Tuomi & Sarajärvi 2002, 70 - 71; Varto 1992, 103.)

Validiuden ja reliaabeliuden käsitteet perustuvat ajatukseen siitä, että tutkijan tulisi päästä käsiksi objektiiviseen todellisuuteen ja totuuteen. Reliaabeliuden (tutkimuksen toistettavuuden) käsitteen toteutumisesta laadullisessa tutkimuksessa ollaan montaa mieltä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 189 – 188.)

Olenkin sitä mieltä, että tutkimuksen toistaminen, esimerkiksi tämän tutkimuksen osalta, ei toisi myöhemmin toteutettuna aivan samanlaista tulosta kuin mihin itse päädyin, sillä ihmiset ja maailma jossa he elävät, muuttuvat koko ajan ja siten myös ihmisten kokemukset ja käsitykset muuttuvat. Myös ihmisten käsitykset samastakin asiasta, jopa samassa tilanteessa, poikkeavat usein toistaan, näin ollen tutkimustulos ei ole myöskään yleistettävissä kaikkien luokan- ja lastentarhanopettajien näkemykseksi.

Joten vaikka fenomenografia ohjasikin löyhästi lähestymistäni tutkittavaan aiheeseen, otin vapauden noudattaa fenomenografisen tutkimusperinteen mukanaan tuomaa näkemystä siitä, ettei käsityksiä tutkittaessa tehdä tutkimusta siitä, kuinka maailma on, vaan siitä, kuinka tutkimushenkilöt tulkitsevat sen olevan tutkimushetkellä. Olen kuitenkin pyrkinyt tässä opinnäytteessä esittämään tutkimuksen kulun sekä aineiston hankinta- ja analyysitavan siten, että tarvittaessa tutkimus olisi toistettavissa samalla tavalla kuin minä sen suoritin.

Laadullisessa tutkimuksessa korostuvat myös aina, kuinka tutkija itse ymmärtää tutkimushenkilöitä ja tulkitsee heidän sanomaansa tai kuinka hän osaa tuoda tutkimustulokset esille tutkimusraportissaan.

Vuori (2002) korostaa, että kirjoittamista koskevassa kriittisessä keskustelussa on ollut esillä se, millä tavalla tutkijan tulisi kertoa se, ettei kirjoitus ole syntynyt tyhjäästä eikä ilman kirjoittajan tekemiä valintoja. ”Minän” käyttö on edelleen hyvä keino osoittaa, etteivät tutkimuksen tulokset synny tyhjäästä tai persoonattoman ajatuksen juoksun perusteella. (Vuori 2002, 105.) Raportoinnissa on syytä kiinnittää huomiota myös siihen kuinka tiedot esitetään, mikä on toisten ja mikä omaa ajattelua. Olen-

kin tehnyt tietoisien valinnan siinä, että olen kirjoittanut minä muodossa, siten halusin korostaa sitä, mikä on todella minun omaa ajatteluani.

Tutkimuksen luotettavuutta pyrin lisäämään myös tutkimustuloksen ulkoisella arvioinnilla. Valitettavasti arviointiin osallistui vain kolme luokanopettajaa asiantuntija-arvioinnin lisäksi, joten arviointi jäi siltä osin vaillinaiseksi.

Haasteellisuudestaan huolimatta tämän opinnäytteen suorittaminen on ollut monella tapaa opettavaista ja antoisaa. Olen myös saanut kannustavaa palautetta opinnäytteen aiheen valinnasta ja tutkimustuloksenkin osalta. Erityisesti mieltäni lämmitti Korhosen (2012) kommentti:

"Tutkimuksesi aihealue on todella hyvä ja tarpeellinen. Luin pikaisesti työsi koosteen ja havaitsin sen hyvin seikkaperäiseksi ja tarkaksi. Tuosta olisi varmasti ainesta ihan julkisuuteenkin. Mielestäni sosiaalialan asiantuntijoita todella tarvitaan kentällä, sekä koulumaailmassa (esi- ja perusopetus) sekä myös päiväkodissa. Mielestäni sinun työsi avaa uusia ajatuksia!" (Korhonen 2012.)

Koska tästä aiheesta ei juuri ole omaa tutkimusta, toivon tämän tutkimuksen herättävän keskustelua laajemmalla rintamalla.

9.2 Jatkotutkimusehdotuksia

Koska perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen kasvatusammattilaisten verkosto on laaja, jouduin tämän opinnäytteen rajaamiseksi jättämään paljon olennaisia kasvatusalan ammattilaisia tutkimuksen ulkopuolelle, kuten esimerkiksi kouluavustajat ja koulupsykologit. Näenkin, että jatkossa olisi hedelmällistä tutkia myös heidän käsityksiään siitä, kuinka mahdollisesti perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa toteutettu sosiaaliohjaus vaikuttaisi heidän työskentelyynsä. Lisäksi olisi mielenkiintoista saada tutkimustietoa siitä, millaisia käsityksiä perheissä on perusopetuksen vuosiluokkien 1 - 6 ja varhaiskasvatuksen päiväkotien sosiaaliohjauksen tarpeellisuudesta. Olisi myös suotavaa toteuttaa jonkin kaltainen tutkimuskokeilu so-

siaaliohjauksen käytännön toiminnasta perusopetuksen vuosiluokkien 1- 6 ja varhaiskasvatuksen arjessa.

Lisäksi näkisin aiheelliseksi jatkossa tutkia myös sitä, miksi lastentarhanopettajien osallistumisosuus oli näinkin alhainen sosiaaliopetuksen aihealueelta toteutetussa opinnäytteen tutkimuksessa.

Kiitos kaikille, jotka osallistuivat tämän opinnäytteen toteuttamiseen.

LÄHTEET

Aitonurmi, R. 2012. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden psykososiaalisen hyvinvoinnin palvelujen kehittäminen Raumalla ja Pyhäjärvisseudulla. Viitattu 23.9.2012. <http://www.turku.fi/Public/default.aspx?contentid=231811>

Asetus lasten päivähoidosta. 1973. 16.3. 1973/239.

Asetus lasten päivähoidosta. 1995. 16.6. 1995/882.

Bardy, M. 2009. Hyvinvoinnin ulottuvuudet – Perheen ja yhteiskunnan suhteissa. Teoksessa Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Lammi - Taskula, J. Karvonen, S. & Ahlström, S. (Toim.) Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

Berg-Toroi, H. 2012. Lastensuojelun ja koulun yhteistyö. Teoksessa: Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. (Toim.) 2012. Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Davies, D. 1997. Crossing Boundaries: How to Create Successful Partnership with Families and Communities. *Early Childhood Education Journal* 25 (1), 73-77.

Gråsten-Salonen, H. & Mehtiö, M. 2012. Oppilashuolto ja koulun sosiaalityö. Viitattu 15.10.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/oppilashuolto_ja_koulun_sosiaalityo/

Hamilton, M E., Roach M A. & Riley, D A. 2003. Moving Toward Family-Centered Early Care and Education: The Past, the Present and a Glimpse of the Future. *Early Childhood Education Journal* 30 (4), 225-232.

Heikkilä, H. & Puro, S. 2005. Varhaiskasvatus suunnitelman perusteet. *Stakes Oppaita* 56. Viitattu 14.11.2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle - työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes oppaita 62. Viitattu 7.12.2012. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Honkanen, E. & Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Tammi.

Horsma, T. & Jauhiainen, E. 2004. Sosiaalihuollon tehtävä- ja ammattirakenteen kehittämisprojektin loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Viitattu 15.11.2011. <http://pre20090115.stm.fi/mk1087379046252/passthru.pdf>

Huhtanen, K. 2011. Tehostettu tuki perusopetuksessa. Työvälineeksi pedagoginen ennakointi. Jyväskylä: PS- kustannus.

- Järvinen, R. Lankinen, A. Taajamo, T. Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Prima.
- Kakkori, L. & Huttunen, R. 2010. Fenomenologia, hermeneutiikka ja fenomenografinen tutkimus. Joensuu: Joensuun yliopisto. Viitattu 2.1.2013.
<http://joyx.joensuu.fi/~rhuttun/fenomenografia2011.pdf>
- Kaukoluoto, E. 2010. Onko varhaisen tuen päiväkotiki mahdollinen? Tutkimus varhaiskasvatuksen yhteisöllisestä kehittämisestä. Helsinki: Yliopistopaino. Viitattu 23.10.2011.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19878/onkovarh.pdf?sequence=1>
- Kivimäki, L. 2012. Sosiaalipalvelujenjohtaja, Rauman kaupunki. Rauma. Henkilökohtainen tiedonanto 11.12.2012.
- Korhonen, R. Asiantuntijamielipide. Vastaanottaja: paivi.nurmi@student.samk.fi. Lähetetty 11.11.2012 klo 19.40. Viitattu 5.1.2013.
- Korhonen, R. 2012. KT Yliopistolehtori, Turun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö. Rauma. Henkilökohtainen tiedonanto 19.11.2012.
- Koskinen, E. Tilastotietoa. Vastaanottaja: paivi.nurmi@student.samk.fi. Lähetetty 21.12.2012 klo 11.51. Viitattu 28.12.2012.
- Kurki, L. Nivala, E. & Sipilä – lähdekorpi, P. 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: FINN LECTURA.
- Laine, K. 2002. Syrjäytymisen syntymekanismit varhaislapsuudessa. Suomen Akatemian tiedaamiainen 15.5.2002. Viitattu 27.12.2012.
[www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/Tiedaamiaiset/15.5\(1\).rtf](http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/Tiedaamiaiset/15.5(1).rtf)
- Laitinen, K. & Hallantie, M. 2011. Huomisen hyvinvointia – Kehys oppilashuollon kehittämiseksi. Oppaat ja käsikirjat 2011/19. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 1.1.2012. http://www.oph.fi/download/138894_Huomisen_hyvinvointia.pdf
- Laki lasten päivähoidosta 1973. 19.1.1973/36 muutoksineen.
- Laki perusopetuslain muuttamisesta 2010. 24.6.2010/642.
- Lastensuojelulaki. 2007. 13.4.2007/417 muutoksineen.
- Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemiseen perusteet ihmistieteissä. 2. Uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Mäkinen, P. Raatikainen, E. Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro.
- Nätkin, R. & Vuori, J. (Toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino. OAJ Pääkaupunkiseudun lastentarhanopettajajoukon www sivut. Viitattu. 9.12.2012.
<http://oajpaakaupunkiseutu.fi/>

- Pahkin, K. Vanhala, A. & Lindström, K. 2007. Opettajien työssä jaksaminen ja jatkaminen - QPS Nordic-ADW - Monitoring Age Diverse Workforce. Työterveyslaitos ja OAJ. viitattu 7.12.2012.
http://content.oaj.fi/cs/idcplg?IdcService=GET_FILE&dDocName=UCM_CLUSTER1-004426&RevisionSelectionMethod=LatestReleased
- peda.net www-sivut. 2012. Viitattu 23.9.2012. <http://peda.net/>
- peda.net www-sivut. 2012. Viitattu 11.12.2012. <http://peda.net/>
- Perusopetuslaki 1998. 21.8.1998/ 628 muutoksineen.
- Pesonen, A-E. 2006. Kouluyhteisön hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Yhteistyötä lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Teoksessa Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Piironen, R. 2012. Sosionomi paikallaan. Kevätohjus 2012. Tampere: Sola, Sosiaalialan sosionomit ja ohjaajat ry.
- Pyhäjoki, J. & Koskimies, M. 2009. Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huolten vyöhykkeellä. Teoksessa Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Lammi-Taskula, J. Karvonen, S. & Ahlström, S. (Toim.) Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Rauman kaupungin www-sivut 2012. Viitattu 17.9.2012. <http://www.rauma.fi>
- Rauman kaupungin www-sivut 2012. Viitattu 30.9.2012. <http://www.rauma.fi>
- Rauman kaupungin www-sivut 2012. Viitattu 27.12.2012. <http://www.rauma.fi>
- Rauman kaupungin www-sivut 2012. Viitattu 2.1.2013. <http://www.rauma.fi>
- Rauman väkiluku 2011. Tilastokeskus 2012. Viitattu 3.1.2013.
<http://www.stat.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/684.html>
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Gummerus.
- Rissanen, R. 2006. Fenomenografia. Luku 5.1. kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: [Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto].
 <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 1.1.2013)
- Rouhiainen – Valo, T. & Sirola, K. (Toim.) 2009. Avautuvien mahdollisuuksien perhetyö neuvolassa. Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY pro.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: [Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto].
 <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html/>>. (Viitattu 29.9.2012.)

Saarela, P. & Viheriävaara, H. 2000. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. Määrittelyä ja sisällön hahmottelua. NUORTEN YSTÄVÄT RY. Viitattu 12.8.2012.
<http://www.nuortenystavat.fi/file.php?162>

Sosiaaliportin www sivut. Viitattu 15.11.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi>

Sosiaaliportin www sivut. Viitattu 5.10.2012. www.sosiaaliportti.fi

Suomen virtuaaliammattikorkeakoulun www-sivut 2012. Viitattu 5.10.2012.
<http://www.amk.fi>

Syrjälä, L. Ahonen, S. Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma. Kirjayhtymä.

Tampereen kaupungin www-sivut. 2012. Viitattu 14.6.2012. www.tampere.fi

Tanhuanpää, S. 2011. Kasteteksti 1 kevät 2011(2).pdf. Viitattu 23.9.2012.
<http://www.turku.fi/Public/default.aspx?contentid=270956&nodeid=14716>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2012. Viitattu 23.10.2012.
<http://www.thl.fi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2012. Viitattu 10.12.2012.
<http://www.thl.fi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. Viitattu 29.12.2012.
<http://www.thl.fi>

Tourunen, E. & Tilli, K. 2012. Koulukuraattori- ja koulupsykologityö. Peda.net Verkkoeräjä. Viitattu 11.12.2012. www.peda.net

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1. – 2. painos. Helsinki: Tammi.

Uotinen, S. 2007. Yleiskirje 25/80/2007. Uusi lastensuojelulaki. Suomen kuntaliitto. Viitattu 28.12.2011. <http://www.kunnat.net/fi/Kuntaliitto/yleiskirjeet-lausunnot/yleiskirjeet/2007/Sivut/Yleiskirje-25-80-2007-Uusi-lastensuojelulaki.asp>

Uusimäki, M. 2006. Perhetyö koulussa. Viitattu 6.12.2012.
http://www oulu.fi/ktkold/life/Ajankohtaista/pdf/Perhetyo_koulussa.pdf.

Wallin, A. 2011. Sosiaalityö kouluissa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosano-ma.

Varjonen, T. Hannula, A. & Varjonen, E. 2006. Sosiaalityö oppilaitoksissa: Rauma. Hankeraportti 1.8.2004–31.7.2006. Viitattu 6.11.2012. http://www.rauma.fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/hallinto/projektit/Lopputylo_lopullinen_versio.pdf

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Tampere: Kirjayhtymä.

Viljanen – Lehto, H. Tilastotietoa. Vastaanottaja: paivi.nurmi@student.samk.fi. Vastanotettu 17.12.2012 13.10. Viitattu 28.12.2012.

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Tammi.

Vuori, J. 2002. Sukupuolen kirjoittaminen. Teoksessa Kinnunen, M. & Löytty, O. (Toim.) Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino

TUTKIMUSKYSELYLOMAKE

Vastaukset voit kirjoittaa ”Klikkaamalla” hiiren vasemmalla painikkeella kerran harmaaseen ruutuun. Ruutu kasvaa tekstin edessä. Muistathan vastata essee tyyppi-
sesti. Lähetä tämä lomake liitetiedostona sähköpostiosoitteeseen.
paivi.nurmi@student.samk.fi

Rastita ruutuun oletko lastentarhanopettaja luokanopettaja

1. Lasten ja nuorten sosiaalinen pahoinvointi on lisääntynyt viimevuosina. Näkykö tämä kehitys työssäsi? Jos koet sen näkyvän, kuvaile lyhyesti miten se näkyy?
2. Koetko perustehtävään paneutumisen kärsivän yllä kuvattujen tilanteiden vuoksi? Miten?
3. Keneen otat yhteyttä edellä kuvaamissasi tilanteissa, jos omat voimavarat ja keinot loppuvat? Koetko saaneesi tarvitsemasi avun ja tuen?
4. Mitä ymmärrät sosiaaliohjauksen olevan? Mitä se voisi olla päiväkodissa tai alakoulussa?
5. Olisiko mielestäsi tarpeen lisätä päiväkotien ja alakoulujen henkilöstöön sosiaaliohjaajia? Miksi?
6. Tai olisiko lastentarhan- ja luokanopettajien koulutukseen lisättävä sosiaaliohjauksellisia aineksia? Miksi?
7. Jos koet sosiaaliohjaajien työpanoksen tarpeelliseksi päiväkotien tai alakoulujen arjessa, mikä olisi oma ehdotuksesi sosiaaliohjauksen toteuttamismalliksi? Perustele miksi juuri näin olisi hyvä toimia.

Kiitos Vastauksistasi!